

VZDĚLAVACÍ
KNIHOVNA KATOLICKÁ

POŘÁDAJÍ:

Dr. JOS. TUMPACH a Dr. ANT. PODLAHA.

Se schválením

nejd. kníž. arcib. Ordinariátu v Praze ze dne 22. května 1896 č. 4884.

SWAZEK LIII.

SWAZEK LIII.

Socialismus a křesťanství.

V Praze 1911.

Majitel: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství.

V. Kotrba

Dra. Viléma Stanga.

biskupa ve Fall Riveru,

SOCIALISMUS A KŘEŠŤANSTVÍ.

Z anglického jazyka přeložil

Ferdinand Romportl.

„Instaurare omnia in Christo.“
Eph. 1, 10.

V PRAZE 1911.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ.

V. KÓTRBA.

NIHIL OBSTAT

Prof. Dr. **Alois Soldát**, censor.

IMPRIMATUR.

Z kníž. arcib. Ordinariátu v Praze, dne 13. června
1911, čís. 6289.

Dr **Jan Nep. Sedlák**,
generální vikář.

Čtenáři.

Autorem tohoto spisu jest zvěčnělý biskup ve Fall Riveru v Severní Americe dr. Vilém Stang. Rodem pocházel z Německa (* 1854), odkudž se záhy po svém vysvěcení na kněžství (1878) odebral do Spojených Států Severoamerických. Působiv tam až do roku 1895 ve městě Providenci v Rhode Islandu, byl po té ustanoven profesorem a vicerektorem americké kolleje v Římě. Po devíti letech stal se r. 1904 biskupem ve Fall Riveru ve státě massachusettském. Vysokého úřadu toho nezastával však bohužel dlouho; v 53. roce věku svého odvolán byl Prozřetelností z tohoto pozemského života. Po celou dobu své působnosti byl horlivě činným nejen ve veřejném životě, nýbrž i na poli vědeckém. Byl pravou ozdobou amerického episkopátu vedle věhlasných mužů, jako jsou arcibiskup v Baltimore kardinál Gibbons, arcibiskup ve Sv. Pavlu John Ireland, biskup v Peorii J. L. Spalding a jiní.

Literární činnost biskupa Stanga byla neobyčejně bohatá. Budťež zde uvedena alespoň některá jeho díla: „Život Martina Luthera“ (The Life of Martin Luther), „Předvečer reformace“ (The Eve of the Reformation), „Pastorální bohosloví“ (Pastoral Theology), „Církevní dějepis“ (Historiographia Ecclesiastica), „Základy mravovědy“ (Theologia Fundamentalis Moralis) a mnohá jiná. Mimo to vydal za své biskupské působnosti mnoho cenných pastýřských listův. Nejznámější z jeho spisů jest „Pastorální bohosloví“, jež bylo také učebnou knihou na universitě lovaňské.

Poslední dílo předčasně zemřelého biskupa jest „S o c i a l i s m u s a k ř e s t a n s t v í“ (Socialism and Christianity). Účel tohoto spisu jest, podati správnou orientaci v nynějším boji o sociální otázku, k níž jest každému, kdo se jen poněkud zajímá o moderní život, zaujmouti určité stanovisko. Krátce a trefně charakterisuje tu spisovatel socialismus, vyznačuje stanovisko křesťanství k hlavním otázkám sociálního hnutí, ukazuje veliký historický význam církve v boji o sociální blaho lidstva a dovozuje, že obrození společnosti jest možno toliko na půdě křesťanství.

Oddíl „Klamné theorie moderního života“ otištěn již ukázkou ve „Vychovatelských Listech“ (článek „Výchova“ v čís. 5. roč. VIII., „Rovnost“ a „Svoboda“ v čís. 6. a 7. roč. X.).

Překladatel.

Předmluva.

Mnoho věků před Kristem vládl ve východní zemi hrdý a despotický král. Zaslepen leskem a nádherou, zapomněl docela na Pána nebe a země, nevěřil v nic jiného než v bohatství své země a moc národa. Prorok Daniel varoval ho ovšem před jeho bezbožnými cestami a snažně ho prosil, aby se obrátil a uznal, „že panuje Nejvyšší nad královstvím lidským, a komužkoli chtíti bude, dává je“. Leč král ten měl za to, že jest bezpečným v závratném opojení své moci. Hrdě přecházel ve svých nádherných komnatách sem tam a mluvil s trestuhodnou zpupností: „Zdaliž toto není ten Babylon veliký, kterýž jsem já vystavěl v dům královský mocí síly své a v slávě krásy své?“ — Sotva že vyšla slova tato z úst jeho, již tu byl trest Boží na něho. Byl svržen. Zapuzen od příbytků lidských bloudil mezi zvěří lesní. Než bylo mu to přece k dobrému, neboť nyní nahlédl, že všechna moc a vznešenost přichází shůry, a poznal, „že všichni obyvatelé země nejsou ničím u porovnání s Tebou, ó Pane“ !

Velmi mnoho jest za našich dnů lidí, kteří právě tak jako král Nebukadnezar, honosíce se vymoženostmi moderní doby a pohrdajíce učením dřívějších časů, směřují jen k pohodlí a neomezenému blahobytu v budoucnosti. Není-liž to mocná říše, jižto jsme vybudovali za vzor všem národům? Hleďme jen, jak vzkvétá a vzdoruje přepychem a bohatstvím! Každý je svým vlastním králem a zákonodárcem, nikomu zodpovědným, volným a neodvislým. Sláva i bohatství jest ka-

ždému po ruce. Právě divy vykonal tu lidský duch a lidská síla. Vlastní práce člověka, neodvislá od každé nadzemské pomoci, „člověk v síle svého ducha“ vytvořil si kulturu, o jaké nebylo v dějinách lidstva zdání. Trvají ovšem podnes křiklavé nesrovnalosti v rozdělení majetku. Mnozí mají bez odporu více než potřebují, kdežto druzí trpí nedostatkem věcí nejpotřebnějších. Jeden má více životních prostředků než může strávit, druhý musí býti živ vůbec bez prostředků. Ale nepatrné zasvěcení do filosofie vlastnického práva osvětlí hned skutečnost a obdaří každého stejným dílem statků tohoto světa.

Tak zní hrdé a nesmyslné honosení se mnohých řečníkův. — Než co přinesla nám vlastně všechna ta kultura? Kam jsme dospěli se svým moderním pokrokem? Egyptské pyramidy jsou trvalými památníky umění a lidské síly; ale země kolem nich jest poseta těly nesčíslných mužův a žen, kteří se při budování jich k smrti upracovali. Nejsou-liž naše moderní vy-
moženosti také výsledky lidských obětí? Pozorujme stroje, tyto bezduché nepřátele dělníkovy; poslechněme, jak to v nich hučí a klepotá, šumí a víří. Zdá se nám, že slyšíme legii zlých duchův, kteří sem unikli z místa věčných muk. S rozhorlením vzpíná se duch proti nešlechtnému bezpráví výrobcův a vrhá se v zoufalství pod železné jeho kapitálu a jeho spojencův. Ubohý stav tak mnohého obydlí v našich velikých městech, kam nemůže vniknouti světlo ani vzduch, mohl by nám zahnati chut, zpívati stále jen chválu na počest naší veliké civilisace.

Jak kažena a poskvřňována jest jen krása přírody kletbou moderních podnikův! Vystup na lesnatý pahorek, jenž zastíňuje údolí. Pozdvihni své zraky k modrému nebi a podivuj se stopám božské krásy. Tam v dáli leskne se řeka jako pěšina ze zlata a stříbra. K tobě zavane libá vůně květin a stromův. Není-liž to dílo Boží! — Nyní zaměř své kroky dolů k městu. Sestupuje do údolí spatříš tutéž řeku, ale tu jest již otrávena a zbarvena různými chemikáliemi. Jak se blížíš k městu, ohluší tě ryk tisíce strojův. Ani stromům ani travinám nedaří se vedle lidských příbytkův. Všude

kouř, hluk a jek. Z tavíren jsou vychrlovány mohutné ohnivé sloupy, jež hyzdí oblohu. Na zahvizdnutí parních píšťal vycházejí celé zástupy zmořených a zcvrkých mužův a žen z nevlídných budov, člověk by raději řekl ze žalářův, a táhnou v dlouhých řadách dusnými, začmouzenými, uhlím a prachem znečištěnými ulicemi, aby konečně vešli do bídných, nepřívětivých nájemných bytů, kde shlnou nedovařený pokrm a po té se vrhnou na tvrdé lože nebo vyhledají bídné hospody, kde v bohaprázdné společnosti hledí den co den vstříc stejně bídnému zítřku, až je konečně zánět plic nebo tyf vysvobodí z otroctví, které jest horší smrti.

Není-liž to věrný obraz naší doby? Bez Ježíše Krista jest svět temný a smutný. Život bez naděje ve Vykupitele jest hořký a beznadějný. Víme z dějin, jak to dopadalo s lidským pokolením, než se Syn Boží nad ním slitoval a lidskou přirozenost na se vzal, aby je vykoupil. Bůh jediný mohl vykoupiti člověka z jeho beznadějného stavu. Čím více se lidská společnost vzdaluje od učení evangelia, tím jest nešťastnější a ubožejší; čím více se však učení a příkladu Kristovu přibližuje, tím jest krásnější a vznešenější, neboť On jest pramenem vši mravní i sociální osvěty, všeho mravního i sociálního života. Neměli bychom za sociální protivy a vzrůstající bídu činiti zodpovědnými ani svou vládu, ani moderní dobu, ani zemi, v níž žijeme. Naše¹⁾ vláda, jakkoli není z daleka nejdokonalější, jest přece stále ještě jednou z nejlepších. Co se týče moderní doby, nechybí jí zajisté četné mnohoslibné a šlechetné snahy. Naše země sama je tolik bohata na hmotné prostředky, jako žádná jiná. Než, abychom se zbavili svých nesnází, potřebujeme jiného ducha než materialismu; potřebujeme ducha, kterého Kristus přislíbil svým následovníkům. Každý pravý Američan²⁾ měl by se denně na kolenou modliti za příchod Ducha svatého: „Sešli Ducha svatého a znovuzrození budou a Ty obnovíš tvářnost země.“ Znovuzrození společnosti, obnovení srdce a ducha jest na-

¹⁾ Autor mluví o Americe.

²⁾ Ovšem i příslušník každého jiného národa a jiné země.

léhavým požadavkem doby. „Instaurare omnia in Christo“ — „Obnoviti vše v Kristu“ jest proto také heslem našeho slavně panujícího papeže Pia X. Návrat k evangeliu znamená nejen úplné mravní přetvoření společnosti, nýbrž znamená také návrat k míru a spokojenosti. V jak brzké době by se vše dalo změnit takovouto mravní i duševní obnovou! Snadno by se potom uskutečnilo smíření průmyslu s hospodářstvím dvacátého století. Tovární město by se stalo pravým úlem šťastných domácností. Farní chrám by byl středem vší počestnosti, majákem pravdy uprostřed bludu. Tam by našel znavený a starostmi obtížený muž opět oné útěchy a síly, po které touží jeho ubohé srdce; tam by se všichni učili, jak má člověk práci posvěcovati a jak může na svém místě býti v životě spokojen. Farní škola vychovávala by děti nejen pro tento pomíjející život, ale i pro blaženou věčnost; děti byly by poučovány, že cíl lidského života neleží v tom, aby se člověk naučil, jak by se stal bohatým, nýbrž v tom, aby zvěděl, jak se stává lepším. Kde jest křesťanský duch oživujícím principem obchodu, vede se národu dobře. — Plané a bezúčelné je toužení po dobrých starých časech se všemi sociálními přednostmi; neboť zašlé se již nenavrátní a Bůh jest i v přítomnosti s námi. Mimo to jest příliš často patrný jen líný příděch sentimentálního citového blouznění ve vypravováních a líčeních domácího života minulosti: Tkadlec pracuje ve své chatrči tiše pro sebe, děti si hrají kolem něho. Šťastný obuvník sedí na své stoličce jako na trůně a krejčí stojí u svého stolu jako poslanec na řečnické tribuně parlamentu. Při jejich práci zpívá vesele kanárek; oni sami hovořívají rádi se sousedy a dovedou vypravovati mnoho z válečných časův a ze svých cest. Podkovář dole ve vsi baví děti jiskrami, jež proletují pod ranami hnědé jeho pravice kolem kovadliny. — Takový popis lichotí poetickému sluchu a probouzí rád tužby po zašlých, šťastných časech. Než, my žijeme v přítomnosti, ve století páry a elektřiny, strojův a obchodu — a děkujeme za to Bohu! Náš dnešní hospodářský system má zajisté mnoho dobrých a světlých stránek. Jakkoli moderní továrna spojuje

v sobě mnoho špatných žvlů, přece jest ještě vždycky dosti šlechetných a velikomyslných lidí, kteří slovem i skutkem zažehňávají nepravost a napravují zbloudilé. — Jedna chudá dívka vyprávěla mi kdysi, jak byla ze svých lehkomyšlných, planých a přemrštěných náhledů vyléčena, a jak se stala počestnou a pilnou ženou, když v jisté přádelně měla před očima příklad hodných a pilných dívek. Myslím, že totéž dalo se i s mnohými jinými. Budou-li úředníci v továrnách pečovati o tělesné i mravní blaho svých dělníkův, pak se stanou továrny z míst pohoršení a sesurování školami civilisace a kultury.

Nepromrhávejme tedy času zpozdilými nářky nad nemožností zlepšení nynějšího sociálního řádu nebo beznadějným strachováním se o budoucnost; „Bůh stvořil zajisté všecko, aby živo bylo, a zdravé učinil národy okrsku země.“ (Moudr. 1, 14.)

Hlava I.

Povaha a cíl socialismu.

Mezi populárními bludy, proti nimž se musila církev na prahu minulého století postaviti, nalézáme také socialismus, system, který sice předstírá, že jest předním bojovníkem za společné blaho lidské společnosti, vskutku však vnáší mezi lid zásady, jež jsou záhubny spravedlnosti a každé pravé kultuře. Neboť onen socialismus, který poutá massy klamnými sliby o společenských výhodách, jest dle své nejvnitřnější podstaty filosofií převratu a musí, proveden do krajnosti, končiti zničením každé zákonité autority a řádu.

Jest arci mezi obhájci socialismu mnoho mužů, kteří, nadchnuti hlubokým a šlechetným zájmem pro blaho našich dělníkův, jsou přesvědčeni, že socialismus jest pravým prostředkem ke zlepšení přítomného stavu nuzných a pracujících tříd. Ale tito mužové přehlížejí ono hrozné nebezpečí, jež se skrývá pod povrchem nauky, která sice zdánlivě podporuje časně blaho dělníka, jež však ho v pravdě vede k tomu, aby zničil všechnu povinnou úctu k vlastnickému právu, svobodě obchodu a ke každé řádné autoritě.

Na druhé straně nesmí býti přehlédnuto, že, pokud nároky nemajetných a pracujících stavů jsou v rámci přirozených a pozitivních, křesťanský společenský řád ovládajících zákonův oprávněny, jest jim udáván směr od předních bojovníků za práva lidu, kteří by se právem mohli nazývati učiteli křesťanských nauk sociálních ve smyslu řádné a blaho lidu podporující snahy. Ale

tento druh sociálního učení jest úplně odlišný od onoho socialismu, na který bych zde rád poukázal; značí jednoduše protivu onoho výstředního individualismu, který koncentrací všech prostředků blahobytu a moci udržuje široké massy v bídě a vrhá je v otrocký poměr, jenž se rovná tomu, pod nímž sténal nízký lid za času vymírajícího pohanství. Tento druh křesťanských sociálních politikův, mezi nimiž nacházíme vynikající zástupce katolické hierarchie z nejrůznějších zemí, má právě tolik společného se zástupci socialismu, kolik má společného ornát biskupův při církevní funkci se zástěrou velmistra při založení nové lože.

Socialismus v běžném slova smyslu není křesťanským soucitem s ubohým; jest spíše smrtelným nepřitelem vší křesťanské lásky k bližnímu; neznačí zlepšení postavení nuzných; jest daleko spíše systemem převratu, který jedině k tomu směřuje, aby převrátil svět se shora dolů a uvrhl lidské pokolení zpět v stav barbarství. Také by bylo klamné spatřovati v socialismu jedině tendenci k rozšíření moci státu. Charakterisují jej s drem. Raem: „Socialismus jest system, který překročuje pravou míru rovnosti a spravedlnosti, seznamuje lid s přehnanými a bezměrnými nároky, a právě tím jest nespravedlivý a záhubný.“ Socialismus jest stejnoznačný s vlastnickým právem na veškeren kapitál a všechny stávající výrobní prostředky a se zničením vší soukromé pospolitosti ve státě.

Po bedlivém prozkoumání spisů Rodbertových, Karla Marxe, Ferdinanda Lassalla, Ricardových, Beblových a Liebknechtových došel jsem k poznání, že každé vážné posuzování těchto planých snů bylo by pouhým mrháním času; neboť právě ve své rozumové a vědecké formě není socialismus nic jiného než domněnka čili hypotéza, a jest vůbec neproveditelný. K tomu jsou jeho zásady ještě nakaženy dechem nevěry a nenávisti proti křesťanství. Socialismus představuje válečný pokřik přítomnosti; socialisté stojí v poli připraveni do boje. Zní to zdáli jako rachocení hromu; již vidíme odlesk požáru, jenž plane v dalekých zemích, ve zděšení uvádí obyvatele kvetoucích měst a v potocích dává téci lidské krvi; slyšíme o znesvěcení svatých míst a profanování

posvátných obyčejův. A zde, ve Spojených Státech Severní Ameriky, kde jsme zůstali přece ještě téměř nedotčeni zhoubným vlivem socialismu, poněvadž se agitace omezila ponejvíce na německé přistěhovalce, také zde, v zemi svobody a bohatství, skrývá se čirý jed socialismu dokonce v duchu těch, kteří ústy zavrhují jeho zásady. Mnozí přijímají jeho zásady a hájí jich nevědouce ani o tom, kdežto jiní, kteří se jim staví na odpor, jsou odsuzováni jako zpátečníci. Lid jest ustavičně s jeho učením seznamován denním tiskem, knihami a časopisy; lidoví řečníci rozšiřují své klamné sliby ve veřejných schůzích a stávají se tak — často ovšem nevědomky — apoštoly církvi i státu nebezpečného, bludného učení.

Arci mnohý, jenž s lhostejností přihlíží sociálnímu hnutí, jako by se jednalo jen o několik nespokojených rušitelů pokoje, netuší, že jsme v praxi přijali již mnohou zásadu socialismu takoroka za národní svůj majetek. „Když jsme spali, přišel nepřítel, zasel koukole a odešel.“ Uvedeme zde některá význačná hesla socialismu: „Sesvětštění škol. Povinná návštěva veřejných národních škol. Bezplatné vyučování, učebné pomůcky a ošetřování ve veřejných národních školách i ve vyšších učilištích pro ony žáky a žačky, kteří dle svých schopností budou uznáni způsobilými k dalšímu vzdělání.“ — „Zrušení všech zákonův, jež křivdí ženě ve veřejném i soukromém právním vztahu k muži.“ — „Prohlášení náboženství za věc soukromou. Zastavení všech nákladů z veřejných prostředků na církevní a náboženské účely.“ — „Podrobení náboženského majetku všeobecnému platebnímu řádu.“

Zkoumejme jen poněkud bedlivěji zásady našeho národního vychovávacího systému a seznáme, že jest založen na socialistických zásadách; v něm nalezl socialismus naší země oporu. Kardinál Manning napsal v roce 1891 o veřejném školství v Americe tyto řádky: „Výchova v našich státních školách byla označena nevěreckou a nemravnou; že však jest nejšpatnější formou socialismu, toho nepozoruje a nedoznává nikdo.“ Je svrchovaný čas, abychom se již probudili z optimistického snění a zřekli se domnění, že jdeme

vstříc lepším časům. „Nechce-li se národ dáti poučit o pravé podstatě tohoto hnutí, pak se jednoho dne probudí, aby spatřil, jak jeho synové a dcery byli uvrženi do otroctví, nad něž nebylo horšího od stvoření světa.“¹⁾)

Je to však vůbec pravda, že socialismus v nejhorším slova smyslu nalézá zde v Americe jen skrovnou oporu? Jsou naše poměry skutečně takové, že jsou s to, aby zmařily další vzrůstání se socialismu? John Graham Brooks, muž, jenž sám stojí uprostřed sociálního hnutí naší země a jenž zná průběh téměř všech důležitých stávek, které vypukly ve Spojených Státech v době posledních 18 let, dává nám jistě správnou odpověď, když praví: „Opakujeme se zálibou stále a stále jako papoušek, že socialismus, se kterým se setkáváme ve Spojených Státech, jest zcela cizího původu. Před několika lety dal se tento názor ještě zcela dobře srovnati se skutečností. Ale žádný vážnější pozorovatel nemůže tohoto náhledu sdíleti ještě dnes. Činitelé, z nichž vyrůstá socialismus, jsou mezi námi činní nepřetržitě se stoupající silou a nevyhledávají bedlivě snad pouze těch, kteří mluví špatně anglicky, nebo těch, již byli vychováni v tyranství starého světa.“ Představený university Hadley poznamenává případně: „Kdežto theoreticky odsuzujeme socialistické zásady jako klamné a nemravné, musíme konstatovati, že jsou ve skutečnosti více méně praktickým názorem veliké části našeho národa — snad většiny voličů Spojených Státův.“

Byl-li za našich dnů na této zemi muž, jenž pochopil v pravém světle situaci u různých národův a posoudil snahy století — dobré i špatné — jenž dovedl pochopiti a správně vysvětliti znamení doby — pak to byl muž, jenž teprve před několika lety byl odvolán s oné vysoké hlídky, jež ho učinila bezpečným posuzovatelem: věčně slavný Lev XIII., viditelná hlava církve Kristovy. Byl ustanoven strážcem na strážné věži Israele, aby dal poplašné znamení, kdyby hrozilo nebezpečí a nepřítel měl vtrhnouti. Měl zajisté bystré

1) Fr. V. Poland S. J.

oko pro znamení doby, když vybízel každého právě smýšlejícího, aby se postavil proti socialismu. On to byl, jenž přehlížeje stav okolností na prahu dvacátého stol. volal do světa: „Lstí razí si socialismus cestu k srdci společnosti. V temnu tajných schůzí i venku na denním světle, slovem i písmem podněcuje národ k povstání. Přehrady náboženství jsou prolamovány, povinnosti jsou uváděny v nevážnost, jen práva mají ještě platiti. Vždy větší massy nemajetných počínají se hýbati; jejich bídné postavení činí je přístupnými zaslepení a vrhá je snadno v náruč bludu. Společnost sama jest v nemějším nebezpečí než náboženství; pro obojí se postavití na stráž je svatou povinností každého právě smýšlejícího.“¹⁾

Ve své encyklice o dělnické otázce dal nám Lev XIII. svými vlastními slovy z 23. prosince 1900 autoritativní vodítko pro posuzování socialismu. Poslední provolání zesnulého platilo kněžím a biskupům a bylo výzvou k srdnatému boji proti socialismu z důvodův, uložených v onom nesmrtelném dokumentu. Ještě ve svém posledním listě, určeném italským biskupům,²⁾ naráží na studium sociálních problémů v církevních učilištích: „Přejeme si, aby čekatelé stavu duchovního před ukončením svých studií pečlivě byli poučováni o papežských projevech, jež pojednávají o sociální otázce a křesťanské demokracii; nemají však, jak jsme právě zdůraznili, zúčastniti se vnějších hnutí.“

Lev XIII. popírá právem, že sociální otázka je toliko věcí politického hospodářství, a zdůrazňuje opět a opět, že třeba na ni hleděti především jako na hnutí náboženské a mravní, a vybízí národy, aby obrátily své zraky k církvi, jež jediná má po ruce prostředky, které jsou s to, aby s výsledkem čelily vzrůstajícímu zlu, „neboť ona jediná ví, jak se mají řešiti světem hýbající sociální otázky“.

V roce 1864 vydal učený biskup Ketteler slavný svůj spis: „Dělnická otázka a křesťanství“, ve kterém odkrývá příčiny dnešního bídného stavu pracujících

¹⁾ V lednu 1901.

²⁾ Z prosince 1902.

tříd a poukazuje na léky církvi podávané. Tento veliký přední bojovník katolické církve v Německu, jehož nepomíjející zásluhy ocením lépe ve zvláštním oddílu, může býti nazván Janem Křtitelem, předchůdcem Lva XIII.; šel před ním v posuzování dělnické otázky a připravoval cestu nesmrtelné encyklice: „Rerum novarum“. Biskup Ketteler, jsa mocný slovem i písmem, učinil katolické Německo tím, čím dnes jest: pevným hradem proti vpádu socialismu. On působil na ostatní pruské biskupy při jejich výročních schůzích ve Fuldě, tak že roku 1869 učinili sociální otázku předmětem svých porad, že jednali o poměru církve k dělnické otázce a doporučili kleru, aby se důkladně seznámil s problemem tím, věnoval se studiu národohospodářství, zajímal se o postavení pracujících stavů doma i v cizině, a konečně aby zakládal spolky, jež by sloužily duševnímu i hmotnému zlepšení postavení dělnictva. Símě, jež zmužilý biskupuzasel, od té doby vzešlo a přineslo bohatou úrodu. V žádné jiné zemi není klerus tak uzpůsoben obírat se sociální otázkou a čeliti zlu socialismu, jako právě v Německu. Bohatý počet vynikajících publikací, jež jednají o této otázce, podává výmluvné svědectví o způsobilosti a účinnosti, s kterou dovedou němečtí kněží jednati o této „časové otázce“.

Není mým úmyslem, probírat zde důkladně různé problémy národohospodářství: kapitál a práci, theorii o mzdě a výrobě, monopol a akciové společnosti. Pokusím se omeziti se na mravní stránku sociálního hnutí; neboť jeho učení musí každému nepředpojatému pozorovateli zdáti se právě tak beznáboženským, jako nemravným.¹⁾

Všichni obhájci socialismu, od Platona až k Liebknechtovi, žádají pro stát neomezené právo nad jed-

¹⁾ David Goldstein z Bostonu, jenž před několika lety byl nadšeným socialistou a zná dokonale socialistickou literaturu, vydal před nedávnem velice poučný spis s názvem: „Socialism: The Nation of Fatherless Children“ — „Socialismus: Pokolení dítek bez otcův.“ Spis je sbírkou důkazů pro to, že socialismus theoretický i praktický jest atheistický, nemravný a revolucionářský. Poněvadž všechny důkazy jsou vzaty ze socialistických pramenův, nemohou býti vyvráceny bez odsouzení socialismu jím samým.

notlivcem. Tato pohanská idea o státu zbavuje občana všech osobních práv a činí jej toliko částí velikého stroje „Státu“, kolečkem ve velikém hodinovém stroji. My katoličtí křesťané a svobodní Američané protestujeme se vším důrazem proti takovému otroctví. Stát existuje přece pro nás, a ne my pro stát. Když nás křesťanství vybavilo z pohanského zbožňování státu, držíme se své svobody všemi pouty srdce.

Právem bylo řečeno: „Desaterem socialismu jsou lidská práva. Jeho bohem jest demokratický lidový stát, jeho konečným cílem pozemský požitek pro všechny, jeho kultem výroba.“¹⁾

Socialismus má o lidském životě naprosto převrácený názor. Má svoje zření jen k fysickému blahu a dosažení blaha toho. Člověk sám není mu ničím než zvířetem, jež spěje za radovánkami jako za svým nejvyšším dobrem. Bebel ponechává s Heinem „nebe andělům a vrabcům“; vybízí své žáky, aby ukojením každé smyslné rozkoše hledali nebe na zemi. Práva Boží jsou zašlapávána; ba i jsoucnost Boží jest odkazována do říše bájí. „Socialismus není důsledným, nepopírá-li jsoucnosti Boží.“²⁾ „Appeal to Reason“ — „Odvolání se k rozumu“ praví: „Církevní dogmata jsou zbytkem náboženského dětinství.“ Ježíš Kristus staven jest rouhavě na rovný stupeň s Karlem Marxem. Henry George, znalec dějin moderního socialismu, píše³⁾: „Moderní socialismus neví o náboženství; jeho směr jest atheismus.“ Bebel, nejvyšší autorita socialistů našich dnův, vyznává: „Křesťanství a socialismus stojí proti sobě jako oheň a voda.“

Sedmé přikázání: „Nepokradeš“ jest mrtvým písmem v programových spisech socialistův. Vyhlašují s konfiskací kapitalistického majetku loupežné tažení ve velkém. Všechny prostředky výroby: stroje a pracovní síly mají býti dány do rukou nového státu. Sedlák nebude pak již směti krávu nazývati svou, poněvadž vyrábí mléko a telata. Vějíř, jenž mi připravuje chládek, nebude již mně také náležití. Žena nebude směti po-

1) Cathrein.

2) „N. Y. Volkszeitung.“

3) „The Science of Political Economy“, str. 198.

važovat za svůj majetek stroj, kterým šije, ani koště, kterým mete — čehož ostatně v státě budoucnosti nebude již potřeby.

Co socialismus tvrdí o právech rodičův, rodiny a zvláště o postavení ženy, jest nejpříkřejší protivou každé mravouky. Ve svém známém spise „Žena“ libuje si Bebel v nabubřelých snech letní noci a ponechává ženu kletbě jejích vlastních zlých pudův. Uskutečnění jeho pekelných ideí uvrhlo by ženu do brutálního otroctví a vydalo by ji onomu potupnému zneuctění, ve kterém úpěla, dokud ji křesťanství nesvobodilo z otroctví mužova a nepozvedlo ji za milou jeho družku, za čistou královnu křesťanské domácnosti.

Ale tu hájí se nám socialističtí řečníci: „Socialismus není atheistický, není křesťanství nepřátelský; náboženstvím se vůbec nezabývá, prohlašuje je za věc soukromou a ponechává všechny náboženské otázky náhledu jednotlivce.“ — „Dalek jsa toho,“ píše Karel D. Thompson, „býti náboženským pravdám nepřátelským, jest socialismus v budoucnosti jediným pravým ochráncem náboženství. Nechce přece zcela nic jiného než hospodářskou volnost jednotlivce, volnost od každého omezení, od dogmatismu a náboženského formalismu — a jedině na této volnosti může býti založena pravá církev.“ Jak podivuhodný objev! Studium logiky nemá patrně místa v socialistickém školním programu. Přes všechny tyto fráze a předstírání vidíme jen příliš zřetelně, že jsou socialisté s křesťanským náboženstvím hotovi. Kostra atheismu se šklebí na nás se všech stran. Co oni nazývají náboženstvím, jest negací každého náboženství.

Socialistická agitace v Německu počala nemotorným rouháním se Bohu. „Vypovídáme válku Bohu, poněvadž jest největším zlem na světě,“ tak jásal Schall v roce 1871. Liebknecht napsal v roce 1875: „Jest naší povinností jako socialistův, abychom s napětím všech sil vyhladili víru v Boha; žádný socialista, jenž se nevěnuje rozšiřování atheismu, není hoden svého jména.“ Engels nestydí se prohlásiti: „S Bohem jsme jednoduše hotovi.“ — Než zchytralí vůdcové zpozorovali brzy, že většina pracujících tříd není ochotna

sdíletí jejich protináboženské názory a že lid jest v základu stále ještě náboženský. Proto počali tlouci na jemnější strunu a prohlašovali veřejně, že se náboženství ponechává soukromému mínění jednotlivcovu. Na kongresu v Hallu (1891) poznamenal jistý člen moudře: „Uděláme nejlépe, necháme-li tyto věci v příčině náboženství pro budoucnost stranou.“ Od té doby jsou při projednávání náboženského momentu v socialismu prozíratelnější; úmyslně snaží se řečníci vyhnouti se tomuto bodu, aby se snad nepodráždil lid, neboť páni našli v Israeli více víry, než očekávali. Ale ostrážitým katolickým mužům z lidu neušlo, že socialismus vnáší přece nadále do lidu zhoubný jed atheismu a materialismu.

Jest socialismus u nás ve Spojených Státech snad méně protináboženský než dříve? Jeho oficiální orgán „The Appeal to Reason“ napájí nás týden co týden čistým vínem svých teorií. Tu se přednáší nevěra nelíčeným způsobem. Budiž dovoleno uvést zde několik vět, jež uveřejnil pod názvem „Socialismus“ 27. června 1903. Sud' pak každý sám, má-li Thompson pravdu, když praví, že socialismus nemá nic společného s atheismem: „Socialismus jest alfa a omega všeho toho, co jest potřebno k životu.. Všechny přirozené potřeby lidského srdce docházejí v zákoně socialismu svého ukojení . . . Ochranná bohyně socialismu bude stále řídití osudy lidstva, nikoli však kovovým žezlem . . . Církev naší země spotřebují ročně 300,000.000 dollarův, aby přivedly lidi do nebe, a přece ještě málo je těch, již se tam dostali . . . Moderní člověk ponechá božstvu starost o sebe . . . Socialismus nezná žádného Credo ani dogmatu ani politiky; tu není ani plemene ani pleti.“ Rudolf Grossmann, jenž vydává v Chicagu německý socialistický list „Die Fackel“, věnoval nedávno dru. Heiterovi v Buffalu list, ve kterém prostě a svobodně doznává, že cíl jeho žurnalistické činnosti není jiný než přemožení náboženství. Dr. Averling, „volný manžel“ dcery Karla Marxe, píše v „To-day“ jistého socialistického listu: „Nemůžeme mnoho podnikati, pokud nepostavíme hráze dvěma hlavním zlům naší země a naší doby: kapitalismu a křesťanství Tak

závisí zcela štěstí budoucnosti od zániknutí křesťanství, že musíme vždy jen znovu opakovati rčení Voltairovo : „Ecrasons l'infâme.“

I za časů pohanství bylo opovržení bohem a zapření boha zavržitelným zločinem proti božstvu. Kdyby byl tehdy vyřkl někdo rouhání našich moderních socialistův, byl by býval — dle pohanského zákona — k smrti odsouzen. Praví socialisté jsou hotovi s Bohem a jeho věčnými zákony. Praví: „Není naším Bohem, neboť se nestará o chudé. Jest Bohem bohatých.“ Pravý socialismus jest vzpourou proti Bohu a společnosti.

Tyto poznámky stačí, abychom ukázali, že katolická církev, Boží hlasatelka, nevěsta Kristova, jest a musí býti přirozeným nepřítelem socialismu. Nebojuje proti žádnému zvláštnímu druhu vlády. Učí, že Bůh vložil péči o lidské pokolení v ruce dvou různých mocí, církevní a světské. Jedna, církev, je tu pro duchovní záležitosti, kdežto světská moc ustanovena jest pro potřeby časné. Obě moci jsou ve svém oboru svrchované. Obě mají své přirozené, svou podstatou vytčené hranice. Obě mají svůj původ od Boha : „Není moci, leč od Boha“ (Řím. 13, 1.). Svaté a ctihodné jest uznávati zákonitou moc, ať je to duchovní nebo světská; naproti tomu hříšno a nedůstojno jest, jí pohrdati : „Kdo se mocnosti protiví, zřízení Božímu se protiví; a kteříž se protiví, odsouzení sobě dobývají.“ Stavěti se proti stávajícímu řádu jest zradou proti Bohu; jeho trest přijde v zápětí vzpouře.

Katolická církev jest pravou, dokonalou a zcela neodvislou společností; byla od svého božského zakladatele obdařena vlastními, nezadatelnými právy. Tato práva mají však sloužiti blahu lidstva; nemohou tedy nikdy přijíti do rozporu se zákony světské moci, poněvadž obě mají svůj původ v Bohu. Konflikt mezi nimi jest možný pouze pro lidskou zlomyslnost. Úplná harmonie obou bude sloužiti společnosti k časnému i věčnému požehnání. Odloučení církve od státu může se jeviti za jistých okolností snad až i žádoucím, nikdy však nemá býti považováno za ideální stav a základní princip; je to nucený stav, nikoli však uspořádání věci dle vůle Boží.

Katolická církev může se své strany zkvétati a prospívati v každé státní formě. Ať jest jí jen dána svoboda, by mohla plniti Bohem jí ke spáse národů svěřené poslání — a bude zkvétati pod presidenty, králi i císaři. Její synové buďtež jí věrně oddáni a budou nejohnivějšími monarchisty i republikány, a spolu nejpokrokovějšími muži a nejvěrnějšími poddanými!

Ale proč pak odsuzuje církev nový, socialismem připravovaný stát? Jedině proto, že taková správa by neznamenal nic jiného než nesnesitelnou samovládu; ano nebyla by to vůbec již „vláda“, nýbrž anarchie, úplný chaos; neboť žádná vláda nezasluhuje toho jména, nepochází-li od Boha, nejvyššího zákonodárce, neuznává-li jeho nejvyššího zákona za základ svého zákonodárství a nečiní-li mravnost a nábožnost základem společnosti. Knihy dějin všech národův, kteří jednou kvetli a vymizeli, potvrzují pravdivost filosoficko-historické zásady: „Nedostatek náboženství jest pramenem všeho sociálního zla.“ Kde mizí pohnáhu náboženství, ulétá také svoboda; chudoba a zdívčilost vášní nastoupí pak na jejich místo, anarchie a beznadějně barbarství jsou nevyhnutelným konečným výsledkem.

V nynějším státě může býti skutečně mnohé, co by potřebovalo zlepšení a změny, ale reforma není převrat. Bořením nestavíme. Socialismus i ve své nejmírnější formě jedná tak, že se zdá, že chce za nespravedlnost zavésti nespravedlnost jinou, větší. Změna vládní formy neznamená změny společnosti. Muž nezmění své povahy, změní-li šat. Proměna společnosti může se uskutečniti jen proměnou lidí, proměnou ducha a srdce jednotlivce.

Jakkoli církev tak příkře se staví proti socialismu, neodsuzuje přece docela hnutí lidu, směřujícího k zlepšení sociálního postavení. Neradí snad řemeslníku, rolníku na venkově nebo dělníku ve městě: Využij přítomnosti, pokud to možno; buď spokojen se svým osudem; snášej mlčelivě a se svatou trpělivostí vyssávání se strany kapitalismu; hled' jen stále nahoru k nebi, kde hojnost dobrých věcí na tebe čeká! Nikoli! Nečekáme na dobré věci, až jednou budeme v nebi. Nebe pomáhá těm, kteří si sami dovedou pomáhati. Jest

krásné a povznášející hledati nebe již na tomto světě; neboť nebeská říše začíná zde. Pokoj a štěstí není tu jen pro několik málo lidí, nýbrž pro všechny. Nejsme vázáni odřikati se všech radostí světa, abychom získali nebe. Vše náleží nám, a my náležíme Kristu! Jako pastýř církve dám přednost rozšíření blahobytu před hromaděním jeho, a příčinnivé podnikavosti před planou spokojeností vlastní. Čeho žádám pro dělníka, není almužna; neboť ti, jež vidíme úpěti v bídě a nouzi, poněvadž trpí nedostatkem v nejpotřebnějším, nejsou žebráci, jsou to poctiví lidé, kteří chtějí pracovat. Čeho pro ně žádáme, je spravedlnost, právo na život, na dostatečnou mzdu, aby mohli sebe a svou rodinu vyživiti, ošatiti a opatřiti jí příbytek; dále právo plniti své náboženské a sociální povinnosti. Všeho jest v tomto světě dostatek. Ale někteří osobují si více, než potřebují k svému živobytí; žijí v přepychu a hýření bez pomyšlení, že to, čeho mají nadbytek, jest podíl chudých. Žádné pozemské pohnutky nejsou již s to, aby je odstrašily od zotročování a utlačování chudých. Jediné náboženství to dovede. Činilo to v minulosti, bude to činiti i v budoucnosti. Zdánlivé náboženství nevyřídí ovšem nikdy ničeho v boji proti nepravému bohatství a bezuzdné lakotě. Jen náboženství Ukřižovaného, jak mu učí církev katolická, to dokáže, a je to jeho zvláštní úloha zvláště v tomto století. Není potřebí změny ve formě vlády, aby sociální zla byla odstraněna, nýbrž proměna lidí v Ježíši Kristu. Jen potom může církev řešiti sociální otázku, když přesvědčí lidi, že všichni jsou dítkami Božími a bratřími Kristovými, že Bůh pomstí každou nespravedlnost, že bohatství, jež bylo nashromážděno na útratu lidské bídy, jest hříšné bezpráví; když na druhé straně ti, již trpí nedostatkem, nezapomenou nikdy útěchyplné pravdy, že Onen, jenž byl nekonečně bohat, stal se chudým, aby nás učinil bohatými statky víry a naděje.

A vskutku již mnohý, jenž byl jinak vzdálen od církve katolické, došel předsvědčení, že by nic nemohlo zadržeti rozšíření socialismu a zachrániti společnost před její zkázou kromě římské církve. Socialisté sami doznávají, že tvrdošíjný boj musí býti vypovězen církvi

svatého Petra. Obrácený socialista David Goldstein mluví ze zkušenosti, když píše :

„Je to moje osobní přesvědčení, kterého jsem ne-nabyl snad ve spojení nebo v příslušenství ke katolické církvi, že v ohledu náboženském se točí boj kolem katolické církve. Ona jest první a jediná církev, jež přijala s ohodlanou myslí výzev k boji, který jí od socialismu s posměchem a pohanou byl učiněn. Tato církev jest mezinárodní nebo — lépe řečeno — všeobecná a proto také schopna podniknouti boj s všeobecným nepřítelem. Ale, co jest ještě důležitější, spočívá na základě pevně stanoveného náboženského systému, který jí propůjčuje zcela zvláštní síly k boji proti úhlavnímu nepříteli. Jest zajisté mnoho lidí, kteří by se raději podrobili plukům pekelným, než aby se musili dívat, jak katolická církev odchází vítězně z velikého a slavného boje. Mám soucit s lidmi, kteří tak smýšlejí, neboť jsou omámeni mocí bludu. Mohou býti jisti, že onoho dne, kterého by církev katolická musila podlehnouti — kdyby to vůbec bylo možno — zahynula by také ostatní náboženství, sekty a kulty.“ (Socialismus, str. X.)

Hlava II.

Dějiny socialismu. Jeho rozšíření ve Spojených Státech Severoamerických.

Socialismus není dítětem moderní doby; jest oživením starého bludu. Jeho původ leží v pohanství. Nejmoudřejší a nejznamenitější mužové ducha vyvrátili jej již více než jednou. Je to staré sofisma, jež odporuje zákonu Božímu i zákonu přírody.

§ 1. Všeobecné dějiny.

Krátký přehled vývoje socialismu přispěje nám, abychom lépe porozuměli jeho zásadám a jeho směru. Asi 600 let před Kristem napsal řecký filosof *Plato* knihu „O státě“, ve které staví socialistický, jednotný stát za ideál formy vlády. Jeho veliký žák *Aristoteles* prozkoumal bedlivě toto učení, které od vrstevníků bylo považováno za bezvýznamnou utopii. Došel k závěru, že jest mu jednati s převráceným a nespravedlivým učením. — V pozdějších stoletích kommunistické theorie tu a tam zase příležitostně ožily. V XVI. stol. objevily se v „Utopii“ *Tomáše Mora*, kancléře v Anglii. Moderní socialismus, který má cílem trvalé odstranění všeho rozdílu mezi chudobou a bohatstvím, vynořil se po prvé při francouzské revoluci roku 1789. Od té doby stále vzrůstal a rozšířil svůj smrtící jed po celé pevnině. Nevěřící filosofové Francie, zvláště *J. J. Rousseau*, hlásali světu, že potřebnost

jest jediným základem vlastnického práva: „Kdo něco potřebuje, má tím již na to právo; kdo má více, než potřebuje, jest zlodějem.“ Hrabě de St. Simon († r. 1824) dal socialismu jeho dnešní podobu tím, že utvořil větu: „Práce jediná jest právním důvodem vlastnictví a pramenem ceny.“ Charles Fourier († r. 1837) učil, že lidská vůle není nic jiného než zákon vzájemné přitažlivosti. Úloha sociální organizace spočívá prý proto v tom, by se upokojila vůle nebo pud člověka, aby mohl konati, co chce. Louis Blanc († r. 1882) žádá, aby pouze stát byl výrobcem a soukromý majetek aby byl potlačen. Robertus († r. 1875), otec vědeckého socialismu, považuje kapitál za loupež; statky nejsou mu ničím než výrobky práce. Karel Marx († r. 1883) žádá, aby pozemkový majetek byl předán státu, který má potom každému jednotlivci vypláceti mzdu za jeho práci. Ferdinand Lassalle († r. 1864), „dělnický král“, hájí platnosti „železného zákona mzdy“: „Mzda není ničím jiným než obnosem, který jest právě nutný, aby byl život zachován a dále rozplozován.“

§ 2. Socialismus ve Spojených Státech.

Na první pohled mohlo by se zdáti pochybným, mohly-li Spojené Státy, tento pozemský ráj každého utlačovaného a pronásledovaného, země svobody a rovnosti, poskytnouti rozšíření socialismu příznivé půdy. Dočasné váznutí obchodu a časté snížení výroby podporovalo přece podstatně rozšíření socialistických idejí. Nesmírné hromadění kapitálu a obrovské trusty¹⁾ přispívají také značně k tomu, aby zostrily třídní boj a třídní nenávisť; ony jsou toho příčinou, že silný, potřebný střední stav namnoze vymizel. V našich velikých městech zdvihají se krásné domy, palácové státní budovy, nádherné veřejné bibliotšky, půvabné ulice a zahrady pro chudé i bohaté. Aby byla patrna protiva mezi chudým a bohatým, nalézáme po boku vši této

¹⁾ Trusty a kartely jsou společnosti, jež monopolisticky ovládají úplně určitá odvětví výroby. Pozn. překladatelova.

nádhery a přepychu chudobné nájemní domky, tmavé uličky a kouty. Státní a měšťanská správa, škola i tisk jsou z větší části v rukou kapitálu.

Přední bojovníci socialismu tvrdí, a to ne zcela neprávem, že hospodářské zájmy kapitalismu ovládají veškeren náš sociální řád: „Život pracujících tříd jest bezcitně obětován zisku; vedly by se války národův a bezohledná krveprolití by našla omluvu, ba i k zničení celého pokolení lidského by byl dán souhlas, kdyby tím jen několik kapitalistů mohlo zvětšiti své bohatství a upevniti svoji samovládu.“¹⁾

První organisace socialismu v Americe datuje se od roku 1868; zúčastněni byli ponejvíce němečtí přistěhovalci, mezi nimiž se nalézal mnohý znamenitý a vlivný muž. Brzo nalezlo hnutí přívrženců také mezi jinými národnostmi. Nadšené přijetí, jakého se dostalo od socialistů jejich vůdci O'Donovanu Rossovi, získalo jim sympathii většiny krajanův. Pád pařížské kommuny r. 1871 zahnal mnohé odbojné Francouze ku břehům Ameriky a do tábora socialistův.

Vůdčím duchem v první periodě amerického socialismu byl F. A. Sorge, muž příjemného zevnějšku a obratného jednání, vysloužilýc německé revoluce z r. 1848 a osobní přítel a spolupracovník Marxův a Engelsův. V r. 1874 založil za tím účelem, aby přispůsobil socialistické hnutí americkým poměrům, jinými slovy, aby je amerikanisoval, „Socialistickou dělnickou stranu“ („Socialist Labor Party“). Jako přirození společníci vznikly tu „Pracovní spolky“ („Trade-unions“). Socialisté vynaložili marně všechnu námahu, aby je uvedli do svých služeb a aby za jejich pomoci strhli politický pluk na svou stranu. Trade-unions považovaly socialismus za nebezpečného cizopasníka, jenž by rád hlodal na životní dřeni dělnických spolkův, a ukázaly mu zcela moudře záda.²⁾ Tato roztržka mezi

¹⁾ „History of Socialism in the United States“ od M. Hillquita, New-York 1903, p. 349. Spisovateli jsme velikými díky povinni za jeho duchaplné a důkladně zpracované dílo, z něhož můžeme nabýti jasného názoru o snahách amerického socialismu.

²⁾ Tak Compers na národním shromáždění amerického dělnického svazu v Bostonu, v listopadu 1903. •

centralismem a socialismem nalézá svůj protějšek v boji socialismu proti anarchismu. Oba, socialismus právě tak jako anarchismus, jsou nespokojeni s nynějším stavem; ale socialismus domáhá se nadvlády sociální jednotky nad jednotlivcem, anarchismus naproti tomu úplného osvobození jednotlivce od společnosti, jakož i násilného zničení přítomného řádu. Dlouho se podobalo, že anarchismus nabude pevné půdy v socialismu a jej tím znehodnotí v očích amerického dělnického lidu; ale socialistickým soudruhům se konečně šťastně podařilo, vyprostiti se z jeho neblahého vlivu.

Dějiny vzniku socialismu ve Spojených Státech se všemi triumfy a porážkami poskytují pohnutý a zajímavý obraz. „Téměř celá jedna generace,“ poznamenává Hillquit, „byla zničena, aby jednou předsevzatá úloha byla provedena přes mnohé nesnáze, jichž se zde tolik vyskytovalo, jako v žádné jiné zemi. Vnitřní nesvornosti v socialistickém táboře byly jen přirozeným ohlasem velikých bojů proti nepřátelům, dorážejícím z vnějška, a nemohou býti přičítány socialistům za vinu; jejich odvaha, jejich vytrvalost a věrnost přesvědčení musí si přímo vynucovati naši úctu.“

Nynější socialismus ve Spojených Státech je socialistickými stranami: „Socialist Labor Party“ („Socialistická dělnická strana“) a „Socialist Party“ („Socialistická strana“) špatně repraesentován. Čísla, udávající počet členů, kolísají. Zatím co „Socialistická strana“ činí stále pokroky, zdá se, že „Socialistická dělnická strana“ ztrácí čas od času půdu. Okamžitý dobrý nebo špatný výsledek při veřejných volbách může býti charakteristickou známkou stavu těchto stran. Nejlepším však důkazem rozšíření socialismu v Americe — nepravím politické strany socialistův — jest rozšíření a zmohtnění socialistického tisku. Následující krátký výčet vrhne pronikavé světlo na nynější stav okolností.

Socialisté Spojených Států mají čt y ř i měsíčníky („The International Socialist Review“, „Wilshire's Magazine“, „The Comrade“ a „The Southern Socialist“); mimo to d v a c e t týdněnků v anglické řeči, z nichž „Appeal to Reason“ vykazuje sám náklad přes 250.000 výtisků; vedle toho ještě tři denníky a sedm týdněnků

v německé řeči a po jednom socialistickém listě v řeči francouzské, české, polské, italské, švédské, maďarské a hebrejské.

Vedle těchto vysloveně socialistických publikací jest ještě veliký počet listův a časopisů dělnických spolkův, které veřejně sympathisují se socialistickým hnutím a den co den vnášejí do lidu jeho zhoubné zásady. Zde vězí nebezpečí, které brzo bude ohrožovati všechen pracovní lid, nepostaví-li se odvážní bojovníci proti němu. Všechny tyto publikace jsou proniknuty jedem nevěry a vzpoury proti zákonům Božím.

Morris Hillquit uzavírá poslední díl svých zajímavých „Dějin socialismu“ těmito pozoruhodnými větami:

„Socialismus rozmohl se ve Spojených Státech za posledních pěti let nesmírně. Vnikl již do širokých vrstev amerického dělnického lidu a našel přívržence i v jiných kruzích společnosti. Rychlostí blesku rozšířil se po celé zemi. Přes to nedospělo ještě hnutí svého vrcholu. Denně získává nových přívržencův a příznivců, nových triumfů v tisku, nových vítězství při volbách, a nestane-li se něco neočekávaného, bude socialismus v několika letech velmocí naší země.“

Ve své zpupné pýše domnívá se americký socialismus, že nic nemůže zadržeti jeho vítězného postupu, nic mu upříti jeho triumfův. „Nestojí vám nic v cestě?“ tázal jsem se před nějakým časem jistého socialistického vůdce. „Stojí nám v cestě,“ odpověděl, „jen jedna překážka, a tou jedinou překážkou jest katolická církev.“ Ano, katolická církev je to, jež osvobodí Ameriku od zhoubného díla socialismu.

Hlava III.

Sociální problem: Zlo a jeho léky.

Člověk ze ženy zrozený přichází na tento svět jako kající se skříženými rukama na prsou. Jen s námahou může vydechnouti; otevře oči — a první světelný paprsek vyloudí z nich slzy. Nářkem počíná svůj pozemský život, se vzdechem dokonává svoji životní dráhu. Namáhání a starosti obklopují ho se všech stran; kam se obrátí, všude naráží na odpor. V potu tváři musí to málo, kterého potřebuje k zachování svého života, k prodloužení svého smrtelného zápasu, dobývatí ze země. Tak žije, až námahami a starostmi schvácen klesne zpět v noc zapomenutí.

Německý básník praví: „Jen dvě a půl minuty má člověk na této zemi volné: jednu k smíchu, jednu k pláči a jen půl k lásce, neboť ve třetí minutě umírá.“ Jako život jednotlivce tvoří řetěz námah a útiskův, tak jest veškero lidstvo jako ponořeno v moře fysických i morálních utrpení, jež srdce naplňují bolestí a ducha, jenž to vše přehlíží, ve zmatek uvádějí. Celí národové bloudí sem tam v noci bludu svedení nestoudnými lžemi bludných učitelův; jedni k smrti krvácejí pod bičováním tyranův, druzí se potácejí se skloněnými hlavami pode jhem bohatých despotův; opět jiní padají za obět zvířecím vášním a stávají se hříčkou nízkých pudův. Tak otvírá se propast nekonečné bídy a nářku za propastí, že jest nám stanouti a tázati se: Jest něco zavržení hodnějšího než pokolení těchto lidí? Stvořil

Bůh lidstvo jen k tomu, aby na něm zchladil svůj hněv a pásl se na jeho neštěstí?

Platí to snad jen o dobách surového barbarství? Ocitli jsme se snad již dnes po stoletích pokroku a civilisace ve zlatém věku, ve kterém zármutek a bolest nejsou již nic jiného než prázdná slova? Neusmívá se na nás se všech stran přepych a bujnost? Neodklidil lidský důvtip vynálezy všeho druhu se světa bídy a chudoby? Pára a elektřina jsou v naší moci, aby opatrovaly v našich domech ve městě i na venkově světlo a teplo, aby nás letem přenášely přes země a moře, aby naše myšlenky posílaly s jedné polokoule na druhou, aby hnaly stroje, jež za nás předou, tkají a kují. Nyní nastala zajisté doba světového pokoje a blaženost se navrátila do každého lidského srdce. Než ach! Neúprosná skutečnost poučuje nás o něčem jiném. Mnoho-li rozbrojů vládne ve světě! Nikdy ještě nebylo tolik nespokojenců jako dnes. Lid nařiká bez ustání na domácí, sociální a politická zla všeho druhu. Sloupce našich novin plní se den co den zprávami o krvavých zločinech, sebevraždách, o železničních nehodách, o požárech, krádežích, loupežích, podplácení, úpadku, nevěře, nepravostech, cizoložství, rozvodech manželství, prostopášnostech, marnotratnosti v občanském i vojenském životě. Nesmírné bohatství jest nahromaděno v ruce několika málo lidí, zatím co mnozí mají nedostatek věcí nejnnutnějších; mnozí lakotní a panovační mužové se domnívají, že jsou jen proto na světě, aby „velikému množství chudých dělníkův ukládali jho, které jen o málo jest lepší než otroctví“. (Lev XIII.)

Tyto smutné zjevy našich dnů dávají kněžím a státníkům jen s úzkostlivou obavou patřiti do budoucnosti. Přemnoho plánů bylo již vymyšleno, aby bylo odvráceno hrozivé zlo sociální revoluce. S bedlivostí bylo pátráno po příčinách dnešní bídy v lidu, a v nesčíslných lidových schůzích byly podávány léky proti ní. Zákonodárství a tisk zabývají se bez ustání řešením toho problému. Země, tak se mluví, náleží všem, a nejen části národa. Soukromý majetek má býti zrušen, a pod správou státu nebo obce má býti společným statkem všech. Pak obdrží každý občan díl z užitku,

který mu náleží. Stát nemá býti ničím jiným než organizovanou vůlí veškerenstva; celek jest však národ dělníkův. V novém státě bude práce jediným právním podkladem moci a majetku. Nikdo nebude se radovati, kdo dříve nepracoval, ale také nikdo nebude pracovati, aby se potom neradoval; neboť práce jest jedinou příčinou bohatství. Aby občan státu budoucnosti nabyl důvěry v nové poměry, aby v bratrské lásce a nezištné odevzdanosti spolupůsobil ke zdaru celku, k tomu mají socialisté neomylný prostředek: závaznou výchovu obou pohlaví; je to přece základní věta socialistického Creda, že výchova činí člověka dobrým a šťastným!

Papež Lev XIII. podává nám ve své encyklice „O dělnické otázce“ velice důkladné a pádné vyvrácení všech těchto socialistických náhledův. K nám, dítkám katolické církve, mluví papež jako Bohem ustanovený učitel pravdy; jeho hlas jest nám hlasem Kristovým. Ať byly dříve jakkoli sporny náhledy učených mužův o právu vlastnickém a právu na soukromý majetek, dnes jest věc rozhodnuta. Petr promluvil skrze Lva, a jeho slova nezklamou.

Nejprve co se týče zavedení kommunismu místo soukromého majetku, tu nejen že by tento pracujícím třídám nijak neprospěl, ale byl by i v sobě nespravedlivý, prohřešením proti zákonům přírody, převratem všeho společenského řádu. Kde dělník propůjčuje jinému svoji sílu a dostává od něho mzdu, je tato mzda jeho majetkem. Kdo si skromným životem ušetří peníze a za tyto peníze koupí nemovitost, je svrchovaným pánem této nemovitosti. Dle učení socialismu nemá však jednotlivec práva na svůj výdělek ani volnosti co do nakládání s ním, tedy ani prostředkův ani cest ke zlepšení svého postavení.

Jiná ještě okolnost stojí zde za uvážení. Člověk není jako nerozumné zvíře odkázán pouze na ukájení svých okamžitých potřeb. Jsa bytostí rozumem obdařenou, má schopnost přes hradbu bezprostřední přítomnosti patřiti do budoucnosti; proto nechce se starati jen o nejbližší okamžiky, nýbrž také o budoucnost. Příroda se svou nevyčerpatelnou štedrostí nabízí člo-

věku svoje zásoby, aby se jimi mohl zaopatřiti pro příští dni. Člověku náleží však nejen dary země, jemu náleží země sama. Bez ujmy práva soukromého vlastnictví může se připustiti, že země má sloužiti blahu veškerenstva. Bůh neurčil jednotlivcům zvláštních, omezených dílů na zemi. On propůjčil zemi celému lidskému pokolení. Teprve pilností jednotlivcovou a zákony různých národů byly blíže označeny hranice soukromého majetku. Tím však, že byla země rozdělena na soukromý majetek, nepřestává sloužiti potřebám všech. My všichni udržujeme svůj život tím, co nám země dává. Aby nám mohla země poskytovat svých plodů, musí býti osobní pílí člověka takořka oplozena a v potu tváře vzdělána. Takto království země, jež bylo dříve pusté a neužitečné, stává se prací štědrým vyživovatelem člověka. Bráti plody země jest bráti práci vlastní ruky. Nesmí nám býti divno, že se socialisté dostali v rozpor s nejvyšším pánem a zákonodárcem, že spatřují svého stálého nepřítele v tom, jenž pro všechny národy a všechny časy ustanovil: „Nepožádáš domu bližního svého, aniž požádáš manželky jeho, ani služebníka ani děvky, ani vola ani osla ani ničehož, což jeho jest.“

Dalek jsa toho vysvoboditi lidstvo z chudoby a bídy, je socialismus právě naopak schopen uvrhnouti je do nejhlubšího otroctví. Ne nadarmo nazvala hlava církve socialismus „morovou nákazou“, „kletým plodem“.

Vizme, byla-li snad dána uspokojivá odpověď na sociální problémy. Chraňme se pozorovati povrchně; jedině správného úsudku dojdeme; přijdeme-li na kořen věci a prozkoumáme-li její nejvnitřnější podstatu. Již mnozí z nejšlechetnějších a nejznamenitějších mužů se vynasnažili, aby našli odpověď na naše otázky. Vysoká, Bohu odcizená kultura našich dnů spokojí se výklady starých filosofů Říma a Řecka. A přece by bylo tak snadno naléztí rozřešení v díle tolik ctihodném: totiž v oně staré, Bohem inspirované knize dějin světa, s níž se tak často setkáváme a která má býti na rodném stole každé křesťanské domácnosti — v bibli! Bůh budiž veleben, že nás svým vlastním psaným

slovem poučil a nám ukázal, jak přišly na svět chudoba a strasti! Na kolenou čteme s úctou slova božské lásky, jež se nám tak podivuhodně zjevuje ve vesmíru a v člověku, stvořeném dle obrazu a podobenství Božího. Ze země vytvořil Bůh tělo prvního člověka a vdechl mu v obličej dech života. Představ si prvního člověka, jak vychází z ruky Stvořitelovy! Když tu ležel Adam v tvrdém spánku, vyňal Stvořitel z jeho boku žebro a stvořil první ženu. Jak velební tu stojí naši první rodičové, oblití paprsky nezkalené krásy! Těla jsou krásně vytvořena, plna zdraví a síly, není na nich stínu slabosti ani utrpení! A což teprve jejich duše! Plna moudrosti ukrývá se v nich, po bludu ani stopy, všechno snažení směřuje jen k dobrému, není tu ni nejmenší skvrny zloby, vše jest v nejkrásnějším souladu! Tělo jest poslušno ducha, duch slouží Pánu. Celé moře krásy a rozkoše prostírá se kolem těchto čistých srdcí. Ve všem se obráží dech nejněžnější lásky k Bohu. Jako otec obcuje Stvořitel s člověkem, u jehož nohou leží viditelný tvor jako jeho království. Každé ráno nové přináší radosti. Ani úzkost ani starost nedoráží na bránu ráje, aby rušila milý klid. V povětrí zpívají ptáci, v polích se prohání laškující zvěř, občerstvující libá vůně vystupuje všude z trávníků květy posetých. Tak stojí tu člověk uprostřed všehomíra, jsa živým chvalo- zpěvem na Tvůrce všeho světa.

Stav trvalé blaženosti měl záviseti na zkoušce v užívání svobody, největšího dobra, jež Bůh člověku propůjčil. Při zkoušce neobstál; člověk zneužil drahocenného daru svobody ke hříchu. Tím uvalena byla na celé lidské pokolení bezejmenná bída. Strašlivé divadlo, jež se v nebi počalo, končí se v ráji. Andělé a lidé byli jediní, jež stvořil Bůh dle svého obrazu a podobenství; oni jediní mezi všemi tvory byli obdařeni rozumem a svobodou, oni jediní mohli porušit řád všehomíra vzpourou proti Bohu. Andělé byli vznešení a pouzí duchové, byli povoláni k bezprostřednímu požívání nebeské blaženosti. Jeden z nejvyšších mezi nimi, Lucifer, jitřenka na nebi blažených, v nešťastné zaslepenosti své odvrátil oči od Boha, obrátil je na sebe sama a — kořil se sobě. Jeho pří-

kladu následovali druzí. Než v témž okamžiku stvořeno bylo peklo, neboť v nebi nebylo již místa pro odbojníky proti nekonečné svatosti a spravedlnosti Boží. Zde máme nejhlubší základ a kořeny všeho zla.

„Když duchové své krásy zbavení spatřili první rodiče v slastech ráje, pojala je závist, a poněvadž jim nebylo možno vyrovnati se člověku krásou, přísahali, že jej svrhnu dolů v jeho vlastní neštěstí.“¹⁾

Anděl zla překročil v podobě hada, symbolu lsti a zchytralosti, práh ráje. Žena poslechla hlasu hadova; pýcha a ješitnost vloudily se v její srdce a spoutaly její smysly. Nemysliv na božskou hrozbu přiblížila se ke stromu, mezi jehož větvemi číhala zloba pekla; tu pozbyl duch svého lesku, vůle své moci — a stal se první hřích na této zemi! Obličej Boží se zastřel, na zemi přišla bezejmenná bída. Žádostivost zmocnila se těla a pýcha ducha. Všechno tvorstvo, jež bylo ustanoveno, aby hlásalo krásu a moc Páně, zdvihlo se rozhněváno proti člověku, nepříteli Božímu. Na polích vyrážely bodláky a trny, divoká zvěř ohrožovala bezpečnost a zdálo se, že všechny živly spojeny jsou proti hříšnému člověku. — To jsou následky hříchu. Hřích jest příčinou všeho fysického a duchovního zla, jež navštívilo zemi ode dnů jejího trvání. Jakmile člověk přestane sloužiti Bohu, stává se otrokem hříchu, kořistí neštěstí. Nebýti služebníkem Božím znamená vzdáti se vlády nad tvorstvem a vyzývati všechno tvorstvo proti sobě.

Ti, kdož neznají této veliké skutečnosti, spáchání prvního hříchu na zemi, nebudou nikdy s to, aby vysvětlili vznik a vnitřní základ utrpení. To jest příčina, proč tak mnozí Bohu se rouhají a činí jej zodpovědným za útrapy tohoto světa. Bůh jest nejvyšší a nejdokonalejší dobro; co stále činí, jest jen dobro, ba i peklo, které stvořil, jest o sobě dobré, poněvadž jest místem božské spravedlnosti. Nižádné bytosti nemůže Bůh sděliti zla, poněvadž sám ho nemá. Ale ani nejvyšší dokonalosti nemůže Bůh tvorů uděliti, poněvadž ji má pouze sám dle své podstaty.

¹⁾ Donoso Cortes.

Zlo na zemi vychází od lidí, a sice ne jako něco o sobě existujícího, nýbrž jako vlastnost, tkvící v některé bytosti. Zlo vzniklo zneužíváním, jehož se člověk dopustil svou nejvyšší přirozenou schopností — svobodou.

Toto zneužití svobody, které nazýváme hřichem a jehož následkem jsou všechna fysická i sociální zla, nepochází od Boha, nýbrž jedině od člověka. Hřich jest vzpourou proti Bohu, našemu nejvyššímu cíli, a proto také největším, ano jediným zlem na světě.

Veliký španělský státník a filosof Donoso Cortes podává nám toto názorné vylíčení podstaty a následků hřichu :

„Hřich naplnil nebe smutkem, peklo ohněm, zemi útrapami. Přivodil člověku nemoc a chřadnutí. Vykopal hřbitovy vedle nejkrásnějších a kvetoucích měst. Nad rozvalinami čarokrásných babylonských zahrad, nad zříceninami pyšného Ninive, Persepole, sestry slunce, tajuplné Memfidy, nevděčného Jerusalema, ano samého Říma, vládce světa, zbudoval hřich svůj trůn: to jsou soudy Boží, jichž příčinou byl hřich. Hřich je to, jenž má na svědomí všechny ty vzdechy, které vycházejí z utištěných lidských prsou, a slzy, které z očí vytryskují. Ještě více — kdo to může pochopiti? — hřich vyloudil hořké slzy i z oka Bohočlověka, onoho něžného Beránka Božího, který, obtížen hříchy světa, za nás na kříž vystoupil! Ani nebe ani země ani člověk neviděli Syna Božího se smáti, ale člověk, země i nebe, všichni viděli jej plakati, když na hříchy popatřil. Pláče u hrobu Lazarova, ale při smrti přítelově oplakává jen smrt jako následek hřichu. Když skloněn zármutkem a až k smrti zarmoucen šel do zahrady, byl to hřich, jenž vytlačil z jeho čela krvavý pot. Krátce byl to hřich, který jej přibil na kříž; uvrhl jej do smrtelné úzkosti a odňal mu na kříži život.“¹⁾

Jakkoli se hřich Bohu nekonečně protiví, přece jej připustil, aby sloužil k novému zjevení nejen jeho spravedlnosti, ale i jeho dobroty. Zmatek vede k pořádku, zlo k dobru. Tomu, jenž strasti dobrovolně

1) Essays on Catholicism, Liberalism and Socialism.

za pokání přijímá, dopomáhají k největšímu požehnání. Bůh dává nejen lék, ale ukazuje také jeho použití. V podstatě bolesti jest něco, co může působiti na charakter člověka: pyšní stávají se pokornými, neřestní čistými, prchliví mírnými, slabí silnými, zatvrzelí milosrdnými a lakomí velikomyslnými. Kdo projde žhavou výhňí bolesti, vyjde z ní očištěn od jedu žádostivosti a obnoven ohněm Ducha svatého. Kdežto rozkoše a veselí chovají v sobě zárodek smrti a člověka oslabují a ničí, utrpení očišťuje a posvěcuje jeho charakter.

Nedotčení utrpeními, trampotami a chudobou mělo by proto býti spíše příčinou úzkosti a obavy než předmětem radosti a touhy. Bohatým býti a ve smyslných rozkoších hýřiti jest jako přebývati ve skleněném domě a vystavovati se nebezpečí věčného zavržení. „Amen pravím vám: Bohatec vejde těžko do království nebeského.“ „A opět pravím vám: Snáze jest velbloudu projíti uchem jehly, než boháči vejíti do království nebeského.“

Od hříšného pádu Adamova jest práce nutností a zároveň bolestným pokáním na usmíření neposlušnosti. Ti, kdož tu sní o ráji, ve kterém jest práce ponechána libosti a dobré vůli jednotlivcově, zneuznávají smutnou skutečnost o Adamově hříšném pádu a významu soudu Božlho: „Zlořečená bude země v díle tvém: v pracích budeš jísti z ní po všecky dni života svého.“ Podobně nevymizí ani jiná utrpení a trampoty nikdy z této země: jsou to trpké následky hříchu, pod nimiž člověk po celý svůj život úpěti musí. Osudem pozemského života jest utrpení a zkoušení. Nechť vymyslí a vyzkoumají lidé co chtějí, nikdy se jim nepodaří osvoboditi se od nemoci a bídy. Kdo tomu nevěří a utlačnému lidu předstírá stav nezkalené radosti a bezuzdné svobody, jest podvodníkem; takovými lživými sliby zlo se jen ještě zhoršuje. Jedině správně jest pojímati svět tak, jak jest — a v pravý čas obraceti zrak tam, kde pravé léky nalézti lze.

Kam však máme se obrátiti ve zmatku tohoto světa, abychom našli léku? „Pane, ke komu půjdeme?“ Kde jest Pán? Bouře zuří, noc je temná a bezhvězdná; kde je Spasitel, jenž jedině může nám ukázati východ?

Stojí uprostřed nás v lodičce církve. Také dnes ještě, jako před devatenácti sty lety na jezeře genezaretském, učí z lodičky zástupy lidu. Slyšme jeho slova z úst jeho zástupce Lva XIII.: „Bůh nestvořil nás pro pomíjející věci tohoto světa, nýbrž pro věčné statky v nebi. Odkázal nám tuto zemi jako místo vyhnanství, nikoli jako naši pravou vlast. Máme-li peníze nebo jiné věci, které ptají u lidí za dobré a hodné domáhání, v nadbytku čili nic: pro věčné statky nemá to významu. Na čem jedině záleží, jest správné jich užívání. Ačkoli nás Kristus v nesmírné lásce vykoupil od našich hříchův, ponechal přece časná utrpení a trampoty na této zemi dále; ale přeměnil je v pobídky ke ctnosti a v příležitosti k zásluze. Nikdo nesmí doufat ve věčnou odměnu, nenásleduje-li krvavých šlepějí Vykupitelových. Trpíme-li s ním, budeme s ním také korunováni. Svou vlastní dobrovolně přijatou bolestí poskytl nám nejsladší útěchu v útrapách našeho strastiplného života. Nejen jeho příklad, ale i jeho milost bude nám pomáhati, abychom snášeli své bolesti a strasti. „Neboť toto nynější kratičké a lehké soužení naše působí v nás převelmi velikou váhu slávy věčné.“ (II. Kor., 4, 17.)“

Církev samojediná je schopna řešiti sociální otázku, poněvadž sáhá na kořen zla. Podává nám klíč k pochopení onoho velikého tajemství, jež jako černý mrak tíží tuto zemi: chudoby a bolesti. V její moci jest změnit tento neutěšený stav, poněvadž může změnit srdce a myslí lidí, poněvadž může přivésti lidstvo zpět k Vykupiteli, Ježíši Kristu, vtělenému Synu Božímu. V Kristu, Pánu našem, můžeme jedině smířiti zdánlivé protivy svého života a vyrovnati nerovnosti a nesnáze mezi lidmi; neboť v něm jsou všichni jedno. „A já, budu-li povýšen od země, potáhnu všechno k sobě.“ On je středem, v němž se stýkají božstvo a lidstvo; on náleží všem třídám, neboť sám jest chudý i bohatý, nejchudší z chudých, nejbohatší z bohatých; jest služebníkem i králem. Aby sloužil a byl poddaným, přišel na tento svět; a přece jest králem, „jehož království nebude konce“. On jest věčná moudrost a zavřená zpozdilost; kámen úrazu a naděje národův. Jeho

se zřící znamená vydání se temnotě a zoufalství. Jen kdo jeho následuje, nalezne pokoj a radost srdce. „Nikdy nepoznati Ježíše Krista,“ poznamenává Lev XIII., „jest největší neštěstí, nezahrnuje v sobě však zloby ani nevděku. Ale jej zavrhnouti, když se ho člověk znáti naučil, jest propast nevěřící špatnosti a zkázy; neboť on jest pramenem a počátkem všeho dobra, a jako lidstvo nenalézá vysvobození, leč v obětné smrti Kristově, tak nemůže také ani na okamžik obstáti bez jeho mocné ruky.“ Život bez Krista jest beznadějný a bezradostný.

To jest tedy praktické řešení sociální otázky: Spolupůsobiti, aby všichni znali Vykupitele a učili se ho milovati.

Hlava IV.

Ne socialismus, nýbrž sociální reforma!

Podstata socialismu zakládá se na větě, že člověk jest od přirozenosti dobrý. Jeho štěstí závisí od přirozeného pořádku. Nevědomost a špatné okolí uvrhly ho v nynější sociální nesnáze. Aby jich byl opět zbaven, k tomu udávají se dva „neomylné“ prostředky: Společná a volná výchova obou pohlaví a uskutečnění kommunistické státní formy, ve které mají si všichni vespolek býti postaveni na roveň. Kristovo evangelium nám nařizuje, abychom odporovali zkažené přirozenosti, krotili smyslné pudy a teprve v budoucím světě plný klid a nezkalené štěstí očekávali. Socialismus naproti tomu učí přidržovati se přírody, hověti všem jejím chtíčům a pokoj a štěstí hledati v životě pozemském. Zatím však co předstírá volnost a rovnost, vrhá lidi do otroctví jejich vlastní porušené přirozenosti a činí je otroky státu (společnosti).

Socialismus není snad pouze smyšlenkou několika agitátorův; jest přirozeným následkem protestantismu a vyvinul se z něho, jak později uvidíme, historickou nutností. Jako horský potok, který v bouřlivých dobách šestnáctého století z Alp vyrazil, řítí se dolů do údolí věkův a zpustošením a rozvalinami značí směr svého běhu.

Přece však všecko, co se klade za vinu socialistům, nezasluhuje jména socialismu. To platí také zde, abychom dovedli rozeznávati plevy od pšenice. Mezi sociali-

stickými snahami naší doby jsou mnohé, jež jsou nápomocny k povznesení společenského postavení našich pracujících tříd, a každý podnik, který má sloužiti ke zvětšení časného blahobytu, zaslouží plnou měrou naší podpory. Krátké vyličení hlavních bodů, ve kterých se socialismus shoduje s našimi reformními snahami, přispěje nám k tomu, abychom nabyli jasného pocho- pení poměru mezi socialismem a křesťanstvím.

§ 1. Veřejné právo vlastnické.

Otázka státního a pospolného práva vlastnického strhla v několika letech na sebe pozornost širokých vrstev. Počet těch, kteří jsou jí nakloněni, zdá se, že ustavičně vzrůstá. Přijmouti veřejné právo vlastnické neznamena ještě býti stranníkem socialistů; neboť toto vlastnické právo nejen cílem, ale i prostředky, jež k do- sazení svého účelu udává, liší se zcela od vlastní- ckého práva socialismu. Požadavek veřejného vlastní- ckého práva nežádá snad zrušení společnosti ani pádu vlády; čeho se domáhá, jest jen rozšíření práv a povin- ností správy. Stát má prováděti vlastnické právo a kon- trolu opatřování plynu, světla a vody, silnic a železnic, telefonu a telegrafu a pod. Poněvadž tyto otázky jsou významu čistě hospodářského, nemůže katolík souditi o nich s dogmatickou jistotou. Má se však vyna- snažiti, aby se obeznámil s příslušnými teoriemi, by se mohl vysloviti o takových věcech dle vlastního, dobře uváženého soudu. Osobně mám za to, že má stát dozíratí na naše lesy a obchodní prostředky — více však nikoli. Do státní služby mají býti přijímáni řádní a vzdělaní mužové. Lidí, jaké jsme poznali před nedávnem při nepořádcích v poštovníctví (ve Spoje- ných Státech Severoamerických), nemůžeme potřebovati.

Všude panuje směr, aby se moc státu rozšířila více v rodině. Stálým pramenem zmatku a nepo- řádku jest však okolnost, že stát zapomíná často na hranice své působnosti, přes všechna naponnutí, jež vyslovil ve své vznešené encyklice Lev XIII. Stát nemá si osobovati práv jednotlivců, nýbrž věrně jich

hájiti, leč by přicházela do rozporu s veřejným blahobytem nebo se zájmy někoho třetího.

Vlastní úloha státu spočívá v podporování společného blaha udržováním míru a pořádku, ochranou života rodinného, vážením si náboženství a trestáním provinilců. Tam, kde stávkami veřejný pokoj a pořádek jest ohrožován, má se stát postavit k obraně. Podobně má zakročiti, když stykem obou pohlaví v továrnách nebo dílnách povstává nebezpečí pro mravnost, když podnikatelé přepínají své dělníky nebo jim ukládají ponižující zaměstnání, když zdraví dělníků přetížením a nedostatkem ochranných zařízení jest ohroženo, nebo když práce není přiměřena osobě neb stáří pracujícího. Přece však nesmí se stát vměšovati do takových záležitostí více, než jest právě nutno k odstranění příslušného zla.

Nestačí, aby stát pouze hájil práva soukromého majetku jako svatý a neporušitelný statek; jeho vliv má také směřovati k tomu, aby pokud možno většině lidí umožnil výdělek a nabytí soukromého majetku. Tím bude stát nejlépe spolupůsobiti ke spravedlivému rozdělení statků, což dnes, kdy mezera mezi ohromným bohatstvím a nejtrpší chudobou každým dnem se zvětšuje, jest zcela zvláštní důležitosti. Každému dělníku měla by dána býti možnost, aby bez zvláštních nesnází opatřil si kousek země k založení svého domova. Pro zemi, kterou může člověk nazývati svou, má stále více zájmu, než pro zemi, jež náleží jinému; povzbuzuje to k větší přičinlivosti a, když se práce daří, posiluje to hospodářské postavení majitele a vzbuzuje v mysli i srdci radost; majitel lpí na hroudě a má ji za svůj domov, jenž jest mu milejší než cizí země a hrdé paláce. Vlastník sebe chudší chatrče neodhodlá se nikdy k tomu, aby ji zaměnil za socialistické sny budoucnosti.

Právo majetku jest jedno z největších dober, jichž člověk požívá. Sociální otázka jest v první řadě otázkou vlastnictví. Tím, že se pomáhá dělníkovi, aby pro sebe a svou rodinu našel bezpečnou domácnost, prokazuje se společnosti skutečné dobrodiní. „Muž bez domova jest mužem bez opory,“ praví kardinál Manning; „v zemi,

kde nikdo nemá domova a krbu, nemůže býti pravého vlastenectví.“ Lidé, kteří se spokojí jídelnami a nevědí ničeho o domácích povinnostech, jsou zpravidla málo na prospěch a velmi často jsou jen předmětem nebezpečí. Tomu, jenž celý svůj život prožívá ve stravovnách, unikají mnohé přednosti materiálního i mravního pořádku: nejen že mu chybí sladké radosti domácího života, nýbrž zpravidla nemá ani tušení o mocné vznešenosti čistoty, střídmosti a nezištnosti. Bůh sám to tak zařídil, aby člověk přebýval v domácnosti, a vtělené Slovo dalo nám v tom samo nejkrásnější příklad: třicet let svého božského života strávil Spasitel v domě rodičův. Je to přirozený řád, aby každý muž měl svůj vlastní domov, kde tráví život v rodině se všemi jejími starostmi i radostmi.

Bohu díky, jest počet takových domácností ještě vždy dosti veliký. Dle údajů biskupa Spaldinga jest ve Spojených Státech nyní více než 8 millionů rodin, jimž náleží pozemkový majetek; dále náleží prý z 13 millionů rodin, mezi něž byl pozemkový majetek rozdělen, 11 millionů ke třídě dělnické. Hospodářský stav dělníků se zlepšil a zlepšuje se ještě stále. Tážeme-li se nyní, zdali se poměry při větším rozvoji veřejného vlastnického práva výhodněji utvářily, jest odpověděti, že dosavadní pokusy, jež se staly v Americe spojováním statkův, nedocílilo se žádoucího výsledku. Touha, provéstí takový pokus ve velkém, byla by příliš smělá. Kde má se potom začítí a kde přestatí? Stará li se stát o školy, knihovny, musea, veřejné lázně — proč nezaopatřuje potom lidi stejně i výživou, šatstvem a příbytkem? Jest nejen slušno, ale přímo povinností státu, aby podporoval ty, kdož sami sobě pomoci nemohou; ale převráceno by bylo, chudinství proto nějak vynášeti. Všemi prostředky musíme se proto zasaditi o bezplatné elementární vyučování chudých dětí, aby se naučily těm třem „r“¹⁾ a dostalo se jim směru pro běh jejich života; ti pak, kdož mají prostředky a jsou zámožní, mají náklad na vychování svých dětí hraditi sami.

¹⁾ Reading — writing — arithmetic, čtení — psaní — počítání. Pozn. překl.

Nejlepší cestou k podporování sociálního blahobytu jest opatření hojných pracovních míst, neboť ta jsou pro dělníka stálou pobídkou k rozvinutí jeho sil. Jako na jedné straně zchytralé a bezohledné vykořisťování vždy jest zavržitelné, tak nesmí se přece na druhé straně přirozená pobídka seslabovati ponoukáním k větším požadavkům. Náš nynější výdělkový život má přes všechny nedostatky, které se arci vyskytují v každém lidském zařízení, přece své veliké přednosti. Soukromý podnikatelský duch vyvíjí více činnosti a dospívá lepších výsledků, než by bylo možno ve spojení s širšími kruhy. Soukromí kapitalisté jsou spornější a podnikavější, než veřejné úřady a státní úředníci. „Jejich živě se zajímající oči a uši jsou stále na číhané za příznivými příležitostmi pro pokusy a podniky. Poněvadž nemohou často teprve s jinými se raditi, jsou mnohem obratnější v přizpůsobování se jednotlivým okolnostem a těžení z konjunktur obchodních. Dopouštějí se odvážlivostí, kterých by se úředník nikdy neodvážil, a zatím co podnikatel běží k vyššímu, aby si vyžádal jeho schválení, má samostatný obchodník již promyšlený plán a ovládá situaci.“¹⁾

Shrneme-li své úvahy, uvidíme, že k monopolisování vlastnického práva ve smyslu komunistického socialistického státu není vůbec důvodu, dokud není se strany soukromých kapitalistův obecně známého zneužívání majetku. Universitní profesor Hugo R. Meyer z Harvardu poskytuje nám dostatečný statistický materiál k důkazu tvrzení, že pokus zavedení veřejného majetku, který byl učiněn v Australii a Novém Zeelandě, žalostně se nezdařil. Dnes, kdy mnoho jižních zemí přes jejich bohatství přirozených výrobních prostředků jest v politování hodném stavu neproduktivnosti, bylo by dvojnásob špatné, kdyby vláda, místo co by soukromému podnikatelství pomáhala a je podporovala, chtěla je potlačiti. Stát nemá škoditi řemeslníku ani obchodníku; má naopak mnohem spíše osobní činnosti dopřáti volného pole.

¹⁾ Rae, „Contemporary Socialism“.

§ 2. Kapitál a práce.

Kdosi srovnával případně kapitál s hudebním nástrojem; neboť jako tento, musí i onen býti uměle ovládnán, má-li prospívati. Kapitál jest v první řadě ovocem práce, ve druhé řadě odměnou spořivosti.

Zdar v průmyslu nezávisí jen od fysické síly, nýbrž také, a to snad ještě více, od rozumu. Každý dělník tvoří rukou i hlavou. Dělník se zdatným duchem a cvičeným okem tvoří třikrát tolik a třikrát tak dobře jako jeho nemotorný a těžkopádný soused. Práce hlavou jest nejlepší ze všech prací. Vzácný duch vynálezců, cíle vědomá vytrvalost objevitelů, chytré výpočty badatelův a odvážná podnikavost kapitalistů jsou ku blahu společnosti právě tak potřebny, jako namáhání a úsilí dělníkovo. Kapitál a práce mají žítí vedle sebe v harmonické svornosti a obapolně si pracovati do rukou. Kdo zasévá mezi chudého i bohatého símě rozbroje, dělníka s podnikatelem znepráťeluje: ten koná dílo ďáblovu. A opět je to náboženství Kristovo, jež sblížuje vespolek chudého i bohatého a připomíná všem třídám jejich povinnosti. Jen duch zloby je od sebe dělí a činí je nepřáteli. Kapitál a práce stojí k sobě v nejužším vzájemném vztahu a podmiňují se navzájem. Svornost smýšlení tvoří radost a blahobyť. „Dělník,“ praví kardinál Manning, „má živý kapitál síly a zručnosti. Jako však práce a zručnost jsou neužitečnými bez zlata a stříbra, tak je také zlato a stříbro neužitečným bez práce, bez zručnosti. Obé potřebuje svobodného a svorného sbratření.“ Klamně a nesprávně bylo by tvrzení, že se kapitálu dostává z výroby všeho, práci však ničeho nebo téměř ničeho. Dle šetření, jež se konalo v roce 1900 ve Spojených Státech, plynula ve veškerém průmyslu rukodílném a strojním více než polovina čistého výtěžku do rukou dělníkův. Moderní vynálezy a zdokonalení strojův a dopravy nezkrátily o sobě účastenství dělníků na zisku.

Není správně, tvrdí-li někdo, že ruční práce jest jedinou příčinou všeho bohatství. „Tělesná práce není již příčinou bohatství, jako není Shakespearovo péro příčinou ‚Hamleta‘. Pravou příčinou jsou síly duševní,

jichž jest práce jen vnějším projevem.“ (Mallock, „Social Equality,“ str. 67.)

Dělník jest dnes v příznivějším postavení než asi před 300 lety. Může si dopřát lepší výživy a lépe se šatiti, jeho mzda vzrostla a pracovní hodiny byly zkráceny, může vstupovati ve spolky, k vybojování svých práv použití až i stávký a má vyhlídky ještě na další a rozsáhlejší zlepšení. Chudý nestal se jistě za posledních 50 let chudším. Než jiná jest otázka: Stoupla mzda stejnou měrou jako naše národní bohatství? Místy se zdá, že se dělníku skutečně dostalo náležitěho podílu na čistém zisku; ale v mnohých jiných případech nedá se to vůbec tvrditi. Nebudiž zapomenuto, že vyšší mzdy mohou zvětšiti pracovní sílu a tím kapitál sám. Je-li si dělník jist své mzdy, je tím pobádán, aby všechnu svoji sílu vynaložil. Nespravedlivá odměna však seslabuje přirozeně osobní činnost a ucpává v srdci dělníkově pramen přirozené tvořivé radosti. Rae praví: „Obratný dělník nepotřebuje mnoho času, aby se vpravil ve své zaměstnání, nepotřebuje přísného dohledu a spotřebuje málo látky; není-li však při tom také veselý a čilý, pak jest mu dvojnásob se namáhati a brzo se unaví. Nikdy nemůže jíti člověk s veselou důvěrou do práce, když musí stále jen žíti z ruky do úst. Nikdy se nedoděláme u dělníků pravé zdatnosti, dokud jim nebude poskytnut dostatek času a prostředkův, aby se stali účastnými požeňání kultury.“

Podnikatel nesmí nikdy zapomínati, že spravedlnost a láska jsou nejúčinnějšími činiteli lidské kultury. Nemá práva říci dělníku: „Mohu ti dáti mzdu, která se mi líbí. Nejsi li spokojen s tím, co ti dávám, můžeš si hledati místo jinde.“ Nesmí olupovati dělníka o náležitý díl z výroby, a tento zase nemůže se spokojiti s každou libovolnou mzdou. Důvod pro to udává Lev XIII. ve své encyklice o práci, když dovozuje: „Práce člověka má dvě vlastnosti nebo známky: Především jest osobní, pokud jest vyvinutím osobní síly k dosažení jistého účelu. Dále jest potřebná, pokud přirozený zákon zachování sebenutí člověka, aby pracoval pro svůj život. Kdyby byla práce pouze osobní,

pak by mohl ten, jenž ji koná, přijmouti každou libovolnou mzdu, které by mu někdo poskytl. Poněvadž však jest práce nutnou podmínkou života, tu jest každý oprávněn vyzískati svou práci tolik, aby mohl z toho žítí a případně také užítí svoji rodinu. Člověk má nejen právo udržovati svůj hmotný život a zasloužiti si svého skrovného chleba, ale má také právo jísti svůj chléb s máslem, t. j. právo domáhati se podílu i na nevinných radostech života.“

V témž smyslu mluví John Mitchell, když praví: „Každý má míti dosti prostředkův, aby vyživil svou rodinu, vychoval své děti a uložil si nějaký ušetřený groš pro budoucnost. 600 dollarů ročně jest nejmenší mzda, kterou má míti obyčejný dělník, od něhož se nepožaduje zvláštní zručnosti. Tou měrou však, jakou vzrůstají požadavky kladené na dělníky, má stoupati také mzda. Obyčejný muž v Novém Yorku nebo Chicagu měl by dostávati více než 600 dollarův. Neboť má-li si každý ze své mzdy opatřovati to, čeho potřebuje k řádnému životu, pak ten, jenž bydlí ve městě, kde jest živobytí dražší, musí již proto požadovati více.

„Dle mého náhledu měl by každý dům nebo příbytek míti nejméně šest místností: koupelnu, pokoj k obývání, jídelnu, kuchyň a řádné ložnice. Také nemají v něm scházeti koberce, obrazy, knihy i jiné věci, které by jeho obyvateli umožnily život příjemný a pohodlný. Každý má míti náležitou výživu a při tom mu má býti ještě možno, uložiti si něco pro nemoc a stáří. Obyčejný dělník nebude moci všemu tomu vyhověti za roční mzdu 600 dollarův, žije-li ve městě s 5000 až 100.000 obyvateli. Ve větších městech spotřebuje více. Co platí o obyčejném dělníku, platí tím větší měrou o tom, na nějž jsou kladeny vyšší požadavky, tak že tento má dostávati přiměřeně vyšší mzdu.“¹⁾

Nikdo rozumný nebude tvrditi, že dělníku náleží výhradní právo na ovoce jeho práce. Bylo by to již proto nerozumné, poněvadž žádný člověk nemůže jakoukoli

¹⁾ „The evening Star“, Washington, February 20, 1901.

věc vyrobiti výhradně svou prací tak, aby nebyl před tím již jiný, ba snad celá řada osob na ní spolu pracovala. Jak dlouhý výrobní proces jest proběhnouti páru obyčejných střevíců, než mohou sloužiti člověku k pokrytí jeho nohou! Měl by tedy obuvník, poslední v řadě výrobcův, obdržeti plnou cenu práce pro sebe? Co dostane pak rolník, jenž žal a sklízel trávu, aby jí vykrmil vola, který dodal kůži? A obchodník, který kůži prodával nebo o opatření různých nástrojů se staral: ten nemá obdržeti ničeho?

Na druhé straně nesmí se však také zapomínati, že bohatství často, byť také ne vždycky, jest ovocem dlouhé a namáhavé práce. Mnozí z našich velikých kapitalistů zbohatli tvrdou prací, a nikoli obratem ruky, jak se často myslí. Nil sine magno vita labore dedit mortalibus — Ničeho nedal bez veliké námahy smrtelníkům život. Jejich rozum a ruce byly téměř bez ustání v činnosti, spořili a uskrovněovali se, čekali na vhodnou příležitost a vydali mnohdy v nebezpečí celý svůj majetek: všechno, jen aby účelně rozmnožili své bohatství. Když se tímto způsobem sami vyšinuli, obohatili spolu tisíce svých chudých spoluobčanův a zjednali jim příjemný život.

Žehrá se často na kapitalisty a na ohromný zisk, který tito nenasytní neustále shrabují. Ale táži se těch, kteří tak činí: Přemýšleli jste již také někdy o jejich ztrátách? Často vězí celé milliony v odvážných podnicích; nezdaří-li se takový podnik, kdo potom ručí za ztrátu? V takovém případě dostávají dělníci svoji mzdu jako vždy, jen podnikatelé vyjdou na prázdno. Mnohý úpadek obohatil již četné rodiny, ty však, kdož vsadili svůj majetek, přivedl na pokraj záhuby.

Kdo vnáší rozbroje mezi kapitál a práci, činí bezpráví jedné i druhé straně; nejméně však se tím poslouží práci. Špatní lidé jsou arci na obou stranách, a proto se bude také stále jeviti mezera mezi zahaleči a zločinci s jedné a bezcitnými boháči s druhé strany. Nikdy však nebude sporu mezi čestným podnikatelem a věrným, spořivým dělníkem.

§ 3. Stávka.

Každý má úctu před čestně vyzískaným bohatstvím. Je-li bohatství uloženo ve výrobních podnicích, zaopatřuje lidu práci a tím možnost čestné existence. Je-li bohatec pravým křesťanem, považuje se jaksí za správce svých statkův a užívá jich jen k tomu, aby bližnímu dobré činil. Přece jest však bohužel příliš pravda: Egoismus za našich dnů jest větší a mocnější než kdy před tím. Bohatí cítí se neomezenými pány svého majetku a neznají již odpovědnosti vůči nikomu; svoji důvěru skládají jen v peníze a nedají si od nikoho nic říci. Dělník jest zase často oloupen o všechnu svobodu; buďto se musí podrobiti libovůli podnikatelů, nebo se ženou i dětmi strádati. A není zbraně, tážeme se rozhorleně, kterou by se chudý mohl hájiti proti ukrutnosti a lakotě bohatých?

Pokud se jedná o spravedlivé nároky, má dělník právo stávkovati; neboť je to jeho věc, chce-li pracovati nebo ne. Stávky jsou tak staré jako svět; jako války, tak byly i ony v běhu dějin nevyhnutelné. A podnes jsou mnohdy jediným prostředkem, jehož může pracující lid použiti v boji proti despotickému kapitalismu.

Stávky mají arci také své stinné stránky: Nevinný trpí s vinnými a všecko obyvatelstvo nese výlohy na ně. Kdo pomyslí na výlohy, jež vzešly 2515 uhelnými stávkami, které u nás vypukly mezi lety 1881 a 1900, nebude se již diviti, že uhelné ceny tak stouply a až do dnešního dne trvají na stejné výši. Jedno se však může s potěšením konstatovati: Jest pozorován ustavičný úbytek revolucionářských stávek. Naše dnešní stávky jsou lépe organisovány, a proto jsou také méně násilnické. Surové výtržnosti proti občanstvu a cizímu majetku jsou ode všech dělnických vůdcův odsuzovány. Otevřeně a bez předsudků vysvětluje se plán a vyhlídka stávky, zákon a řád s obou stran se bere v úvahu, práva a povinnosti se oceňují.

„Chcete-li své zájmy poškoditi,“ volal John Mitchell na své soudruhy, „chcete-li oběti, jež jste přinesli pro sebe a své rodiny, opět zmařiti, pak jděte a ne-

braňte výtržnostem. Několik výbuchů zuřivosti jako tento zde — a dobrá vůle lidu, na kterou vždy a ve všem musíme spoléhati, bude nám odepřena. Tímto způsobem zmaříme si svoji vlastní hru.“

Kdežto ještě před málo lety se mluvilo o stávkách s všeobecným odporem a hrůzou, chová k nim dnes lid jisté sympathie — alespoň v mnohých případech. Když před nedávnem stávkovali tramwayoví zřízenci, byla veliká část obyvatelstva na straně stávkujících a lidé raději trpěli nedostatek tramwayových vozů, zcela klidně po několik týdnů pěšky chodíce, než aby musili na to hleděti, jak se stávkujícím děje křivda. Proč to? Poněvadž každý dobře věděl, že platy zřízenců nejsou ve spravedlivém poměru k příjmům společnosti.

Jen jeden jest druh stávky, který se na štěstí netěší valné přízni lidu; je to tak zvaná „soucitná stávka“. Všude by se jí měli dělníci zdržovati; také tisk by měl odsuzovati tento druh stávky poukazováním na její nespravedlivé a směšné snahy. Při poslední veliké hornické stávce prohlásil J. Mitchell, že se nepamatuje, že by některá soucitná stávka byla bývala provázena skutečným výsledkem. Jako jsou pracovní spolky vůbec proti každé stávce, kde lze ještě pomoci jinak, tak odsuzují sympathickou stávku naprosto. Kdykoli to jen možno, má se stávce předejít; když však jednou vypukla, mají se ti, jichž se týká, o to vynasnažiti, aby byla co možno nejrychleji zažehnána dobrovolnými rozhodčími soudy, jež by byly sestaveny z dělníkův i zaměstnavatelův. Bylo by nesprávně stávku předem zavrhovati. Vypukne-li stávka v našem sousedství, jest zajisté naší povinností posuzovati ji dle práva a zákona; ale bylo by nerozumné jediné proto se stavěti proti ní, že nám přináší mnohé zmatky a nepříjemnosti. Společné blaho má jíti před osobním prospěchem. Konečně je to přece jen lid, jenž považuje stávku za nutný prostředek ke zkrácení tvrdých pracovních hodin a zvýšení bídných platův.

Právem srovnával kdosi stávku s dvojsečným mečem: poraní dělníka tak dobře jako podnikatele; ano poraní také celou řadu nevinných, lid, jenž trpí

v první řadě váznutím obchodu i průmyslu i výtržnostmi, jež bývají s ní velmi často spojeny.

Jest vždy chvály hodno, pokusí-li se někdo o to, aby smířil podnikatele s dělníky a pohnul je k tomu, aby posuzovali oboustranné zájmy ve světle společného blaha. Tím způsobem bylo by předem zamezeno mnohému bezpotřebnému boji mezi bohatými a chudými. Již pouhé vzájemné přesvědčení, že obě strany mají těžké povinnosti a starosti, upokojilo by podrážděné mysli. Podnikatel by viděl, jak život dělníkův jest plný neštěstí a bídy; dělník zase by pozoroval, že také bohatí nemají vždy na růžích ustláno a že právě bohatství ukládá svému majiteli často otrocké jho.

Přes to stávky v budoucnosti nezmizí. Biskup Spalding ukazuje nám zhoubný zárodek nemoci sociální nespokojenosti pravě: „Bezohledná konkurence naší doby, spojená s nadvýrobou a hromaděním kapitálu, jest nejhlubším základem mnohé bídy, jež nás tísní. Mnohá odvětví našeho velkopřůmyslu jsou zkapitalisována čtyř- až pětinasob své vlastní ceny a užívá se všech prostředkův, aby dividendy ustavičně stoupaly. Konec písně bude — dříve nebo později — ten, že ohromný millionový krach zničí a v chudobu a nouzi uvrhne na sta lidí.“

§ 4. Pracovní spolky.

Lepší zbraní v ruku dělníků než stávky jsou pracovní spolky (trade-unions), organisované dle principu vzájemnosti. Již od přírody je člověk nutkán pudem k družné pospolitosti; týž pud je to, jenž ho spojuje ve společenstva a spolky. Již Písmo svaté mluví o člověku, který jsa si vědom své vlastní slabosti dovolává se pomoci bližního. „Lépe jest býti dvěma spolu: neboť mají užitek tovaryšstva svého. Padne-li který z nich, druhý ho pozdvihne. Běda samotnému: nebo když padne, nemá, kdož by ho pozdvihl“ (Kazat. 4, 9 n.). „Bratr, kterýž pomoc má od bratra, jest jako město pevné“ (Přísl. 18, 19).

Příroda sama je to, jež dává lidem právo spojovati se ve spolky, které mají za účel osobní blaho

spolučlenův. Stát nemůže proto zakázati svým poddaným zakládati spolky ke vzájemné pomoci. Má mnohem spíše povinnost chrániti přirozených práv lidstva podporováním jich; jinak by ovšem bylo, kdyby takovými spolky vznikalo státu skutečné nebezpečí nebo škoda.

Má-li kapitál právo organisovati se, má práce totéž právo. Zkušený Carnegie, který ve svém „Evan-geliu bohatství“ naznačuje výhody zřizování spolků pro kapitál a práci, praví: „Právo dělníků sestupovati se ve spolky jest neméně jisté než právo továrníků, kteří vstupují se svými kollegy ve svazy a společenstva; dříve nebo později musí jim to býti zaručeno. Americký dělník vzbudil by vskutku o sobě špatné mínění, kdyby se chtěl dát oloupati o právo, které si jeho soudruhové v Anglii již dávno vymohli. Je to moje osobní přesvědčení, že pracovní spolky jsou skutečnou výhodou jak pro kapitál tak pro práci. Jimi vychovává se dělník ke správnému názoru o poměru mezi kapitálem a prací lépe, než by to snad bylo možno jiným způsobem. Nejlepší a nejzdatnější dělníci vycházejí právě z těchto organisací.“

Ve Spojených Státech smíme vzkvétání pracovních spolků pozdraviti jako potěšitelný zjev. Jejich vzrůst a jejich zřízení bude zárukou konservativní moci v naší zemi. Jsme teprve v počátečním stadiu jejich dobročinného vlivu. Ony mají ve své moci zvýšení ceny práce a zkrácení pracovních hodin. Mluvilo a psalo se již mnoho o špatném působení pracovních spolků; předhazuje se jim, že nerozumným zkrácením pracovní doby lákají lidi do hospod a heren, kde promrhávají svůj prázdňý čas hrou, pijáctvím atd. Naproti tomu musí býti zdůrazněno, že ani dlouhé hodiny tvrdé práce nejsou prostředkem, aby uchránily člověka před prostopášnostmi a nepravostmi. Naopak! Právě dlouhá pracovní doba jest velmi často příčinou a pobídkou k pijáctví, k celé řadě fysických i morálních neřestí. Mitchell praví: „Nemůže býti pochybno, že osmihodinová pracovní doba omezí rozšíření pijáctví. V těch městech státu Illinois, ve kterých byla již zavedena, jest nyní o mnoho více blahobytu než jinde; opilství a špatných hospod ubylo. To jest jisto, ačkoli platy jsou značně

vyšší. Muž, jenž pracoval denně deset hodin, přichází domů unaven a utmácen; k rozumnému oddechu nemá již nálady; buď jde na lože nebo do hospody.“

Ovšem nemůže se rozumně požadovati všeobecný normální pracovní den stejné délky; počet hodin musí býti stanoven vždy dle toho, mnoho-li pracovních sil je třeba na určitý druh výroby. Nemělo by býti při tom dovoleno také zkušenému, samostatnému dělníku právě tak dobře jako podnikateli, aby projevil svůj úsudek o počtu hodin? „Mnohem lépe bychom na tom byli,“ míní J. Mitchell, „kdyby všude byl pravidlem osmihodinový den. Stojíme zde před otázkou, při níž se nejedná snad pouze o jeden den. Každý dělník nakládá volně s určitým množstvím pracovní síly; oč jednoho dne jí spotřebuje více, o to se mu jí nedostává příštího dne. Jistý gymnasijský profesor sdělil mi jednou tuto úvahu: Chceš-li z dělníka dostati všechno, co může vykonati za jeden den, dej mu práci na celých 24 hodin; chceš-li viděti, co může vykonati za týden, dej mu pracovati denně 20 hodin. Má-li svoje síly spotřebovati v jednom měsíci, dej mu 18 pracovních hodin denně. Chceš-li, aby vydržel celý rok, žádej od něho 15 hodin práce; má-li však to snést více let, můžeš stále ještě žádati od něho denně 10 hodin. Chceš-li však, aby tvůj dělník vykonal vše, co ve svém celém životě vykonati může, pak nesmíš mu nikdy dáti více práce než na 8 hodin denně.“

Důvodem toho jest, jak J. Mitchell poznamenává, potřeba, aby dělník šel do práce denně se svěží tvůrčí silou. Ukázalo se na př. v uhelných dolech v Illinois, že po zavedení osmihodinové denní doby pracovní se těžilo právě tolik uhlí jako dříve, kdy byl deseti-hodinový pracovní den.

Hlavní výhoda dělnické organizace spočívá v tom, že odstraňuje jakýsi pocit nejistoty a bezmocnosti, který jinak tíží dělnický stav. „Pracovní spolky rozplášily stíny zoufalství, které se vznášely nad hlavou dělníkovou,“ míní Rae. Nuže přejme dělnickým spolkům! Tím, že podnikatelé na ně vtipkují a jimi pohrdají, neodstranili jich ještě se světa. Organisované hnutí dělníků nemůže již býti ignorováno, vyžaduje uznání

a úcty. Podnikatelům není již jednati s pouhou teorií, nýbrž s neúprosnou skutečností. Bláhové by bylo chtít udržeti v platnosti starý názor: „Můj podnik se týká jedině mne; nikdo mně nemá do něho nic mluvíti.“ Podnikatelé musí počítati s organisovanou prací; jinak nedojdou cíle. Jest v jejich nejvlastnějším zájmu, aby s dělníky a pracovními spolky klidně ve spolek pracovali a vštěpovali jim přesvědčení, že jsou částí podniku, nikoliv nepřátelským jeho živlem. Zaměstnavatel nesmí se pokládati za neomezeného diktátora svých podniků, nýbrž má sdíleti svou autoritu s dělníky, zacházeti s nimi jako s podílňiky a dohodovati se s nimi ve vši laskavosti o podmínkách, pracovní době a mzdě. Nespravedlivé a necitelné bylo by říci dělníku: „Pracuj za tuto cenu, nebo jdi!“ Neboť člověk pocituje touhu založiti si na místě své práce domácnost a pokojně tam bydliti. Bezcitné by proto bylo, aby musil dělník opustiti svůj dům a krb a krušně zaslouženou mzdu jedině proto, že majitel nechce nic věděti o oněch právech lidu, jež za svatá pokládati jest povinen.

Podnikatel, jenž bude pozorným zrakem stopovati různé fáze a tendence dělnické organisace, vždy více se s ní spřátelí; ano bude přímo spatřovati v ní úsvit lepších dnů jak pro kapitál, tak pro práci. W. H. Sayward z Bostonu, jenž uvažuje o věci té se stanoviska podnikateloiva, pravil jednou: „Zkušeností došel jsem pevného přesvědčení, že dobrá organisace dělnictva má ještě větší význam pro podnikatele než pro dělníky. Neboť jí upraví se vzájemný poměr mezi oběma stranami, který odstraní časem ony živly, jež zavdávají nejsnáze podnět ke konfliktům a nedorozuměním.“

Naše snahy nesměřují snad proti rozšíření a rozmnožování bohatství, nýbrž mnohem více k tomu, aby byla obhájena práva pracujících tříd přiměřeně k jejich postavení.

Zdá se někdy, jako by se překročovaly široké hranice práva a spravedlnosti. Tak žádají pracovní spolky často omezení počtu učňův určité živnosti; to se na př. stává, když všichni členové pracovního spolku nejsou náležitě zaměstnáni. Ale to jest rozumný a účelný

prostředek, aby se zabránilo nebezpečné pro dělníky konkurenci. Uživí-li dělníci jednou „bojkottu“, není to právě nic jiného než právo nutné obrany proti „černé lsti podnikatelův“.

Čím více se pracovní spolky zakotvují, tím méně příkrý jest jejich poměr k neorganiso vanému dělnictvu; rovněž jsou prozřetelnější v užívání bojkottu a stávky. Doslechne se ovšem ještě tu a tam o zneužití a vybočení. Ale pro trochu špatných živlů nesmějí se ještě odsuzovati pracovní organizace samy.

Za tyranství vyhlašovaný poměr dělníkův organizovaných k neorganiso vaným jest předmětem častých nářkův a předsudkův. Neprávem bylo předhazováno organizaci pracovních spolkův, že jednají vůči náhradním dělníkům bezohledně a násilnicky. Neboť při zevrubnějším pozorování se shledalo, že naopak měly pracovní spolky s náhradními dělníky velmi mnoho trpělivosti a ohledův, ačkoli tito již nejednou zmařili jejich spravedlivé požadavky nebo brali podíl na jejich vítězství, ačkoli dříve obětí a nesnáží boje s nimi nesdíleli.

Následující svědectví presidenta severoamerických dělníků¹⁾ může nám býti důkazem toho, že není vůbec konfliktu mezi právy organizovaných dělníků s jedné strany a právy neorganiso vaných dělníků s druhé strany: „Spolky nikdy neobtěžují nezákonným způsobem dělníků mimo svazek stojících. Jsou sice tu a tam případy, že skutečně nesprávně jednaly: to však byla chyba jednotlivcův, a nikoli členů svazu. Vypravuje se dokonce častěji o násilnostech a vraždách, jichž příčinou byl tento poměr. Ve skutečnosti nevyskytlo se však během třiceti let ani tolik vražd jako ve městě Novém Yorku ve třech měsících a tolik nepořádku ve dvaceti letech jako v Novém Yorku v jednom měsíci. A tu ještě vůdcové pracovních spolkův a s nimi všichni jejich členové vždy litovali takového jednání. Jen jednoho práva se musíme dožadovati: bez užití jakéhokoli násilí přemluvití mimo svazek stojícího dělníka, aby v určitém případě se vzdal práce. Máme právo, uznáme-li

¹⁾ John Mitchell.

to za dobré, nepracovati s ním a vyloučiti jej z našeho společenství.“

Dělníci vydobyli si pracovními spolky již vůbec veliké výhody a nezapomenou toho také tak snadno. „Organisace práce,“ praví Brooks, „zjednává nám přes mnohé nedokonalosti, které jí mohou býti vytčeny, zlepšení postavení. Nedostatek takové organisace přináší delší pracovní hodiny, nižší mzdy a s tím chudobu a nouzi celé pracující třídě.“ Ještě více! Tam, kde jsou dělníci utiskováni, povede se dobře socialismu. Právě tak nepřátelsky, jako na pracovní spolky, hledí socialisté s jedovatou, škodolibou radostí i na rozpor mezi kapitálem a prací. Nejnebezpečnější nepřátelé, jež by měl dělnický lid bojkottovati, jsou: špatné hospodaření, herny, špatná divadla, špatné romány, socialistické spisy.

§ 5. Člověk a stroj.

Od té doby, co se vzmohly pracovní spolky, jest méně slyšeti nárek, že stroj ničí ruční práci, a dělník vchází vždy více v jakýsi přátelský poměr ke stroji. S počátku zajisté jednotlivec nerad viděl zavedení strojův. Jako kůň, jenž se plaší při pohledu na parní válec, bál se člověk prvního stroje a vyhýbal se mu. Mysli se však opět brzy upokojily. Nahlédlo se, že také stroj jest dílem lidských rukou a lidského ducha. Přebírat, který byl vyvolán ve světě práce zavedením stroje, jest přímo neuvěřitelný. Stroj na lámání kamení koná práci 600 lidí; parní lopata vykoná v osmi minutách tolik, kolik jedna ruční lopata v deseti hodinách. Přes to vše není, jak nás pracovní statistika učí, lidská práce strojem nejen nahrazena, nýbrž naopak jest zdvojnásobněna. Stroje dělají boháče a tito opět práci. Počet pracujících rukou jest nyní větší než před zavedením stroje. Mimo to vytvořily také mnohé nové vynálezy nová odvětví průmyslu a tím zmnohonásobily příležitost ku práci. Kolik lidí jest dnes zaměstnáno proto, že vynalezena byla železnice, telegraf a telefon, jízdní kolo a automobil!

Stroj, tato cenná vymoženost, uveden jest na svět božskou Prozířetelností právě tak jako organizace dělníkův; má sloužiti kapitálu i práci zároveň. Stroje tu nejsou k tomu, aby z dělníka čerpaly peníze, nýbrž aby mu ulehčovaly jeho námahu a zabezpečovaly mu tak slušný díl ovoce jeho práce. Když v mnohých případech stroj člověka otupí, učiní ho živoucím strojovým kolečkem nebo nucenou, neúnavnou prací uvrhne ho v náruč předčasné smrti, pak není na tom vinen stroj sám, nýbrž něco jiného. Od zavedení stroje rozmnožily se také úrazy v továrnách, a nezřídka se stává, že se dělníku za to dostane jen malého nebo zcela žádného odškodnění. Uznáváme, že se jednotlivé společnosti ujímají takového nešťastného dělníka nanejvýše čestně, kdežto jiné ho od sebe odvrhnou jako starý hoblík nebo vychozené kolo.

Nedostatek řádného továrního zákonodárství stává se každým dnem citelnějším; jedná se o naléhavou potřebu. Brooks vyznává, „že co se týče nehod při práci, stojíme nyní za všemi výše civilisovanými národy“. V žádné zemi není zákonodárství na vhodná ustanovení o ochraně dělníkově tak chudé, jako ve Spojených Státech. Zákonodárství obecní i státní jest v rukou, nebo alespoň při nejmenším pod dohlídkou našich pánů průmyslníkův. Zástupcové lidu nejsou v podstatě ničím jiným než zástupci mistrův a dohlížitelův. Nemáme zde sice králů s korunou a žezlem, ale máme tu krále zlata a stříbra, krále železnic, krále oleje a gumy, krále vepřův a piva, kteří všichni svoji důvěru mají v penězích a s měšcem peněz v ruce řídí svět. Peníze ovládají voličské schůze a politické strany, kupují kandidáty i voliče. „Auri sacra fames,“ „prokletá zlata chtivost“ učinila mnohé z našich poslancův a úředníkův povolnými nástroji a poníženými otroky trustů, soukromých i veřejných taškářův. Tímto pak způsobem uskutečnily se také zákony, jež jsou příznivý podnikatelům, dělníkův však nešetří. Nemá snad pravdu biskup Spalding, když praví, že naše moderní politika jest bohaprázdnou stvůrou? Kdy přijde doba, že bude moci lid vložit své zájmy do rukou čestných mužův, kteří za spravedlnost jsou ho-

tovi jíti do boje? Zdravé zákonodárství, které by pojistilo jednotlivce nejen proti úrazu, ale také proti jiným zlým pohromám životním, jako nemoci, nezaměstnanosti a stáří, poskytlo by dělníku právě toho, čeho nejvíce potřebuje, totiž jisté existence, a zdrželo by ho od sběhnutí k socialistům. Zákonodárství mělo by takové úrazové pojištění učiniti povinným pro každou živnost, při níž se užívá strojův. Nikde na světě nevyvinul se strojný průmysl tak rychle jako ve Spojených Státech, a nikde nebylo s oběťmi, kterých si stroj vyžádal, na základě nedostatečného ochranného zákonodárství tak špatně nakládáno jako ve Spojených Státech. „Bylo by nesnadno,“ míní Willoughby ve svém „Pojištění dělníkův“, „ukázati jiný obor sociálního zákonodárství a reformy, ve kterém Spojené Státy zůstaly tak daleko za ostatními národy. Nejsmutnější pak na celé věci jest, že pro zásady, jimiž by se od omezené závaznosti se strany podnikatelů pokračovalo v postupném vývoji ke všeobecné zákonné odškodňovací povinnosti, není ve Spojených Státech ještě vůbec žádného porozumění.“ Zde jest nevyčerpatelný pramen nespokojenosti mezi pracujícími třídami — úrodná půda pro símě socialismu.

Stroj jest přítelem a společníkem dělníkovým. Jeho vlastním nepřitelem jest jen „stroj“ naší politiky, onen stroj, který jest v moci oněch továrníkův, kteří, jakmile se jedná o volbu do parlamentu nebo jinam, mají pro dělníky po ruce mnoho sladkých slov a krásných slibů, avšak po vykonané volbě se již na to nedovedou upamatovati. Každý křesťanský občan měl by častěji přemýšleti o důležitosti a svatosti volebního práva a o hanebnosti zločinného kupování nebo prodávání hlasův. U volebního osudí je to, kde má křesťan plniti svoje povinnosti jako občan, spolupracovati na zlepšení zákonodárství a přispívati ke zmaření neblahých politických pletich.

§ 6. Tovární práce žen a dětí.

Již nesmrtelný Lev XIII. pozdvihl svůj hlas proti dětské práci a vybízel rodiče, poručníky a majitele obchodův, aby jí netrpěli. Je to přímo ukrutné zavírati

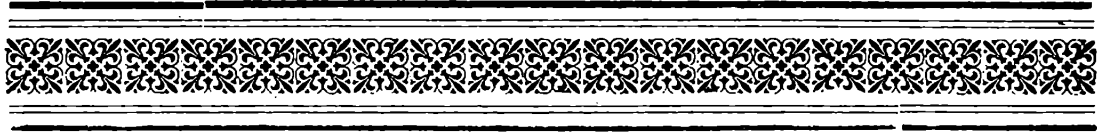
do dílen a továren děti, jejichž těla nejsou ještě silna a jejichž duch není ještě vyvinut. Rodiče, kteří jsou tak suroví a lakotní, že zavazují své děti k tomu, aby vydělávaly peníze i pro domácnost, mají býti přísně trestáni; také podnikatelé, kteří takové děti ve svém závodě chovají, měli by býti trestně stíháni. Jest povinností každého křesťana, aby zamezoval takové surovosti, jimiž se děti mrzačí nebo blbnou, pokud to jen lze. Podobně se to má s tovární prací žen. Tak mnohé zpustlé matky, které beztrestně unikají káznici a státnímu vězení, honí dcery do továren a dílen, kde jsou upoutány prací, jež přečasto není v nijakém poměru k jejich tělesné i duševní soustavě. Pozorujme jen ženy v některém našem továrním městě: jak bledé jsou tyto přepínáním vyschlé a vy-mořené tváře! Jak jdou kolem nás omámeny věčným šumem a lomozem strojů, pronásledovány strašidlem úbytí! Jak mnohá chudá žena chřadne v pomalém mučednictví následkem nepřirozeného přepínání prací v továrně! V pravdě, kdybychom neměli křesťanství, které vždy ještě vysílá paprsek naděje a důvěry do smutného života ženy-dělnice, propadly by mnohé z těchto nešťastnic šílenství a zoufalství. Jedno však jest jisto: kdybychom měli v čele svých politických a sociálních stran svědomité vůdce, nedovolilo by se již ženám, aby na svá bedra ukládaly práci, jež přináleží jedině mužům.

V každém případě měla by provdané ženě, nehledíc ke zcela zvláštním výjimkám, práce v továrnách býti předem zakázána. Onať přislíbila slavným slibem před oltářem svému muži, že bude plniti povinnosti manželky, matky a hospodyně. Již zákon přírody toho žádá, aby matka všechen svůj čas a všechnu svoji péči věnovala dětem a vedení domácnosti. Porušení této povinnosti bylo by záhubou domácího života, podkopáním základů lidské společnosti. V továrních obcích stává se velmi často, že mladé ženy i po uzavření manželství vracejí se opět ku práci v továrnách. Nic není tak sesurovujícího a pro křesťanský dům zkázonosného, jako právě tento nemrav. Kněz by se neměl báti žádné námahy, aby uvedl provdanou ženu

zpět na místo, jež ji u domácího krbu bylo vykázáno. Lev XIII. praví krátce a případně: „Příroda určila ženu ku práci v domácnosti, která jest nejlepší zárukou zachování její ctnosti, dobrého vychování dětí a zdaru celé rodiny.“

* * *

To byly by tak některé úvahy, které nám mohou usnadnit správný úsudek o obsahu oněch teorií, jež se týkají sociální otázky našich dnův. Nebudeme získávati náboženství přízně tím, že se budeme stavěti v příkrou protivu proti všem moderním hnutím. Ne-prospěšné bylo by také hořekovati na dobré staré časy a toužiti po věcech, jež dávno minuly. Zpozdilé jest uzavírati své oko vymoženostem nové doby a od-suzovati šlechetné snahy nových směrů ducha. Bůh žije v každém století: jest s námi a zůstane s námi. Jsouce katolíky musíme vždy rozlišovati pravé od klamného, rozeznávati dokázanou pravdu od volného náhledu, zbavovati snahy doby nekalých živlův a uváděti je na správné koleje. *In dubiis semper libertas* — V pochybných věcech volnost. Můžeme býti osobně různého mínění, a přece jeti spolu v témže voze a seděti na téže lavici. *In omnibus caritas* — Ve všem ať vládne láska! Ona má pojiti vše, pokud je to jen možno. Srdce, jež jsou naplněna duchem lásky, nelekají se nikdy povinností ani nezmalomyslní uprostřed strastí a obětí života. „Láska všecko snáší, všemu věří, všeho se naděje, vše trpělivě čeká“ (I. Kor. 13, 7).

Hlava V.

Sociální stav před protestantskou reformací a po ní.

V předešlém oddílu přiřkl jsem protestantské reformaci zodpovědnost za sociální zlo naší doby. V následujícím chci tento náhled blíže odůvodniti. Za tím účelem srovnám společenské poměry před velikým převratem XVI. století a po něm vždy dle různých tříd obyvatelstva. Moje these zní: Mezi křesťanskými národy panoval před vypuknutím reformace takový stupeň civilisace, jakého až dosud nikde nebylo; pozdější všeobecně uznané zhoršení sociálního stavu jest bezprostředním výsledkem reformace.

Dříve než se blíže budeme věcí tou zabývat, bude s prospěchem stanoviti jasně nejdůležitější pojmy. Co jest civilisace? Není tomu ještě tak dávno, co na cizím dvoře dlící americký vyslanec označil civilisaci těmito slovy: „Železniční stanice a telegrafní tyč.“ Definice tato má sice pravdivé jádro, ale přece není zrovna tak správnou, aby mohla býti pojata do naučného slovníku.

Civilisací rozumíme vůbec stav trvajících sociálního blahobytu. Civilisovanou nazýváme onu společnost nebo onen národ, v němž jsou si všichni jisti pokojným držením svého majetku a kde obchod, umění a věda vyvíjejí se k hmotnému i duševnímu prospěchu veškerenstva. Základem civilisace jest mravnost. Kde se v dvacátém století mluví a píše o civilisaci, míní se při tom vždy civilisace křesťanská, která kdy existo-

vala, ona civilisace, jež dle nauky Bohem ustanovené učitelky, katolické církve, na zásadách křesťanské mravouky jest zbudována.

Křesťanská mravouka je to, jež žádá takového rozdělení majetku, aby všichni lidé mohli žít v štěstí a pokoji; ona je to, jež drží na uzdě chtíče bohatých a nabádá je, aby nepokládali bohatství za poslední cíl, nýbrž jen za prostředek k cíli vyššímu; ona je to dále, jež učí, jak se má správně užívat bohatství, a bohatému nařizuje, aby pomáhal chudému, poněvadž nadbytek není nic jiného než nárok chudých. Budtež zde uvedeny hlavní zásady křesťanské mravouky, které jsou základem každé křesťanské civilisace: Všichni lidé jsou bratři. Práce jest povinností každého, neboť zušlechťuje a lepším činí toho, jenž ji koná. Zahálka jest hřích. Schopnosti se nesmějí umlčovat, ale musí býti vzdělávány ku prospěchu spoluobčanův. Kdo chce přijíti do království nebeského, musí mít ve své lampě olej dobrých skutkův. — Rozšiřování takovýchto zásad může býti pro společnost jen s největším prospěchem. Proto také katolická církev všem národům, které ve středověku vzdělala a zcivilisovala, vštěpovala právě tyto zásady; ony tvořily základ, na němž se zdvihala celá stavba středověké společnosti.

§ 1. Před reformací protestantskou.

Tomu, jenž nezná podstaty a dějin katolické církve, bylo by těžko pochopitelné, jak křesťanské náboženství může býti nazýváno klíčem k celému středověkému životu duchovnímu a základem všeho středověkého života hospodářského. Všechny sociální spolky, ať již byly zřízeny pro hospodářské, obchodně-politické nebo dělnické zájmy, všechny cechy a bratrstva byly zcela náboženského rázu a byly živou částí církve. „Nad celým životem, nad každodenní prací i nad zábavami vznášel se duch posvátnosti. Církev tvořila pásku jednoty, jež pojila vespolek nejen jednotlivé lidi, ale i různé třídy a národy; celý způsob středověkého nazírání nesl tak značku harmonické jednoty. Vládl

jistý kosmopolitismus, jemuž v naší době individualismu a ostře ohraničeného nacionalismu jest těžko porozuměti. Pokud církev vládla svou mocí, pokud mohla zjednatí svým zákonům úcty, potud mohla se stavěti mezi dělníka a zaměstnavatele, mezi rolníka a statkáře, aby hájila poctivosti a zamezovala utlačování.“¹⁾

Zdravý a silný blahobyt jest vůbec nemožný, chybí-li dvě věci: bezpečnost a práce, při níž jest možna dostatečná péče o potřeby budoucnosti, a mravní přesvědčení, že po útrapách tohoto života čeká nás šťastná věčnost. Nic člověka v pravdě neuspokojí, leč jistota časného i věčného pokoje, jistota, kterou středověká společnost přijala z rukou křesťanské církve. S jakým klidem koná člověk své denní dílo a jak důvěřivě hledí do budoucnosti, když ví, že ve svaté církvi lze nalézti náležitého ukojení všech potřeb těla i duše! Skvrny zla smývají se v pokání kněžským rozhřešením; ještě v poslední hodině přichází náboženství se svou útěchou a připovídá každému věřícímu služebníku Kristovu šťastný příchod na onen svět.

Na ty, kteří byli požehnáni statky světa, nehledělo se jako na šťastné boháče, nýbrž tito byli pokládáni za správce pozemského bohatství, ustanovené Bohem k potěše chudých. Svatou povinností jednoho každého bylo stále, pomáhati všemožně chudému a nouzi trpícímu. Na dobrodiní a požehnání církve měli chudí právo prvorozenství. Členové církve byli si vědomi, že jsou všichni dítkami jednoho nebeského Otce, potomky týchž prvních rodičův a údy mystického těla toho, jenž přišel na svět, aby všechny spojil v jedné bratrské lásce. Nebyla to jen theoretická zásada, nýbrž skutečné životní pravidlo, když osvícený Tomáš Aquinský učil: „Na nadbytečné bohatství nelze pohlížeti jako na neomezený majetek; ono má mnohem spíše sloužiti veškerenstvu, aby ten, jenž jest v chudobě a nouzi, bez namáhání ho mohl užívatí.“

Dalším životním principem, který ve věku víry ovládal sociální život, byl duch křesťanské lásky, jenž se zvláště projevoval v ošetřování nemocných, v péči o ubohé

¹⁾ „Westminster Review“, leden, 1884.

a slabé dle Božího přikázání: „Milujte se vespolek.“ Touto zásadou stala se církev velikolepým charitativním zřízením světa. Dějiny církve jsou dějinami křesťanské dobročinnosti. Ona osvobodila otroky, vykoupila zajatce, chránila vdov a sirotků, budovala ústavy pro nemocné a opuštěné, zřizovala asyly pro starce — krátce nebylo lidské bídy, pro kterou by církev nebyla měla léku. Již ve III. století nalézáme v Alexandrii bratrstvo, založené k ošetřování chudých.¹⁾ Fabiolou zřízena byla v Římě první veliká nemocnice. Východ děkuje za svou první nemocnici svatému Basiliovi; také svatý Jan Zlatoústý je slaven jako zakladatel asylu pro chudé nemocné. Sv. Zoticus, zámožný Říman, jenž byl nejprve senátorem, potom knězem, založil na počátku čtvrtého století veliký sirotčinec, a svatý Pachomius proměnil část biskupského paláce v Ostii v poutnický útulek. Když se potom během času církev stávala vždy mocnější, vznikly nesčíslné mužské i ženské řády, které ošetřovaly nemocné doma i v nemocnicích. Všude vznikaly kláštery, biskupské residence a kapitulní ústavy, při nichž byla z pravidla zvláštní zařízení k ošetřování nemocných a k ubytování poutníkův. Veliká nemocnice u sv. Ducha v Římě vykonala ze všech podobných institucí světa ku blahu chudých nemocných zajisté nejvíce.

Nemůžeme mluvíti o středověku, abychom se neupamatovali na veliké rytířské řády: Johannity, Křižovníky a Templáře, kteří všichni svými skutky prokázali lidstvu nesčíslná dobrodiní. Jejich účelem nebylo šířit evangelium mečem; jako vojíni Kristovi táhli pod ochranou Matky Boží zeměmi, aby hájili svatých míst, zbavovali země loupežných rot, chránili poutníků na jejich poutích, pomáhali nemocným a chudým, vdovám a sirotkům. „Není pochybnosti, že se nám lidská šlechtnost nezdá nikde obdivuhodnější než v těchto starých rytířských řádech. Aby jim náležel, musil rytíř obětovati svoje nejmilejší radovánky: musil se zřici válečné slávy vojína, zřici se klidu tichého kláštera; dvojnásobná zodpovědnost tížila jeho bedra: povin-

¹⁾ Stolberg, Geschichte, sv. XV.

nost rytíře a povinnost člena řádu; měl být nejen postrachem nepřátel, ale také útechou utlačovaných. Kdežto světští rytíři vycházeli za dobrodružstvími, zasvětili se rytíři církve ochraně chudých a slabých. Velmistř řádu nazýval se sám poručníkem chudých Kristových. Chudí opět byli od rytířů nazýváni „mistry“. Vskutku, obdivuhodná je tato moc náboženství, která v též čas, kdy meč silnějšího zvítězil, učila silného pokoře a ukazovala mu, že pýcha nenáleží, jak se často za to mělo, k podstatě statečnosti.“ Potud známý italský dějepisec Cesare Cantù. Německý historik Bedřich Hurter se domnívá, že všechny instituce účinné lásky k bližnímu, jimiž se dnes honosíme, ano vůbec všecko, co bylo kdy podniknuto k ochraně nuzných a zarmoucených, má přímo nebo nepřímo svůj původ v katolické církvi.

Křesťanskou dobročinnost církve nemožno zaměnit s naším moderním lidumilstvím, jež jest pouze vtíravým protějškem křesťanské lásky. „Lidumilství jest,“ praví Ozanam, „ženou, která se sama obdivuje; křesťanská láska pak je ženou, jež má na svých prsou dítě.“

Jest ještě jiná skutečnost, která přispěla podstatně k sociálnímu blahobytu středověku, totiž všem stavům společné mravní přesvědčení o ceně práce, přesvědčení, jež dnes bohužel jen velmi zřídka jest možno nalézt. Bylo pevnou zásadou, že všichni lidé jsou zrozeni ku práci — jedni na poli a v dílně, druzí v umění a vědách nebo na poli válečném k obraně vlasti, opět jiní jako služebníci Boha a národa. Každý člověk jest dělníkem. Učený Kartusián Werner Rolewink psal v době reformaci předcházející: „Bůh a dělník jsou pány všeho toho, čeho člověk pro sebe potřebuje.“

V jedné staré modlitební knize z XV. století se praví: „Všechny spolky a bratrstva měly by se zařídit dle pravidel křesťanské lásky, aby je provázelo Boží požehnání. Pracujme dle zákona Božího, ne pouze pro pozemský zisk, aby nebyla naše práce bez požehnání a nebezpečím pro naše duše. Pracujme stále k Boží slávě a cti, neboť Bůh to chce, abychom všichni pracovali. Práci máme si zasloužiti svého denního chleba a všeho, co nás může po křesťansku po-

těšiti; také chudí a nemocní mají býti účastni ovoce naší práce.“ Že se dle toho nabádání žilo, dokazuje kvetoucí blahobyť té doby. Cechy a pracovní spolky kvetly všude. Rolník získával pozemek za pozemkem, stával se stále svobodnějším a samostatnějším. O oné křiklavé nesrovnalosti, která je dnes úrodným ohniskem nespokojenosti a třídní nenávisti, tehdy se ještě nevědělo. Po těchto všeobecných poznámkách proběheme nyní v jednotlivostech, byť jen krátce, postavení jednotlivých hospodářských stavů: rolnictva, řemesla a obchodu.

a) Život rolníků v.

V prvním svazku svých „Dějin německého národa“ kreslí J. Janssen, opíraje se o spolehlivé prameny, názorný obraz rolnických poměrů na konci středověku. Vypravuje nám, jak se ve středověkém rolnickém domě zdvihal krb téměř uprostřed obydlí. Žena rolníkova ovládala se svého místa u krbu celý dům; v jednom okamžiku přehlédla děti i čeled, konečně i dobytek, sklep, půdu a komoru. Místo při krbu bylo nejkrásnější v domě. Na ohništi planul oheň po celý den a doutnal dále i za noci; jen při smrti domácího pána byl dle starého obyčeje uhašen.

V knize o rolnickém životě, jež byla napsána krátce před reformací, se praví: „Právem není rolníku nic na světě milejší než jeho dům, žena a dítě; práci vysoce ctí a soudí, že jeho stav jest jistě nejlepším stavem, který Bůh sám ustanovil již v ráji.“

Obsah staré lidové písně zní: „Řekl rytíř rolníkovi: ‚Ze šlechtického jsem rodu.‘ Sedlák na to: ‚Opatřuji chléb, to zdá se mi záslužnějším být. Pokud kvetlo by tvé šlechtictví, kdyby nebylo mne rolníka? Já živím tě prací svou při pluhu, jež záruku skýtá blahobytu.‘“

V nejužším vzájemném sbratření, věrně dle zásady „Všichni za jednoho a jeden a všechny“ byli rolníci toho času hluboce proniknutí důstojností svého povolání jako dělníci Boží, kteří všem opatřují denní chléb. Zvláště dva principy ovládly zcela jejich způsob nazi-

rání a položily základ jejich práv a povinností, jakož i základ jejich svobody; první pochází ze švábského zemského práva: „Žádný člověk není majetkem jiného“; druhý vzat jest z císařského práva: „Lidé náleží Bohu, daně císaři.“

Na konci středověku byla půda skutečně majetkem šlechty, klášterův a vychovávacích a dobročinných ústavův. Byl však také vždy ještě dosti značný počet rolníků, jimž náleželo pozemkové vlastnictví. Touže měrou, kterou stoupala cena půdy, zvětšoval se také počet svobodných rolníkův. Dědické právo chránilo nemovitosti před rozkouskovaním; nejstarší syn dědil vždy celý rolnický dvůr a přejal za to závazek, že bude pečovati o výživu ostatních členů rodiny. Nájemci půdy nebo příkázání některému statku tehdejší doby nesmějí býti zaměňováni s nevolníky; neboť nevolnictví bylo právě téměř všeobecně zrušeno. Rolník měl k ruce čeled, která bydlila ve vlastním domě, obklopeném zahradou, a která obstarávala práce rolnického domu a hospodářství.

Příkázání nebo oni, kdož obdrželi pozemky jako poplatné manství, nesměli bez předchozího vědomí a dovolení statkářova zemi opustiti. Obdrželi pozemek na čas života, což zjednálo rolnickému stavu neocenitelné přednosti bezpečné existence. Odváděné úroky byly ponejvíce velice nepatrné, zvláště při nemovitostech, které byly ve vlastnictví některého kláštera; kláštery pronajímaly své pozemky často jen proto, aby opatřily lidu práci a přístřeší. Tak záležela na příklad v Rakousku daň v tom, že příkázání konali u statkáře celoročně dvanáctidenní službu. Při tom převzal statkář závazek s příkázaným slušně nakládati, čímž se stalo, že byly tyto dni služby často dobou radosti a oddechu. Tím, že příkázaný sloužil statkáři k uznání jeho práv, mohl zároveň býti účasten jeho otcovské štědrosti

Všeobecně bydlili rolníci v pěkných domech, nosili drahocenné šaty a dobře si žili. Bylo dosti kazatelů, kteří přísně vytýkali a předhazovali rolníkům pýchu a přepych, že se odívali v samet a hedvábí, že nosili na odiv skvosty ze zlata a drahých kamenů, že jedli jemné maso a pili vzácná vína. Selský dělník

byl dobře placen i živen. Ze smluv mezi rolníky a jejich dělníky seznáváme, že všichni dělníci dostávali denně při obědě dvoji maso a také při večeři měli právo na masitá jídla.

Takovému blahobytu těšil se rolnický stav také v Anglii před rozšířením reformace; byl čas, kdy byla ostrovní říše právem nazývána „Merrie England“, „veselou Anglii“. Domácí poměry byly rázu patriarchálního, který byl náboženstvím neustále udržován a podporován. Jako věrná družka pracovala manželka po boku svého muže; byla královnou domu, dohlížela na čeleď, vyučovala podrízené domácím pracím, učila je plésti a přisti. Měla na starosti vedení celého domu, opatrovala klíče, pečovala o nemocné.

Zrušení klášterův a jiných církevních ústavů, sekularisace kostelův a pozemkův uvrhly, jak později ukážeme, veškeren rolnický stav v bezpříkladnou chudobu. Na místě mnichů, těchto dobromyslných a laskavých statkářů středověku, nastoupili sobečtí despotové, kteří zavedli vysoké nájemné a vydali lid onomu žalostnému otroctví, které shledalo XIX. století — k věčné potupě protestantské Anglie — u nájemců v Irsku.

b) Živnostenské cechy.

Cechy nebo společenstva řemeslníků a živnostníků za účelem vzájemné pomoci existovaly, jak nám vypravují římstí dějepiscové, již za časů pohanství.

Nejisté získávání bezpečného životního postavení, jakož i nebezpečí býti podmaněnu od mocnějších, dávalo ode dávna lidem podnět k zakládání společností a spolků, jež spočívají na základě vzájemnosti. Středověká společenstva byla však nejen svazky pro pomoc a podporu, nýbrž měla podstatný náboženský ráz a vyrostla z církevního života. Křesťanská láska a bratrství rozličných tříd společnosti tehdy ještě v nezkaleném lesku zářící to byly, jež se v těchto společenstvech organisovaly a ztělesnily.

Pokud se týče vzniku cechů, jsou mnozí odborníci, jako L. Brentano, toho názoru, že stojí v úzké sou-

vislosti s klášterním životem. Kdežto s jedné strany bylo mnišství napodobováno v jeho ideálním sbratření členův i v horlivém pečování o budoucí život, nechtělo se s druhé strany lidem přece vzdáti se dober tohoto světa. Proto kladou také mnozí původ cechovnictví do jižních zemí, v nichž bylo křesťanství a mnišství nejvíce rozšířeno.

Každý stav a povolání mělo svůj vlastní cech. Zlatníci a kovodělníci, pekaři a řezníci, krejčí a obuvníci, truhláři, koželuzi, tkalci: všichni měli svoje cechy. Každý jednotlivý cech měl své obyčeje a ustanovení, vlastní kroj, vlastní pečeť a vlastní cechovní dům. Ve městech bydlili údové společenstva často v jedné ulici nebo v příbytcích, jež se kupily kolem cechovního domu. Členové shromažďovali se často v cechovních domech, ať již k poradám o svých podnikách, ať k veselým slavnostem a hostinám. Typickým předobrazem cechu byla křesťanská rodina. Ve vnitřních záležitostech cechu nebyla samospráva ničím omezena. Cechmistr bděl nad mravností členů cechu, propůjčoval patenty, sbíral příspěvky, přehlížel dílny a ustanovoval dle potřeby tresty. Ten, na něhož byl úřad vložen, měl jej buď přijmouti nebo zaplatiti odškodnění. Rozepře, vyskytující se mezi soudruhy, nepřicházely před obyčejný soud, nýbrž byly urovnány cechy samými. Výlohy spolku hrazeny vstupným, ročnými příspěvky a dary příznivcův. Každá živnost byla sama pro sebe a vyřizovala si svoje záležitosti sama. Zvláštního dovolení králova nebylo k založení cechu dožadováno. Přiházelo se nezřídka, že cechy bojovaly proti králi a činily jej zodpovědným za nahodilé bezprávi, které způsobil soudruhům.

Stanovy cechů byly prodchnuty duchem loyality a lásky k svobodě; všechno stálo pod jedním společným zákonem. Práva měst nesměla se přestupovati; kdo nechtěl poslouchati, byl vyloučen ze svazku. Jednotlivá města měla zase právo potvrzování zákonův a ustanovení spolkův. Všechny jednotlivé spolky považovaly se za spolučleny jednoho velikého bratrstva.

Byl to především duch náboženství Kristova, který udržoval členy těchto spolků v bratrské lásce a přátel-

telství. Proto označuje arcibiskup Hinkmar povahu jejich jako „obsequium religionis“. Práce a dílo lásky jsou stěžeje, na nichž spočívá celá podstata cechův. Stále se setkáváme s náboženským životem a modlitbou jako s jednou z hlavních úloh cechovních společností. Biskupové a papežové opatrovali cechy vysokými privilegii a byli ochránci a podporovateli cechovních spolkův.

Počet cechů byl ke konci středověku velmi veliký. Na počátku XVI. století počítalo se jich jen v Anglii na 30.000, z nichž většina byla vlastníkem nemovitostí a domův. V Kolíně v Německu bylo 80 různých cechův, v Lubeku 70 a v Hamburku přes 100.

„Jako starostlivá matka“ — dí Brentano — „stál cech při svých soudruzích ve všech dobách života, ano až za hrob šla jeho péče. Všichni soudruzi byli si ve spolek rovni; zákony a stanovy nečinily rozdíl mezi bohatým a chudým. Kdo zemřel v nuzných poměrech, nedostalo se mu menších poct než jeho bohatému druhu.“ — Nedoléhá to všechno k našemu uchu jako dávno zmizelá pověst? Jak jinak je tomu dnes v době egoismu a lakoty! Nezapomínejme, že právě náboženství pronikalo veškeré jednání a snahy cechů, že nám připadají téměř jako církevní bratrstva. Jedna z prvních povinností, ano docela potřebné opatření cechu bylo ustanovení zbožného a učeného duchovního, jenž byl kaplanem spolku; měl pečovat o duchovní potřeby členů, především o blaho dosud žijících, za zemřelé již druhý měl pak obětovati mši svatou. Za to dostával určitý, mezi členy cechu sebraný plat. „V tomto ohledu,“ poznamenal L. Brentano ve svém díle o pracovních společenstvech, „jednaly cechy všech zemí stejně. Když člověk četl jejich stanovy, mohl často mysliti, že staří cechovní soudruzi nežili pro nic jiného než pro blaho svých duší. Každý cech měl za patrona některého svatého, jenž stál ve vztahu k jejich živnosti; často byl cech po něm nazván. Cechy pořizovaly oltáře, malovaná okna pro katedrály, a ještě dnes stkví se jejich znaky důstojně vedle erbů králův a knížat. Všude byla zvláštní ustanovení o podpoře chudých a nemocných. V Londýně byl zřízen veliký asyl

pro slabé a utiskované bezprostředně vedle cechovního domu.“ Nyní pochopujeme, jak může tvrditi C. D. Wright, že „lidská společnost jen tam se může nalézati v rozkvětu, kde náboženství vše ovládá“.¹)

Rozhodnou příležitostí k rozvinutí nádhery byl všem cechům každoroční průvod o Božím Těle. Byla to vždy povznášející podívaná, když společenstva, jak se to ještě dnes v mnohých katolických městech děje, táhla vyzdobenými ulicemi s vlajícími prapory, s erby a odznaky jako čestný průvod Vykupitele v nejsvětější Svátosti přítomného.

Svátek patronův byl pro příslušné společenstvo vždy dnem radosti a jáso tu. Tu bylo viděti nádherné průvody v malebných krojích, protkané květinami a světly, veselou hudbu, krátce veselost všeho druhu. Také zde převládal náboženský ráz. „První cesta byla vždy k slavnostním obřadům do kostela; po té šlo se k slavnostní hostině do cechovního domu. Průvody a zábavy, jež Angličanu byly tak milé, když se jeho země nazývala ještě „veselou“, sloužily zároveň ke vzdělání a poučení; měly ukázati, že náboženství činí lidi nejen dobrými, ale také šťastnými a spokojenými . . . Tím způsobem dostalo se řemeslníku nejen potřebného oddechu, ale zušlechťován také zároveň jeho duch.“²)

Při slavnostních hostinách, které následovaly po církevní slavnosti, byli přítomni všichni soudruzi se svými příbuznými. Divadelní představení dílem duchovního, dílem světského obsahu připravila nejen tělu, ale také duši občerstvující požitky. I když také vedly veselé hostiny časem k rozpustilostem, přece zabránila vždy ochotná poslušnost většímu zneužití.

Mnohými cechy byly udržovány kolleje a školy, tak že měli mladí lidé dosti příležitosti, aby si získali důkladného vzdělání a vychování. Vůbec sociální činnost cechů rozšířila se na různá pole, jak to bylo v duchu oné svaté církve, již všichni národové Evropy milovali a ctili jako svoji společnou matku. „Když

²) „Some Ethical Phases of the Labor Question.“

¹) C. Rock: „The Church of Our Father“, vol. II., p. 418.

někdo upadl v chudobu, byl navštíven požárem, nemocí nebo neštěstím, pozbyl své práce, našel ve svém druhu bratra, jenž mu přispěl ku pomoci. Ten, jenž byl na širém moři v nebezpečnosti života nebo úpěl v cizím zajetí, našel bratra, jenž všechno učinil, aby ho zachránil. Vysvoboditeli samému dostalo se pak od zachráněného nebo od společenstva veliké odměny. Anglické cechovní předpisy mluví často o půjčkách, které druhům byly poskytnuty pod tou podmínkou, že je postižení teprve potom zase odvedou, až nebudou peněz již potřebovati. Byl-li někdo nemocen, našel u svého druha pomoc a ošetření. Zemřelým členům postaral se cech o čestný pohřeb, zařídil modlitby a mše sv. a nezřídka obdržela osiřelá dcera od spolku značné věno. Že však i takoví, kteří nenáleželi jako členové k cechům, měli bohatý podíl na jejich dobrodiních, o tom svědčí mnohé předpisy, jež nacházíme u anglických cechův o chudých, poutnících a potřebných všeho druhu.“¹⁾

Povinnosti cechovní společnosti záležely ponejvíce v konání skutků tělesného milosrdenství. Pohnutkou byla křesťanská láska, nikoli zisk a majetkový prospěch, jak se tak často přihází při moderních lidumilných zařízeních. Mocněji než hmotné zájmy a osobní prospěch působila tehdy živá víra, šlechtné závodění v konání křesťanských ctností, nebo, jak jeden starý cech v Exeteru v Anglii svým členům předpisuje, „láska k Bohu a péče o spásu duší“.

Pokud se týče časného blaha členů, bylo jednou z nejdůležitějších úloh cechu pečovati o to, aby každý soudruh měl ze své živnosti jistý a neodvislý důchod. Svoboda živnosti byla mnohými předpisy silně omezena. Každý umělec nebo řemeslník musil se jednou pro vždy rozhodnouti pro určité řemeslo nebo určité umění; po vykonané volbě nebyla změna dovolena. Zákonitá ustanovení umožnila jednotlivci, aby i se skrovnými prostředky zasloužil si z výtěžku svého řemesla denní chléb, bez bázně nebo nebezpečnosti, že

¹⁾ L. Brentano, „On the History and Development of Guilds,“ p. 39.

bude konkurencí sousedovou zatlačen. Zde spočíval životní princip celého středověkého cechovníctví. Ku programovému projevu došlo za císaře Zikmunda r. 1434. Tu byl existující již zákon, který zakazuje každému vedle své vlastní živnosti provozovati ještě jinou, nově zostřen: „Naši předkové jednali moudře, když rozdělovali různé živnosti tak, aby každý, aniž by přišel do konfliktu s obchodem jiného, mohl klidně vydělávati svůj denní chléb. Tak je svět zbavován mnohé bídy a každý nalézá svoji výživu. Je-li vinařem, má se zabývati svým obchodem vína a neprovázovati vedlejších obchodův. Je-li pekařem, platí pro něho totéž; žádné řemeslo není vyňato. Jakmile by se zjistilo, že císařská města k tomu nedohlízejí, aby příslušník určitého řemesla se nestavěl v cestu nějakému jinému řemeslu, mají vinníci býti trestáni pokutou od čtyřiceti marek ve zlatě.“

Také poměr mezi mistrem a tovaryšem byl zákonem upraven. Vzniklé rozepře byly urovnány v pokoji důvěrníky cechův. Nechtěl-li mistr vyplatiti svému tovaryši zákonitou mzdu, nesměl svého řemesla dále provozovati dotud, pokud dlužného obnosu nevyplatil. Když na druhé straně „tovaryš nechoval se náležitě k svému mistru nebo se proti němu vzpíral, nesměl mu žádný jiný mistr dáti práci, dokud nezjednal svému mistru zadostučinění a nedosáhl odpuštění za svoje provinění“.¹⁾ Krejčovské společenstvo ve Vídni mělo zákon, kterýmž bylo každému tovaryši zakázáno opustiti svého mistra čtrnáct dní před některým svátkem — v době, kdy jest obyčejně nejvíce práce.

Nařízení cechův o pracovních mzdách byla chráněna státními zákony. V zimě byly mzdy vždy nižší než v létě. Pro mzdy každé živnosti byla stanovena určitá sazba. Vměšování se státu v tomto ohledu se ve středověku neodsuzovalo; jeť přece první povinností státu, aby chránil slabého proti silnému, chudého proti bohatému. Lid zná nejen práva a výsady, ale také povinnosti jednotlivce ke společnosti. Každý pokus, bližního utiskovati nebo nenáležitým způsobem využit-

¹⁾ Riley, „Memorials“.

kovati jeho bídného postavení, byl považován za lichvu a s rozhodností bylo proti němu bojováno. Boháč, jenž platil vyšší mzdy, než zákon dovoloval, aby tím odvedl slabším podnikatelům dělníky, byl trestán. Když v r. 1362 veliká bouře poškodila střechy Londýna, vyšlo královské nařízení, které ustanovovalo, že „ceny hmot a mzdy pokryvačů nesmějí býti sníženy, jakkoli neštěstí škodu zavinilo“.

Soudruzi cechu byli naváděni, aby svou práci považovali za svatou povinnost a čestný výkon, za doplněk modlitby a za základ ctnostného života. Zářícími vzory byli jim svatí, jež si představovali s nástroji svého řemesla: svatou Pannu u kolovratu, svatého Josefa s kladivem a pilou. Jako měl býti každý soudruh z řádného rodu a bezvadné pověsti, tak se žádalo také od jeho díla, aby bylo řádné a bezvadné: obrazem jeho charakteru. Podvod a šalba byly trestány a špatná práce zákonitě pokutována. Cechmistr a místní úřadové dohlíželi stále ostražitě na veškeren živnostenský život, aby předešli všelikému podvodu. Se zvláštní pozorností dozíráno bylo na zlatníky, poněvadž nejnáze přicházejí v pokušení, dopustiti se padělání. Když se v roce 1403 událo více podvodů v umění zlatnickém, byl vydán trestní zákon proti těm, kteří vydávali měď a olovo za zlato a stříbro, „poněvadž mnozí umělci zhotovují denně náramky a náhrdelníky, prsteny, svícny, držadla a rukojeti z mědi a olova v tom úmyslu, aby lid to měl za zlato a stříbro“ Z úzkostlivé péče o pravost látek přiváželo se hedvábní do Anglie jen v surovém stavu, neboť se mělo za to, že se v cizině dosti pečlivě nezpracovává. Proti látkám již utkaným bylo podezření, že nejsou zhotoveny z pravé vlny; kdo koupil nějakou věc, chtěl právem, aby byla uvnitř tím, čemu se podobala zevnějškem.

Přísnému dohledu podléhaly také potraviny. Řezníci a pekaři byli přísně trestáni, stanovili-li nepřístojné ceny nebo prodávali-li špatné maso a chléb. V některých krajích Německa byli nepoctiví pekaři jímání a v koši, jenž byl upevněn na dlouhé žerdi, přede vším lidem v řece koupání. Pekařské společenstvo ve Winchesteru mělo zvláštní nařízení, dle něhož musil se

pěci chléb bílý a dobrý; na každý bochník chleba, jenž neměl předepsané váhy, byla uložena pokuta. Každý pekař musil dáti na jednotlivé chleby své razítko, aby v případě stížnosti nemohl zapřít jejich původu. Každý kus, který vyšel z rukou člena cechu, musil býti dokonalý „ke cti Boží a k dobru lidí“. Aby neutrpěla dobrá jakost práce, bylo pracováno jen za jasného dne, a ne za noční doby při světle svíčky. Volné dni soudruhů v cechu byly četné a pracovní jejich doba poměrně krátká. Všichni měli hojnost času, aby dostáli svědomitě svým náboženským i domácím povinnostem. Tkalcům v Londýně bylo na př. zakázáno pracovati mezi Vánocemi a Hromnicemi (25. prosincem a 2. únorem). Nožíři v Hallamshire měli prázdniny každoročně od 8. srpna do 5. září a od vánočních svátků do 23. ledna.

V každé živnosti možno rozeznávati tři stupně: mistry, tovaryše a učedníky. Doba učení trvala dvě až sedm let a počínala mezi dvanáctým a sedmnáctým rokem. Přijetí učedníka bylo spojeno s dojemnými ceremonii. V přítomnosti shromážděného cechu a městských úřadů dostavil se nastupující na radnici. Po té byl slavnostním způsobem odevzdán pěči mistrově a stal se tak členem jeho rodiny. Mistr zastupoval místo otcovo a bděl nad mravy a pracemi svého svěřence.

Druhý důležitý okamžik v životě cechovního soudruha bylo vřadění mezi tovaryše, jež následovalo po čestně přestálé učební době. Nejvyšším čestným stupněm bylo pak jmenování mistrem. Kdo ho chtěl dosáhnouti, musil podstoupiti těžkou zkoušku: Před očima soudců-znalců zhotovil svůj „mistrovský kus“, práci bez vady a hany. Mezi všemi cechy, jak se zdá, těšily se největší úctě a neodvislosti cechy tkalcův. Zvláště v Brabantsku a Flandersku vynikly svým bohatstvím a svým sebevědomým vystupováním, měly přednost před ostatními cechy, které se zařizovaly dle jejich příkladu.

Stálé spojení mezi městy různých průmyslových zemí, zvláště mezi městy svazku obchodního, mělo za následek stejnorodý vývoj společenských poměrův. Nemůže nás překvapiti, nalézáme-li všude a ve všech

společenstvech stejnou náboženskou horlivost, stejného ducha lásky. Stejná dojemná péče o duševní pokoj zesnulých s mnohými mešními nadacemi a almužnami ke spáse zemřelých, stejná péče o vdovy a sirotky charakterisuje cechy všech zemí. Chudé dívky dostaly nezřídka od cechu věno, aby se mohly buď provdati nebo vstoupiti do kláštera. Jeden londýnský cech měl na př. toto ustanovení: „Nemůže-li některá dobrá dívka z cechu v dospělém věku nabýti od svého otce prostředkův, aby dle svého přání buď se provdala nebo vstoupila do kláštera, pak budiž jí se vši ochotou pomoženo z našich vlastních prostředkův a z našeho společného jmění, aby napotom mohla počítati, co sama za nejlepší uzná.“ Podobné nařízení nachází se ve stanovách cechu v Berwick-upon-Tweedu: „Zemře-li bratr, jenž zanechá počestnou, dobrou, ale chudobnou dceru, pak jí má cech sebrati na věno, aby se mohla provdati nebo vstoupiti do náboženské společnosti.“

Utěšený rozvoj cechovníctví přivodil živností všech odvětví, zvláště v Německu a v Anglii, dobu rozkvětu, jaké ode dnů reformace nebylo. Mnohé kláštery přechovávaly ve svých zdech celé zástupy architektův a umělcův. Náboženský klid a radost, jež se rozkládala nad těmito svatými místy, přešla také na lidi a dodala jim zvláštní chuti a vytrvalosti k uměleckému tvoření, Církev sama zaměstnávala množství umělcův a řemeslníků při stavbě svých velechrámů, kostelův a klášterův. Obzvláště biskupové středověku poskytovali stavitelům a sochařům bohaté příležitosti ku práci; nezřídka skví se proto tu a tam zednická lžice v biskupském erbu. Biskupská města byla v největším rozkvětu. Veliké katedrály byly za církevních slavností často střediskem velikých trhů; tyto slavnosti konaly se zláště na svátek Posvěcení chrámu (posvícení) a měly mocný vliv na obchod a řemesla.

Opíraje se o pečlivé srovnání stanov různých anglických cechů podává nám Toulmin Smith krásný nástin jejich dějin a vytýká, jak byly zásady starých společenstev po staletí podstatnou částí společenského života v Anglii a jak působily stále blahodárně, dokud

jim nebylo ustoupiti násilí. „Kdyby duch, v němž se naši předkové spojovali v cechy, modlili se vespolek, pomáhali sobě navzájem a vzájemně se podporovali, kdyby jejich víra a jejich láska, jejich věrnost k zákonu a jejich pocit svobody mohl býti ukázán dnešním lidem, zmizela by mezera, jež nás dělí od pravěku a mohli bychom se pro přítomnost naučiti mnohému.“¹⁾

c) O b c h o d.

V době před reformací těšil se hospodářský život veliké vážnosti; podobné vážnosti požívalo i řemeslo. Ne tak vysoko ceněn byl obchod. Říkalo se, že obchod nemůže národ obohatiti, ježto prý přenáší toliko statky s místa na místo, a co obchodníci při tom vyzískají, musí pozbyti lid. Slavný učenec Erasmus Rotterdamský nevyslovil se o obchodnících právě lichotivě, když napsal: „Je to nejzpozdilejší a nejšpinavější třída lidí; přes to, že lhou, křivě přísahají, kradou, klamou a ustavičně hledí jiné podváděti, přece chtějí býti všude prvními, což se jim jejich penězi podaří.“

Než s rozkvětem řemesel počal se rozvíjeti také obchod, tak že ke konci XV. století nalézáme vedle rozšíření průmyslu všude známky mocného povznesení obchodu. V Anglii kvetl zvláště obchod rybami a uhlím a zjednal lidu, jenž žil ještě před nedávnem ve zubožených poměrech, ohromné bohatství. Hlavně však bylo obchodováno v Anglii vlnou. Jakost anglické vlny byla považována za nejlepší a předčila všechny výrobky kontinentu. Byla hromadně vyvážena do Španělska a Flanderska, odkudž potom, zpracovaná v sukno, přicházela zase nazpět. Poptávka po vlně byla brzo větší než nabídka. Tím vzniklé stoupení cen mělo za následek, že úrodná země v celé své rozloze byla proměněna v pastviny. Chov ovcí vynášel lidu více než rolnictví. Přes to byl ještě vždy po ruce takový dostatek obilí, že jím mohly býti opatrovány i cizozemské trhy.

Německo na doly bohaté byto takořka evropským Mexikem a Peru. Mnohá německá města byla v obchod-

¹⁾ „English Guilds,“ from original MSS., London, 1870.

ním spojení s celou Evropou. Norimberk, opravdový úl obchodu, vysílal nejdrahoccnější věci ze zlata a stříbra, mědi a bronzu, dřeva i kamene do celého světa. V roce 1458 napsal Aeneas Silvius, pozdější papež Pius II.: „Řekneme otevřeně, že Německo nebylo nikdy bohatší, nemělo nikdy většího lesku než právě nyní. Německý národ předčí velikostí a mocí všechny ostatní . . . Ve Vídni mají měšťané domy prostranné a bohatě ozdobené, provedené z kvádrů, s vysokými a nádhernými průčelími, vnitř i zevně malované. Člověk by myslił, že stojí před knížecími paláci.“

Křesťanství, jak je hlásala katolická církev, vyžadovalo v obchodním životě stále spravedlnosti a pronásledovalo lichvu jako přečin proti ní. V době před reformací vládl tak jemný smysl pro spravedlnost, že se nerado vidělo, půjčil-li někdo sousedu peníze a žádal-li za to úrokův. Když Jindřich VII. vydal sněmovní usnesení „Proti lichvě“, bylo všeobecně pojímáno jako zákaz bráti úroky. Janssen ve svých „Dějínách německého národa“ nám vypráví, jak převládalo toto smýšlení v tehdejší čase: „Kanonické právo¹⁾ žádalo především, aby nikdy nebyl požadován úrok od nuzného, jemuž peníze slouží jen k oddálení okamžité bídy, ku bezprostřední spotřebě; neboť by to bylo hanebným vykořisťováním bídy bližního, lakotným prisvojováním cizího majetku. Tomuto nábožensko-mravnímu ponětí dal středověký stát jako ztelesnění křesťanského společenského řádu pravou podobu; církevní zákaz úroku byl považován zavšeobecné právní ustanovení a ovládal praxi světských i duchovních soudův.“

Když v XV. stol. upadli zchudlí Italové do rukou lichvářských židův a špatných křesťanů, kteří požadovali za vypůjčení peněz neslýchaných úroků, tu sbírali cludí Františkáni almužny, otevřeli jakýsi druh banky a vyrvali národ z drápů lichvářů, půjčujíce peníze za malý neb zcela žádný úrok. To jest počátek tak zvaných „Montes pietatis“.²⁾ Židé proto popuzení

¹⁾ Usura est, ubi amplius requiritur, quam datur. Corp. Iuris Can. X. V. De usuris 19.

²⁾ „Hory zbožnosti,“ ústavy, půjčující peníze za nepatrnou náhradu, jež měla sloužiti jen k úhradě vzešlých škod. První

hleděli arci zničit tato dobročinná zařízení, ale církev rozestřela nad nimi svůj ochranný plášť a přivedla je k velikému rozkvětu.

Za zvláště zavržitelnou lichvu bylo považováno, skoupil-li někdo potraviny, aby je potom opět rozprodal za vyšší cenu. „Kdo skupuje obilí, maso a víno,“ napomíná Trithemius, „aby vyhnal jejich cenu do výše a na útraty jiných kořistil, jest dle ustanovení církevního práva obyčejným zločincem.“ Kanonické právo zakazovalo libovolné zvyšování cen potravin a jiných životních potřeb a žádalo spravedlivého ustálení cen, jakož i pracovní mzdy. Janssen dí právem: „Zpronevěření se těmto církevním zásadám zavinilo úpadek pracujících tříd a utvořilo proletariát novější doby.“

Není divu, že sami nekatoličtí spisovatelé nemohou odepřítí tomuto středověkému společenskému řádu své chvály. Obdivují se všeobecné spokojenosti pracujícího lidu, harmonii a pokojnému soužití různých společenských tříd; a když potom pozorují zmatek, který nastal počátkem XVI. století, sociální nepokoj a neklid moderní doby, vzpomenou si s lítostí na dobu starých cechův. „Jakým dobrodiním,“ praví protestant Novalis, „byla tato potřebám lidstva tak znamenitě přizpůsobená náboženská zařízení, dokazuje silné rozvinutí se všech lidských schopností, harmonický vývoj všech jimi podporovaných schopností těla a duše, úžasná výše, které bylo dosaženo ve všech oborech vědy a umění, všeobecný rozkvět obchodu, jenž rozšířil hmotné i duševní statky po celé Evropě, ba až ke hranicím Východní Indie. Stará katolická víra byla živé křesťanství. Jeho vniknutí do běhů denního života, jeho hluboká lidskost, jím vyhlášená nerozlučitelnost manželství, jeho přizpůsobení se všem lidským potřebám, jeho oslavování dobrovolné chudoby, poslušnosti a věrnosti: to jsou význačné tahy, které mu vtiskují neklamnou značku pravého náboženství.“¹⁾

založen byl v Perugii r. 1462 františkánským mnichem Barnabou.

Pozn. překl.

¹⁾ Cfr. „Dublin Review,“ vol. III.

§ 2. Po protestantské reformaci.

Španělský filosof Balmes popisuje kvetoucí stav Evropy před náboženským převratem takto: „Všude byla rozvinuta nejčilejší činnost; všechna srdce planula podnikavostí a nebyla daleka doby, kdy měl vzejítí národům Evropy nový, nepřehledný obzor velikosti a moci.“¹⁾

Než těžké bouřné mraky táhly po nebi a zahalovaly „nový obzor“ chmurnou temnotou. Nadešla hodina, kdy se vrhla „divoká zvěř“ na vinici křesťanské civilisace a zpusťovala sady Páně. Kněz to byl, jenž pozdvihl svoji ruku proti církvi, která jej vychovala a kněžským důstojenstvím obdařila. Ale rána nebyla smrtelnou pro církev, neboť ta jest nesmrtelná; ale dopadla vši silou na národy Evropy a zasadila jim ránu, z níž vytékala stále pomalu jejich životní krev, ránu, jež se nezacelí, dokud se odtržení nenavrátili opět v lůno jednoty.

Teprve v posledních letech bedlivé studium pramenů z doby reformace zbavilo tak zvané „reformátory“ jejich vybájené velikosti a jejich pohádkového heroismu a předvedlo nám je v pravé podobě a v jejich vlastní řeči. Martin Luther není již v očích vážných učenců „vznešeným hrdinou“, „svatým reformátorem“; jeho jméno bude v pokoleních žítí dále již jen jako temný stín. Luther byl spíše buřičem než reformátorem a stal se otcem neblahé revoluce. Na místě Kristem ustanovené duchovní hierarchie vztyčil intelektuelní anarchii. Pod záminkou obnovení svobody byl lid vyzýván a podněcován ke vzpouře proti zákonité autoritě, aby sloužil ideám reformátorův. Právě svobody reformace nepřinesla. „Konečný důsledek protestantismu jest,“ praví Laurent, „popření nejen svobody, ale také rozumu.“

Když bludné učení Lutherovo převrátilo celý dosavadní společenský řád Německa, dalo pocítiti své zhoubné působení také na hmotném poli. Dokonalo snížení svobodného rolníka v stav otroctví; zničilo ne-

¹⁾ „Protestantism compared with Catholicity.“

sčíslné cechy nebo je nechalo dále trvati jako žalostné stínové obrazy někdejší velikosti, zbavilo je jejich spojení s církví, jež jim dodávalo stále života a síly, a odňalo jim jejich svobodné sebeurčení. Zatím co náboženská víra v Německu ochabla, rozmohly se nemravnost a nevázanost v polovici a ke konci XVI. století s děsivou silou; téměř všechno duchovní i umělecké snažení zdálo se býti pohřbeno.¹⁾

Luther nebyl nikterak osvoboditelem chudých z nadvlády mocných. Stál vždy na straně bohatých a mocných. Na evangelicko-sociálním kongrese v Berlíně r. 1898 pravil professor Harnack, že původce reformace neměl srdce ani smyslu pro sociální povznesení své doby. A skutečně hlásal Luther slepé podrobení se mocným docela i „proti vůli a rozumu“ — pravou otrockou mravouku! Tvrdil, že zrušení otroctví jest proti bibli. Jeho učení vedlo ke krvavému povstání z r. 1525, k tak zvané selské válce. Nejprve volal sedláky k zjevnému odboji, když však viděl, jakého zla natropili, stal se opět apoštolem despotismu, žádal smrt chudých, oklamanych rolníkův a volal: „Bodej, bij, rdousi, kdo můžeš. Budeš-li zabít, blaze ti, blaženější smrti nedojdeš již nikdy.“²⁾

Po selské válce poskytovalo celé Německo žalostného pohledu. Tisíce hradův a klášterů lehlo popelem; sta vesnic bylo vypáleno až do základů; pole ležela ladem, nářadí byla uloupena, dobytek pozabíjen nebo odveden. Vdovy a sirotci více než tisíce padlých sedláků žili v neutěšené bídě. To bylo ovoce kázání onoho muže, jenž se honosil: „Já, Martin Luther, zabil jsem ve vzbouření všechny sedláky, neboť jsem jim kázal zabíjeti; všechna jejich krev jest na mém hrdle. Ale já to odkazuji našemu Pánu Bohu, jenž mi kázal tak mluvíti.“³⁾

Bez jasného poznání Lutherova charakteru a působení nemožno porozuměti násilnickému a zkázonosnému vlivu tak zvané reformace. Jako Luther sám, tak

1) Cfr. „Westminster Review“, leden, 1884.

2) Sämtliche Werke, vol. 24.

3) L. c., vol. 59.

byli také jeho duchovní druhové zapřísáhlými nepřáteli lidu, šířiteli despotismu a absolutismu. Vznešený duch křesťanské demokracie a svobody lidu zmizel s nimi. „Musíme lid udržovati v bídě, aby zůstal ponížným a poslušným“, volal Kalvín. Jak tvrdá to slova z úst muže, jenž měl přinést svobodu a štěstí! V Ženevě organisoval pravou hrůzovládu a všude, kde jeho učení došlo přijetí, upadal lid v pravé barbarství. Skotsko bylo ve dvou stoletích, ve kterých neslo járho kalvinismu, nejchudší a nejnevzdělanější zemí Evropy.

Privrženčům reformace nešlo tak o blaho církve, jako o její statky; netoužili po čistotě a spravedlnosti, nýbrž po stříbře a zlatě. Malá knížata vítala v reformaci vhodný prostředek, aby rozmnožila svůj majetek a zabráním církevních beneficí naplnila svoje kapsy. Náboženská horlivost byla zajisté nejlepší omluvou loupeží a krádeží. „Je to něco odporného, když malá moc si osobuje velikou nadvládu; přece však toto jednání není nikdy tak odporné, jako když náboženství musí sloužiti těmto lidem za záminku. Lid má tak málo důležitosti, že se sotva ví, k čemu tu vlastně jest.“¹⁾

Protestantismus jest dle své nejvnitřnější podstaty revolucionářský; neboť jest protestem individuálního rozumu proti božské autoritě, jež jest vtělena v církvi Kristově. Jest náboženstvím individualismu a urovnává jako takové cestu socialismu a anarchismu. Rodbertus, jeden z největších národohospodářů Německa, potvrzuje to, když píše: „Ne individualismus, nýbrž socialismus uzavírá řadu emancipací počatých reformací.“ Reformace byla vskutku nešťastnou emancipací; utlumovala vše nejlepší v člověku a appellovala na všechny nízké pudy přirozenosti, odepřela Tvůrci poslušnost a usadila člověka na místo Boží. Všechna moderní vzbouření proti řádné autoritě a všechnu lidskou vzpouru proti Bohu a církvi odvozovati jest od reformace, plodné matky duchovní i sociální anarchie.

V encyklice z 28. prosince 1878 podává nám Lev XIII. přehled světových událostí; při tom zmiňuje se také

1) „The Edinburgh Review,“ říjen, 1880.

o protestantismu, „onom neblahém odboji proti katolické víře“, a nazývá jej pramenem všech moderních zel, poněvadž vede k popření všeho nadpřirozeného zjevení a popouští uzdu všem chtíčům. On provedl, co ani pohanství se nepodařilo: vládu bez Boha a bez božského zákona.

„Učilo se,“ rozvádí Lev XIII. — a jeho slova hodí se zvláště na nás ve Spojených Státech — „že veřejná autorita nemá moci a síly od Boha, nýbrž od lidu, který bez ohledu na božské přikázání podrobuje se jen onomu zákonu, jež si sám dal. Když se zavrhlý nadpřirozené pravdy víry jako rozumu odporující, neváhalo se také již déle, aby Stvořitel a Vykupitel byl vykázan i z universit, lyceí a gymnasií a vůbec z dějiště veřejného života. — Tresty a odměny budoucího života byly ponechány zapomenutí, a ukojení touhy po štěstí omezeno na pozemský život. Kde se takové učení šíří a kde všechny hranice rozumu a mravu jsou zrušeny, tu se nesmíme diviti, že lidé, kteří úpí v trpké chudobě, omrzeli svým domem a svou dílnou vzhlížejí chtivě k palácům a pokladům bohatých; tu také pochopíme, že ani ve veřejném ani v soukromém životě nemohou nastati klidné poměry a že lidstvo jest již na pokraji záhuby.“

Dr. Döllinger označil „požehnání“ reformace případně, když napsal: „Podceňování a vykořisťování chudých jest všude známkou reformace.“

Uvedme ještě svědectví velikého anglického historika a filosofa. Buckle poznamenává v prvním svazku svých „Dějin civilisace“: „Reformace, toto povýšení lidského ducha, byla v podstatě revolucionářským hnutím; ona rozesela v XVI. stol. símě oněch politických převratů, které otřásly v XVIII. století celou Evropou. . . Nestranný posuzovatel nebude moci popřít, že reformace nebyla ničím jiným než zjevnou vzpourou. . . Právo svobody smýšlení, které reformátoři napsali na svůj prapor, bylo potom namířeno proti těm, již je vyhlásili.“ Každý stát, ve kterém by mělo toto právo platnost ve smyslu úplné nevázanosti, byl by jist svou záhubou. — Professor Laurent z Gentu, jenž neměl nikdy zvláštní záliby v katolické církvi, píše:

„Reformace jest revoluce a každá revoluce přináší s sebou nevýslovné neštěstí a bídu. Reformace označovala více než každá jiná revoluce svoji cestu krví a zpusťšením; pomysleme na hrůzy Bartolomějské noci ve Francii, na popraviště, jež bylo ustavičně udržováno panovníky Anglie pro jejich protivníky, na třicetiletou válku v Německu, která o celé století posunula zpět lidskou civilizaci, na ustavičné boje a nesváry, které až do dnešního dne dělily křesťany ve dva veliké voje.“¹⁾)

Co řekl Erasmus o poměru „nového náboženství“ k vědeckému životu: „Ubi regnat Lutheranismus, ibi litterarum est interitus“ („kde vládne lutheranismus, je s vědou konec“), mohlo by se rovným právem vztahovati také na jeho poměr k společenskému životu.

Janssen vrhá ve svých „Dějínách německého národa“ ostré světlo na sociální a mravní úpadek Německa mezi r. 1520 – 1570. Maje po ruce bohatou zásobu pramenů, dokazuje nám nezvratně, že reformace v první řadě byla hospodářskou a sociální revolucí, válkou bohatých proti chudým, loupežným tažením proti pokladům šlechtnou štedrosti dřívějších století nashromážděným a vypleněním nadací, nemocnic a učilišť, starou náboženskou horlivostí založených.

Co se Anglie týče, poučuje nás William Cobbett ve svých „Dějínách protestantské reformace“, že roztržka víry „přivodila zpusťšení Anglie právě v době, kdy počínala býti nejšťastnější zemí světa“. Ukazuje, že reformace „táhla zemí pleníc, pálic a krví nevinných jsouc potřísněna“; ukazuje onu dlouhou řadu opatství a ženských klášterů, nemocnic a nesčíslných jiných náboženských ústavů, jež byly od reformátorů vyloupeny, a líčí, jak „na místě pokoje a pokojného, křesťanskou láskou ozářeného štěstí, jemuž se katolická Anglie tak dlouho a v tak bohaté míře těšila“, nastoupila chudoba a nouze. „Reformace jest pramenem oné bídy a nouze, jež zatemňuje náš zrak, oněch nářkův a bědování, jež naplňují naše uši. Anglie, která tehdy,

¹⁾ F. Laurent: Études dans l'histoire de l'Humanité, vol. VIII.

když ještě byla katolickou, byla velebena jako země pohostinství, velkodušnosti, bohatství a veselosti, byla pode jhem protestantismu jevištěm chladného egoismu, trnitým polem tvrdé práce a vlastní mrzké loupeživosti.“

Jeden z nejvýznačnějších badatelů na poli národohospodářských dějin Anglie, Thorold Rogers, jenž neměl nikdy v úmyslu býti obdivovatelem katolické církve, píše ve svých „Dějínách národohospodářství“: „Od času reformace jest zákonodárstvím nadržováno moci nad prací, jež jest od sobeckých stranníkův obratně využitkována, aby byl anglický dělník oklamán o svou mzdu, aby mu byly odňaty všechny prostředky, jimiž si může zjednati šťastnou budoucnost, a aby byl zpět uvržen do nejhlubší chudoby.“ Jak jinak bylo tomu ve středověku v době cechův! „Ony upravovaly pracovní ceny a tvořily pevný svazek, jenž vyplňoval všechny ony úlohy, jež dnes se snaží realizovati pracovní spolky.“ „Nestoudné vydrancování cechovního majetku za Jindřicha VIII. a Eduarda VI. k naplnění královských kapes — loupežné tažení, jaké sotva budou moci zaznamenati dějiny Evropy po druhé — uvrhlo množství pracujícího lidu do nevýslovné bídy.“

Záhuba starého náboženství byla hrobem „veselé Anglie“. Kdysi tak hrdý dělnický lid upadl v neutešené otroctví. Následující příběh z Londýna mohl by nám ukázati, jak trpký a tvrdý byl osud oněch učedníků, jimž se vedlo pod otcovskou péčí cechů tak dobře. Když Cromwell odstranil vánoční a velikonoční svátky vedle jiných církevních svátků, „poněvadž podporují pověru“, a za ně zavedl přísné, puritánské svěcení neděle, učinili v roce 1646 učedníci, kteří se touto novotou cítili zkráceni nejen o příležitost, aby navštívili své přátele a příbuzné, ale i o svůj potřebný oddech, podání k parlamentu, jež směřovalo k tomu, aby jim v každém měsíci vyhrazen byl jeden volný den. Následkem toho byl zákonem k tomuto účelu určen vždy druhý úterek v měsíci.

V lednovém čísle „Edinburgh Review“ z r. 1842 dokazuje jistý spisovatel, že pracovní síly lidu v druhé polovici XVI. století spíše ubývalo než přibývalo.

„Zlatý věk královny Alžběty nebyl pro rolníky Anglie zlatým.“ Alžběta sama, když se vrátila z okružní cesty svou zemí, zvolala s Ovidiem: „Pauper ubique iacet¹⁾ — chudoba všude!“

Konfiskací nadací, založených pro chudé, a zabráním cechovního majetku zaviněná vnější chudoba doháněla lidi ke krádežím. Jen za Jindřicha VIII. bylo na 72.000 zlodějův uvězněno a popraveno.

Stav rolnictva byl ke konci vlády Alžbětiny nesmírně bídný a beznadějný. Průměrná cena jednoho jitra půdy byla asi dvakrát tak vysoká jako o půl století dříve, kdežto mzdy v téže době značně klesly. Ano klesaly stále více, což mělo za následek nové zvětšení chudoby. Kolem roku 1495 byly mzdy dvakrát a třikrát tak vysoké jako o století později. Místo „sladkého jha“ církve musily se massy anglického dělného lidu skláněti pod tvrdým jhem nekřesťanského společenského řádu a neutěšenou chudobou. „Nelze popřít, že ‚veselá Anglie‘ za dnů Alžbětiných zasloužila v mnohém ohledu názvu země hrůzy.“

Nemůžeme si odepřít, abychom zde neuvedli několik vět z učeného díla Thorolda Rogersa: „Šest století práce a mzdy“:

„Všechna opatření vlády přispívala jen k ustavičnému zhoršení postavení anglických dělníků.“ — „Postavení dělníka bylo za dnů Plantagenetů²⁾ mnohem příznivější a nadějnější než za časů domu hannoverského.³⁾ Platy byly v poměru k životním potřebám o mnoho vyšší a příležitost k vedlejším příjmům mnohem hojnější.“ — „V dřívějším čase směřovala snaha soudcův a poslancův k emancipaci rolníkův a k udržení jejich osobních práv. Podmínky, za nichž mohl čeledín dosáhnouti manského statku, byly úřady velice usnadněny. Za doby Stuartovců⁴⁾ staly se však úřady zotročilými a nepřáteli osobní svobody. Zdálo se, jakoby právě ony byly nejhoršími nepřáteli veřejné

¹⁾ Fasti I., 218.

²⁾ Přijímá francouzského domu Anjou, který vládl v Anglii od r. 1154—1485. Pozn. překl.

³⁾ Nastoupil r. 1714. Pozn. překl.

⁴⁾ Počali vládnouti r. 1603. Pozn. překl.

i soukromé svobody, jichž povinností bylo práva hájiti a zákony vyhlašovati.“ — „Středověká církev přinesla všemu lidstvu, zvláště však také Anglii, veliká dobrodiní . . . Anglie byla téměř poseta kláštery a kapitulami. Tyto měly ono osudné štěstí, že byly bohaté; bohatství své však obracely k dobrému. Stavěly školy, zřizovaly knihovny, vyučovaly lid, byly k poddaným laskavými pány a zahrnovaly venkovský lid dobrodiním.“ — „Nelze mi popřítí, že byly také zlé časy, ve kterých lid hynul bídou. Ale poměry v Anglii byly šťastnou náhodou vždy takové, že i za nepříznivých okolností bylo dosti prostředníků ku pomoci lidu. Lidé jedli pšeničný chléb, pili ječmenné pivo a měli dosti laciného, byť i poněkud špatnějšího masa. Za čtvrt vídeňského mohl dostati každý kus masa telecího nebo vepřového; většina lidí mohla si popřáti daleko více, než v dnešní době. Doléhající beznadějná chudoba, v níž člověk jen tak živoří, necharakterisuje středověku — o tom jsem přesvědčen. Jak mnoho bylo pomocných prostředků, jež byly po ruce ke zmírnění každé bídy! Co především přispívalo ke zmírnění chudoby, byl všeobecný náboženský cit povinnosti středověkého křesťanství nebo, lépe řečeno, křesťanství vůbec . . . Na žebráky nehledělo se s opovržením a udílení almužny platilo za jednu z nejpotřebnějších ctností. Co dobrodiní způsobily kláštery, jest s dostatek známo. Bylo tehdy pokládáno za všeobecnou povinnost, přispěti na pomoc potřebnému.“

Slyšme dále, co vypravuje Thorold Rogers o zabránění cechovního majetku a o nesčetných peněžních machinacích za Jindřicha VIII. a Eduarda VI.:

„V roce 1543 dal Jindřich VIII. do oběhu svoje první falešné peníze. V tom bylo dále pokračováno i za Eduarda VI. . . R. 1560 upravila Alžběta oběh peněz a zavedla opět starou jejich cenu. — Ale vydané jednou falešné peníze brzy se ujmou a jsou příčinou nenapravitelných škod. Vyjma několik málo lidí, kteří opatření jsouce potřebnou znalostí a obratností pochopí brzy, oč se jedná, a falešných peněz co nejrychleji se zbudou, musí všichni ostatní při tom trpěti. Obzvláště záhubné je to pro chudé a vůbec pro

ty, kteří jsou odkázáni na práci za mzdu. Jakkoli falešné peníze klamaly za Jindřicha a Eduarda jen šestnáct let, stačilo to přece, aby neblahý jejich vliv působil trvale i v moderní době na celý obor práce za mzdu. — Dalším zločinem proti lidu bylo Jindřichem VIII. předsevzaté zrušení cechův a konfiskace jejich majetku. Summy, jež uloupil král klášterům a vyzískal svými falešnými mincemi, ještě nestačily, aby ukojily jeho choutky; rozhodl se tedy zabrat i onen zbytek spolkového majetku, který jim ještě zůstal. V posledním roce jeho vlády podařilo se mu, že prošel v obou sněmovnách návrh zákona, kterým se nařizovalo zrušení všech kollejí, ústavů, nemocnic atd. Kdyby nebyl Jindřich VIII. zemřel dříve, než mohl nový zákon provést, byly by jistě všecky university, kolleje a veřejné školy zmizely s povrchu zemského. — Somerset, strýc Eduarda VI., vydal zákon, dle něhož měly býti zabaveny nemovitosti cechů pro „pověrečné jich užívání“. Ovšem, aby konfiskoval statky londýnských cechů, k tomu neměl dosti odvahy, neboť veděl až příliš dobře, že by takové zasažení mohlo vyvolati nebezpečnou revoluci. S odůvodněním, že tyto cechy jsou na prospěch řemeslům, byly, když zaplatily výkupné, ponechány. Pozemkové statky cechů byly velmi četné. Somerset stal se konfiskací jich nanejvýše nepopulárním. Když po popravě Somersetově bylo v loupeživém počínání Northumberlandem pokračováno, vzrostla ještě větší nenávisť proti reformaci. Když se Northumberland dokonce pokoušel, dosaditi na trůn Johannu Greyovou, tu pozdvihly se i protestantské provincie proti této politice a chránily Marii, jež byla potom královnou . . . Tak byl anglický dělník XVI. stol. ustavičně utlačován se dvou stran. Peníze, jež mu byly vyplaceny za práci, byly falešné, a cechů, jež mu kdysi přispěly v každé nouzi, jsouce hotovy půjčiti mu peníze bez úroků, které pečovaly o vzdělání jeho synův a po jeho smrti pomáhaly opuštěným, již nebylo. Životní potřeby stouply tou měrou, jakou klesly mzdy . . . Nebylo však na tom dosti, že byl dělník oklamán o svoji mzdu a svůj zasloužený peníz; on pozbyl také oněch pojistných fondů, které měly pod-

porovati jej a jeho rodinu v čas tvrdé nouze, nemoci a stáří.“¹⁾)

Církev sama nevztáhla své žehnající ruky zpět dříve, dokud cechy, vydané lakotě bezohledných podnikatelů, nebyly úplně zničeny.

„Když se časem,“ praví Brentano, „reformací rozdmýchaná zuřivost proti všemu, co bylo ve spojení s katolicismem, poněkud ochladila, vzpomínali s bolestí staří cechovní soudruzi na rozmilou družnost dřívější doby. Bylo tedy zcela přirozeno, když se přikročilo k zakládání nových sociálních spolků, které se potom přetvořily v dnešní kluby a spolky. Se starými cechy nemají však jejich moderní představitelé nic společného.“

Jsou snad naše moderní dělnické spolky pravými a opravdovými potomky cechův? Měly by býti jejich potomky a zákony dědici, ale v pravdě jsou jen nevhodným protějškem starých katolických společenstev. Podstata dělnických spolků jest zcela rozdílná od podstaty starých cechův. Starý cechmistr byl pánem nade vším, nad surovinami, dílnami i pracovními výrobky. Moderní cechmistr nemá však moci nad stroji, surovinami ani výrobky — někdejší mistr stal se pouhým sluhou při strojích.

Navrátí se opět staré časy? Vstanou opět cechy? Lev XIII. by je rád viděl opět oživeny v nové formě: „Takové spolky mají býti přizpůsobeny potřebám doby, v níž žijeme, doby rozsáhlejšího vzdělání, nových obyčejův a vyšších požadavků denního života.“ Tak, jak byly cechy ve středověku, nemohou býti opět zavedeny. Základy průmyslové činnosti jsou úplně přetvořeny. Především pak opustila duše, životní duch starých společenstev, tělo našich pracovních tříd: jedna a společná víra ve svatou matku církev a dětinná poslušnost k ní. Musíme se tudíž ohlížeti po jiném způsobu sociální reformy.

¹⁾ Thorold Rogers: „Six Centuries of Work and Wages“, vol. II.

Hlava VI.

Katolické hnutí a sociální reforma.

Když protestantismus ztroskotal řád středověké společnosti, jež byla zbudována na základě katolických zásad, neustoupil již jeho duch od trosek onoho sociálního rozkvětu a lesku. Má tu katolická církev nechat klesnout svoje ruce, mýti je na znamení nevinny a říkati: „Nejsem zodpovědna za způsobené zlo a nestarám se o následky?“ — Církev dýchá duchem lásky svého božského Zakladatele. Neoddávajíc se malomyslnosti snáší každé neštěstí. Nezná bázně, poněvadž se jí netřeba obávati porážky. Jakmile přehnaný individualismus a bezuzdný liberalismus — díky reformace — dokonaly svoje ničivé dílo a uvrhly ubohého dělníka v nouzi a zoufalství, objevila se církev opět na zkrvaveném jevišti XIX. stol. a počala sbírat trosky oné hrdé budovy, která tu stála druhdy ve věku víry ve vznešeném lesku. Katolická církev nezná věčné zimy; ví, že přijde jaro, v němž bude moci přikročiti k dílu znovuzřízení. Toto jaro přišlo asi před 60 lety, když jarý dech působil na srdce a nadchnul nesčetné muže, aby tělem i duší se zasadili o dílo obnovení křesťanského společenského řádu. Dílo mnohoslibně pokračuje a dnes, na počátku XX. století, jež zástupcem Kristovým na zemi bylo zvláštním způsobem zasvěceno „obnově v Kristu“, můžeme hleděti zpět na řadu krásných výsledkův.

První, jenž se věnoval sociální otázce v Německu a k jejímu studiu vybízel různé katolické společenské

kruhy, byl vysoce nadaný, nešťastný dr. D ö l l i n g e r. Jako učený muž a horlivý kněz choval vždy opravdovou zálibu a rozumný zájem pro sociální otázky. Než bylo třeba muže, jenž by všude se vynořující různé snahy katolíků jasným pohledem přehlížeje a přímý cíl povznesení pracujících tříd plně chápane, obojí spojil ve velikou katolickou sociální školu. A tímto mužem, jež seslala sama Prozřetelnost, byl Vilém Emmanuel svobodný pán Ketteler, největší zástupce církve, jakého mělo Německo v XIX. století.

§ 1. Biskup Ketteler.

Narodil se v Münsteru ve Vestfálsku na Boží hod vánoční r. 1811 (odtud také jeho jméno Emmanuel) z rodiny právě tak zámožné a vznešené, jako přísně katolické. Kettelerovi dostalo se znamenitého domácího vychování, na různých pak učilištích nabyt důkladného vzdělání v klassických a právnických oborech. Vstoupil do pruské státní služby, které se však po krátkém čase vzdal. Když totiž viděl, jak byl šlechtitý arcibiskup kolínský Droste-Vischering pro svoje statečné hájení práv církve a povinností svého vysokého postavení vsazen do žaláře, nechtěl déle sloužiti státu, jenž se dopustil takového přečinu proti právu a spravedlnosti. Po dvou letech zasvětil se obratný a vysoce vzdělaný šlechtic, jenž i v životě světském plnil své náboženské povinnosti, službě církve.

Jsa knězem byl zářivým obrazem horlivosti a náboženského nadšení. U lidu městského i venkovského, jehož blahu se zasvětil, těšil se zcela neobvyklé vážnosti a úctě; byl všem andělem útěchy. Jeho kněžská horlivost vzplanula v moře plamenů, když při svém svěcení na biskupa v r. 1850 dostalo se mu plnosti Ducha svatého. Jsa biskupem mohučským rozvinul vznešené dary, jež mu propůjčil Bůh, v obdivuhodnou obětavost pro chudý, dobrý lid opuštěných, pracujících stavův. Jeho Duchem sv. posilovaná horlivost vzrůstala každým rokem. Žil již jen pro Boha a blaho nesmrtelných duší. Jeho láska neznala mezí a jeho odvaha překážek.

Nadán velikou životní zkušeností, vychován v občanských i vojenských službách a vyškolen v praktickém bohosloví byl schopen jako nikdo jiný, aby zasedl na biskupském křesle sv. Bonifáce a byl druhým apoštolem Německa. Nade všechny ostatní vynikaje tělem i duchem, obdařen energií, jež přednost dává skutkům před slovy a plány do budoucnosti, vyzbrojen nepoddajnou, neochvějně v Boha důvěřující silou vůle, neznal biskup Ketteler odpory se strany těch, jichž povinností bylo ho poslouchati. Nedav se zastrašiti ničádnou nesnází nevydal také nepříteli ani nejmenší části své svaté věci. Čistota a nezištnost jeho úmyslů, jakož i ideální ponětí jeho biskupských úředních povinností učinily ho nanejvýše schopným k tomu, aby započal mezi katolíky Německa onu obnovu, která až do dneška byla prováděna se zdárným výsledkem. Přísný a tvrdý k sobě samému dovedl biskup Ketteler býti veselým a radujícím se mezi dítkami, laskavým otcem chudých a sirotků, mírným a milosrdným k slabým, strašným k pyšným a bezbožným. Loyální smýšlení, spojené s neochvějnou pevností vůči světské vládě, ukazují nám Kettelera jako jemně vzdělaného státníka, jenž osvobozoval katolíky své diecese od jařma násilí se strany světské vrchnosti. Vrátil církvi a rodině právo a svobodu výchování, a ačkoli měl skrovné pomocné prostředky, podařilo se mu takořka opřísti zemi zlatou sítí charitativních a výchovných zařízení.

Ketteler ovládal také obratně péro, kterým úspěšně zápasil ve směsici moderních bludův. Za jeho 27letého slavného biskupského působení nebylo spisovatele, jenž by byl psal nebo mluvil proti církvi a pravdě, aby byl potom nepocítil břitkého ostří Kettelerovy kritiky. Žádná lež, byť byla sebe obratněji vymyšlena, neušla jeho bystrému oku. Jeho nesčíslné polemiky o denních otázkách jsou trvalou památkou jeho bystrého ducha a jeho horlivosti pro ryzost náboženských pravd. Král na trůně i rolník na poli četl slova, jež napsal věhlasný praelát k obhájení pravdy a svobody. Především byla to však kazatelna, s níž dával biskup Ketteler zářiti plné důstojnosti a moci svého vysokého

postavení. Jeho slova, jež vycházela ze srdce plného ohnivé lásky k Bohu a církvi, splývala lehce s jeho rtův a působila mocně na srdce jeho posluchačův. Nezřídka se stávalo, že kostel, v němž kázal, nemohl pojmuti „posluchačů, kteří se valili se všech stran; někdy mluvil pod širým nebem k deseti až dvaceti tisícům lidí. „Tak,“ říkával prý lid, „kázal asi sv. Bernard.“ Jeho magická osoba dovedla nadchnouti všechna srdce pro Boha.

To jest muž, jenž přišel, aby se ujal sociální reformní práce mezi pracujícími třídami. Již dříve mluvil a psal při různých příležitostech o sociálních otázkách; než první veliký krok podnikl teprve v r. 1864, kdy vydal svůj spis „Otázka dělnická a křesťanství“, svolal katolické zástupce křesťanské reformy pod svůj prapor a poukázal na katolickou církev jako na podstatného činitele při řešení sociální otázky.

Pokládal za svoji pastýřskou povinnost, aby se vyslovil o dělnické otázce. „Když jsem byl posvěcen na biskupa,“ vypravuje Ketteler, „předložila mně církev, než mně udělila biskupskou důstojnost a moc, mimo jiné otázku: ‚Chceš býti k chudým a cizincům a všem nuzným laskavým a milosrdným ve jménu Páně?‘ — a já jsem odpověděl: ‚Chci.‘“ Jako náš Pán přišel na svět, aby mírnil starosti, léčil nemoci, podobně musí také biskup, jsa jeho zástupcem, míti na srdci péči o chudé a trpící.

Uvažuje o dělnické otázce lituje Ketteler, že životní potřeba v nejužším smyslu slova, t. j. to, čeho člověk nevyhnutelně potřebuje na výživě, šatstvu a přístřeší, jest dnes měřítkem platů za práci. Práce stala se pouhým zbožím a proto podléhá také všem zákonům o zboží. Mzdy stanoví se toliko dle poměru nabídky a poptávky. Konkurrence to však nese s sebou, že každý, kdo vyrábí některé zboží, touží po tom, aby je vyráběl pokud možno levně. Jakmile mají zaměstnavatelé po ruce hojnost zakázek, táží se: „Kdo chce provést práci za nejmenší mzdu?“ Co mají pak ubozí lidé počíti? Mají volbu mezi nedostatečnou mzdou a smrtí hladem. Které křesťansky smýšlející srdce může

netečně a bezcitně přihlížeti k takové bídě? Jak jest asi u srdce chudému muži, jenž se vším, co mu jest milé, každým dnem jest vydán na milost a nemilost kolísání ceny zboží! „Je to otrocký trh naší liberální Evropy, střížený dle vzoru našeho humánního, osvíceného, protikřesťanského liberalismu a zednářství.“ Svobodomyšlná strana, která jest utvořena především zednáři, představiteli velkokapitálu, nacionalistickými professory a spisovateli, podvádí ustavičně pouhými sliby a zhoubnými teoriemi o svépomoci a výchově lidu, svobodě řemesla a práce. Jedině křesťanství může smířiti dělníka s tvrdou skutečností a učiniti jej schopným, aby vzdoroval všem utrpením a strastem. Slova jako „svépomoc“ a „lidská důstojnost“, jak je má neustále v ústech liberalismus, nečiní dělníkova osudu méně trpkým. Atheistická školní výchova, ke které stát nechává dojíti, rozdmýchává oheň nespokojenosti ještě více. Je-li kapitalista nevěrec, nalézá své uspokojení v požitcích tohoto světa; je-li však dělník oloupen o svoji víru v Boha a Ježíše Krista, pak stojí na pokraji zoufalství.¹⁾

Zkoumaje pomocné prostředky, navrhované protivníky, přisuzuje Ketteler socialistické straně, jejímž hlavním zástupcem jest Lassalle, nepopíratelnou zásluhu, že s neúprosnou pravdivostí odkryla neutěšené postavení pracujících tříd. Veliká chyba socialistů spočívá však v popírání práva na soukromý majetek, popírání, jež jest pouze důsledkem jejich boje proti věčným, nezměnitelným zákonům Božím. Proč by se starali ještě o práva spolulidí ti, kteří neuznávají vůbec zákonův, ani božských ani lidských? Autorita a moc státu spočívají na základě náboženství. Odejmiž náboženství, a zviklány budou všechny opory společenského řádu. Nic není neochvějné kromé Boha a jeho svaté vůle; všechno ostatní jest nahodilé a má jen podmíněnou existenci a podmíněné právo. Jest proto zpozdilé prohlašovati zákon za svrchovanou vůli lidu. Zákon není v poslední řadě ani vůlí lidu, nýbrž má býti pouze a jedině výrazem vůle Boží. Všechno lidské

¹⁾ Cf. Nitti: „Catholic Socialism,“ p. 125.

zákonodárství musí vycházeti z přirozeného zákona; a poněvadž přirozené zákony zjevují božskou vůli Stvořitelem v přírodu vloženou, jsou pro člověka závazné a zavazují ho ve svědomí. Vláda nebo národ, který odmítá od sebe Boha a jeho zákony, běží vstříc záhubě. „Nade vši lidskou spravedlností,“ praví Ketteler, „stojí spravedlnost Boží, a pokud jest jí člověk podřízen, má soudce ve svém vlastní srdci a bude se cítiti pobádaným k jistým činům lásky k bližnímu, jež má za svaté povinnosti. Poněvadž za našich dnů toto náboženské smýšlení stále více mizí, uznalo se za dobré zavést zvláštní donucovací system, kterým veškeré státy téměř hynou a při němž svobodné sebeurčení a smýšlení jest ustavičně zatlačováno do zadu.“

Biskup Ketteler má neomezenou důvěru v moc křesťanského náboženství, které je s to, aby postavení dělníkovo učinilo snesitelnějším a udělilo mu větší jistotu. Křesťanství od té doby, co v Synu Božím sestoupilo s nebe, rozluštilo svým tvůrčím duchem všechny veliké otázky, i ty, pokud to jen na zemi možno, jež souvisí s časnými potřebami člověka, a tímto řešením prokázalo svůj původ shůry a svoji božskou moc. Křesťanství zlomilo ducha starého otroctví, což se zdálo téměř nemožným. Poučilo nás o společném původu lidí, o určení všech lidí ke vznešenému cíli, o vysoké lidské důstojnosti všem lidem vlastní. Ani svobodný Řek, ani římský občan nepřiznal otroku nesmrtelné duše a necítil se nutkán jednati s ním jako s počestným dítětem člověka. Křesťanství vrátilo všemu dělnickému lidu, veliké části obyvatelů země, lidskou důstojnost, kdežto moderní pohanství svým materialistickým světovým názorem vrhá dělníka zase zpět v potupu otroctví. „Bohaprázdný kapitalismus, jenž vyssává pracující třídy, jako by nebyly ničím jiným než výrobními silami, právě jako stroje, musí býti zlomen, dříve než všechno zničí. Jest zlem, které snižuje dělníka v otroka.“

Jako katolický biskup poukazuje Ketteler nejen na zející rány dnešních sociálních poměrův, ale upozorňuje nás zároveň na prostředky a cesty k zamezení zla. Tyto prostředky jsou v podstatě tytéž, jež byly po

27 letech vyhlášeny se stolce Petrova vznešenou encyklikou o dělnické otázce. Neměly snad právě spisy Kettelerovy, v Itálii dobře známé, povzbuzujícího vlivu na geniálního biskupa z Perugia, potomního „papeže dělníků“ Lva XIII. ?

Hlavním prostředkem k obnovení sociálního pokoje a blahobytu jest návrat ku křesťanství, náboženství Ukřižovaného. Otroctví nepřemohly vnější okolnosti ani lidské vynálezy, nýbrž náboženství pravdy a lásky, jež vdechuje člověku nového ducha, jež vštěpuje právě ponětí lidské důstojnosti a lidského práva.

Proto nemáme nikdy ustati šířiti v lidu smysl pro lásku a spravedlnost. Lidé mají věděti, že Bůh jest naprostým vlastníkem této země a my že nejsme ničím jiným než jeho správci, a že přebytek bohatých náleží chudým. Chudým pomáhati je tudíž pro ty, kdož nadbytkem jsou požehnáni, povinností nejen lásky, ale také spravedlnosti. Vlastnické právo má také své meze; nesmí odporovati vyššímu právu, dle něhož statky přírody dány jsou všem lidem; proto smí každý, jenž se nalézá v nejvyšší bídě a nemůže si jinak pomoci, použiti z vlastnictví druhého.

Zvláštním oblíbeným plánem Kettelerovým ku povznesení dělnického stavu bylo utvoření výrobních sdružení, jichž podstata spočívá v účasti dělníků na provozování obchodu. Kapitál těchto sdružení měl býti sehnán dobrovolnými příspěvky věřících. S nadšením poukazoval hrdinný biskup na doby víry, v nichž vznešení a bohatí lidé zakládali vzdělávací ústavy, kláštery a nemocnice. Proč by neměla stejná víra býti schopna něčeho takového i za naší doby? Není povinností každého křesťana podobné podniky podporovati? Bohužel nenalezla výzva šlechtěného biskupa sluchu; ruce bohatých nechtěly se otevřítí, a jeho přátelé pokládali myšlenku výrobních družstev již předem za neproveditelnou; byli náhledu, že je to věcí státu, aby zde přispěl pomocnou rukou.

Biskup Ketteler jest vlastním otcem křesťanské sociální reformy v Evropě a snad v celém světě. Všechnu sílu svého vznešeného charakteru, všechn svůj vliv na církev a stát a veškero kouzlo své svaté

a vznešené osoby zasvětil ve spojení s energií a činnou silou svého ducha pracujícím lidu. Byl to velekněz Páně, „který za života svého opravil dům Boží a za dnů svých upevnil chrám . . ., kterýž pečoval o lid svůj a vyprostil jej od zahynutí . . ., kterýž dosáhl slávy v obcování lidu . . ., kterýž byl jako jitřenka v temnotě, jako světlo měsíce v úplňku jeho . . . jako oheň skvoucí a kadidlo hořící v ohni“. Více než 30 let odpočívá jeho tělo v dómě v Mohuči, jehož zdi upevnil a novým leskem opatřil, před oltářem blahoslavené Panny, již miloval se vši vroucností svého srdce; ale nad hrobem zdvihá se v plné životní síle vznešená postava biskupa Emmanuela svobodného pána z Kettelerů a vysílá paprsky svého nadšení v miliony srdcí, která jej milují, jakkoli ho ve svém životě neviděla, a která následující jeho šlechetného příkladu jsou odhodlána zasvětit život blahu chudých a přemožení sociální bídy.

§ 2. Dr. Moufang.

Horlivým žákem a spolubojovníkem Kettelerovým byl učený dr. Moufang, kanovník a professor kněžského semináře v Mohuči. Moufang požíval úplné důvěry velikého biskupa, jakkoli v mnohém náhledu se s ním nesrovnával. Kdežto Ketteler pevně trval na tom, aby k důkladné dělnické organizaci potřebné peníze sehnány byly dobrovolnými úpisy, žádal k tomu Moufang podpory státu. Jeho program přikazoval vůbec státu rozsáhlé úkoly. Církev může arci mnohým přispěti ku zlepšení stavu, může šířiti ve všech třídách ducha lásky a spravedlnosti a pomáhati chudým a nuzným; ale také stát musí chrániti dělníka vhodnými zákony, zřizováním pojištění, ulehčováním politických a vojenských břemen a především mírněním krutovlády kapitalismu. Co se týče práce žen a dětí, měl by ji zákon nejen omeziti, nýbrž zcela zakázati. Taková práce nerozmnožuje přece ve skutečnosti příjmů rodiny, poněvadž snižuje mzdy mužských dělníkův. Tak žádá Moufang rozhodné zasáhnutí státního zá-

konodárství. Jeho ideálem by byl z politikův a dělníků složený a plnou mocí opatřený úřad, jenž by pro každé odvětví průmyslu pevně stanovil přiměřenou výši platů za průměrnou denní práci.

§ 3. Páter Hitze.

V sociálním reformním dile od Kettelera a Moufanga započatém bylo za našich dnů s nadšením a porozuměním pokračováno od muže, jenž jest zajisté jedním z nejznamenitějších katolických národohospodářských politikův Evropy a právem zasluhuje příjmi „nekorunovaný dělnický král v Německu“: říšský poslanec dr. Hitze. — Dle něho mají všechny naše sociální nesnáze svůj původ v moderním hospodářském systému; hospodářskou svobodu vyhlašuje za největší zlo, pod níž jest pracujícím třídám trpěti, a přimlouvá se za návrat ke starému korporativnímu živnostenskému systému. Ještě nikdy nedala forma společnosti, jež se hlásila ku křesťanství, vniknouti do výdělkového života takovým zásadám, jak se to děje za našich dnů k záhubě naší společnosti. Sociální otázka není v podstatě ničím jiným než otázkou zavedením strojů zaviněné proměny našeho hospodářského a společenského života. Mohla by se proto definovati jako hledání společenského systému, který odpovídá moderním poměrům výroby tou měrou, jako odpovídal středověký system jednoduchým živnostenským poměrům, které tehdy panovaly ve městě i na venkově.

Na katolickém sjezdu ve Frýburku udělil dr. Hitze duchovním několik rad, jež mají také pro americký klerus skutečný význam: „Dejme tomu, že se o sociální otázku nestaráme; můžeme však říci, že se nás pranic netýká? Může nám to býti arci poněkud novým, poněvadž nás tradicionelní výchova v našich seminářích na to nepřipravila. Nacházíme se právě v přechodní době. Základní zásady moderní sociální otázky nejsou však nové, neboť již sv. Tomáš Aquinský vyložil je mistrným způsobem; učení o úroku

a lichvě, práci a vlastnictví, zákonu a správě jsou stará; nové pak jest praktické uskutečnění a moderní provádění oněch základních idejí. Nikoho nenapadne srovnávati náš věk železnic a parníků, velkoměst a světoborných podniků s oněmi časy, v nichž napsal sv. Augustin své „Město Boží“ a sv. Tomáš svoji „Summu theologickou“. Hospodářské a sociální převraty uložily těm, jimž byla svěřena péče o duše, nové povinnosti a otevřely zcela nové obory působnosti; nikdy nedojdete s pouhou filosofií a morálkou ke správnému pochopení a uspokojivému rozřešení sociálních problémů naší doby. Chcete-li býti vzděláni přiměřeně svému vysokému poslání, musíte studovati otázky dne a s nimi se seznamovati. Čas doléhá a bída jest veliká.“

Kněz, praví dr. Hitze, musí věděti, co jest na sociální otázce správné a co na ní jest nesprávné; má se zastati všech spravedlivých požadavků dělníkových a bojovati proti každé nespravedlnosti. Bludy, jež mají na sobě zdání spravedlnosti, jsou nejnebezpečnější. Není všechno na socialismu zavržení hodno, a nejlepší způsob zadržování jeho postupu jest uznávání toho, co jest na něm správné, s vyloučením všeho toho, co obsahuje bludného.

Uprostřed zmatku moderních idejí musíme si ve lice vážiti křesťanského ideálu a ukazovati, že veškeren hospodářský vývoj naší doby může a musí býti uveden v souhlas s křesťanským učením. Slovo Boží propůjčí projednávání sociální otázky část jeho — Boha — vlastní moci a významu. Kázání svatého Jana Zlatoústého jsou právě proto tak praktická a zajímavá, že se stále opírají o sociální poměry jeho doby. Krásné promluvy o manželství a křesťanském rodinném životě ponosou jen potom ovoce, budou-li vycházeti od dnešních společenských poměrův. Kněz, který před oddáním mladých manželů přijme od nevěsty slib, že po provdání nebude již pracovati v továrně nebo v obchodě, ale že všechen svůj čas a sílu věnuje vedení domácnosti, nevykonal nepatrné části své povinnosti co do spolupůsobení na křesťanské sociální reformě.

§ 4. Stimmen aus Maria-Laach.

Katolíci Německa vynikají svojí obratnou činností na poli křesťanské sociální reformy nade všechny ostatní národy. Vůdci lidu jako dr. Hitze jsou vždy hotovi zastávat v zákonodárných sborech zásady zdravé reformní činnosti k ochraně pracujících tříd, učené pak i populární spisy zjednávají porozumění pro ocenění sociálních problémů v nejširších vrstvách. Zvláštní zmínky zasluhují „Stimmen aus Maria-Laach“, časopis, který darovali učení Jesuité vlasti odplatou za své vyhnanství. Jsou to především kněží: Lehmkuhl, Cathrein a Pesch, kteří uložili v řadě krásných článků sociálně-politického obsahu ovoce své bohaté učenosti a vysoké praktické zdatnosti. Oni všichni jsou přesvědčeni, že prospěšná reforma by se mohla uskutečnit jen účinným zásáhnutím státu, a přimlouvají se za energický a jednotný postup k dosažení zákonodárství, jež by chránilo dělníka. P. Lehmkuhl žádá od státu přímé i nepřímé úpravy pracovní mzdy, zvláště tam, kde svoboda pracovní smlouvy by mohla snadno vésti k útisku dělníků, jakož i stanovení normální pracovní doby.

§ 5. Protestantské hnutí.

Když protestantské sekty v Německu viděly onu činnost, kterou vyvíjeli katoličtí biskupové, kněží i laické ve prospěch pracujících tříd, zdvihly pokřik o „pokroku Říma“ a ačkoli pozdě již, počaly organisovati protisocialistické tažení za vedení pastora Todta a dr. Stöckera, proslulého dvorního kazatele v Berlíně. Tito mužové přehlíželi skutečnost, že protestantismus jest v první řadě zodpovědný za novodobý socialismus, ale věrní jsouce protestantským tradicím hledali svoji sílu ve spolku s německou šlechtou a velkostatkáři a v politické moci a bohatství. Protestantské hnutí proti ateistickému socialismu bylo až dosud pouhou komedií. Učený dr. Rae, jenž není právě přítelem katolicismu, naznačuje příčiny úpadku toho: „Protestantské sekty trpí svou absolutní závislostí na státu a stavše se cír-

kvemi doktorův a profesorů jsou bez účinného praktického zájmu a bez oné silné, populární sympathie, která téměř nezbytně proniká ovzduší církví, jako jest katolická, jež se staví proti státům jsouc toho přesvědčení, že hlavní její moc spočívá v opanování lidských srdcí.“¹⁾)

§ 6. Kardinál Mermillod.

Duchovním příbuzným biskupa Kettelera byl lausanský a ženevský biskup a potomní kardinál Mermillod. Sociální otázka jest posledním slovem všech našich bojů. Oku Mermillodovu neušlo, jak se svět, rozdělený ve dva tábory, stal jedním velikým bojištěm. Přejde čas, že budeme moci podepsati smlouvu o míru mezi chudými a bohatými? Viděl zející propasti a slyšel hřímání daleké bouře, jež se blížila jako horský potok, který se řítí se švýcarských Alp; nechť trhá vše, co mu stojí v cestě, a pokrývá údolí rozvalinami — jeho oko hledí plno víry a naděje vzhůru: „Čest budiž katolické církvi, že postavila zlu odhodlaně hráz a svedla divoké přívaly do bezpečných stok, aby protékaly jako svlažující řeky XIX. stoletím.“ Křesťanský duch vymizel ponenáhlu zcela z našeho státního a společenského řádu; na jeho místo nastoupila bezmezná touha po bohatství a moci s jedné strany a stále větší bída malého lidu s druhé strany. Katolická církev jest jediná s to, aby obnovením křesťanského ducha zavedla spokojenost a štěstí. Mermillod vyzývá vyšší stavy, aby se ve spojení s klerem účastnily křesťansko-sociální reformní práce. Mají pojímati stav věcí tak, jak dnes jest, a důkladně jej studovati, vycházejíce od křesťanského učení; mají ve veřejném i soukromém životě řídit se křesťanskými zásadami, a když třeba, býti odhodláni sdíletí s chudými bídu a nouzi. Až do konce svého života bojoval Mermillod za zájmy pracujícího lidu. Ještě na sjezdu v Luttichu r. 1886 vybízel každého dobře smýšlejícího, aby se zúčastnil záslužné práce k rozřešení sociální otázky.

¹⁾ „Contemporary Socialism“, p. 234.

§ 7. Dr. Kašpar Decurtius.

Vynikajícím zástupcem křesťansko-sociálního hnutí je také švýcarský politik a lidový řečník dr. Kašpar Decurtius. Jeho vliv sáhá daleko za hranice jeho otčiny, o kterou si získal zásluh zvláště svou parlamentární činností. Žádá, aby stát zasáhl pomocnou rukou do celého hospodářského života. Pracovní mzda má zjednotiti každému dělníku možnost jisté existence a má býti proto alespoň tak vysoká, aby za ni mohl dělník opatřiti své přirozené potřeby, aby byl odškodněn za spotřebu své síly a byl pojištěn proti případným nehodám a škodám.

§ 8. Francie a Belgie.

Ve Francii pronikl častěji socialismus s velikou mocí a nabyl nezřídka násilnického a revolucionářského rázu. Přes to neustoupili katolíci Francie se svého určitého stanoviska. Vzpomeňme jen známých jmen jako Le Play, Claude Jannet, hrabě de Mun. Známa je také obětovná oddanost, s jakou se o praktické řešení sociální otázky zasloužil Leon Harmel z Val-des-Bois. Souhlasíme s ním úplně, když praví, že sociální otázka jest nejen otázkou výživy a ošacení, ale především otázkou ducha a srdce. Dělník nemá ani ustavičně nařikati na svůj osud, ani se také slepě svému osudu odevzdávati. — Čeho pohřešujeme ve Francii, jest jednotný postup biskupů, kteří by svolali křesťanské duchy na stráž proti vpádu socialismu. Kdyby byli biskupové vyšli ze svých palácův a sestoupili v pravý čas mezi lid, nebyla by dnešní francouzská vláda jistě v rukou socialistův a moderních pronásledovatelů křesťanství.

Pravým majákem v boji různých idejí byla belgická universita v Lovani, na níž působil Charles Périn, jenž obohatil katolickou literaturu řadou vynikajících děl sociálně-politického obsahu. Belgický klerus nevystupoval s počátku v popředí. Dr. Hitze poznamenal jednou: „Máme velikou úctu před belgickým

klerem pro jeho mravní čistotu a theologickou zdatnost; ale těch škod, jež v Belgii způsobilo přijetí manchesterské theorie,¹⁾ nebylo by nikdy bývalo, kdyby tu byl býval biskup jako Ketteler nebo kdyby klerus alespoň o dvacet let dříve byl nabyt onoho porozumění pro sociální problémy, jaké projevuje nyní za vedení ctihodného biskupa z Luttichu“ (Msgr. Doutreloux). Můžeme to potvrdit také z vlastní zkušenosti, že belgické duchovenstvo v nynější době vystupuje s obdivuhodnou horlivostí pro úkoly křesťanské sociální reformy. Množství katolických populárních spisů jest rozšířeno mezi lidem; ve městech i vsích konají se praktické sociální kursy, všude pak jsou za vedení duchovních zřizovány stále čítárny. Stále jsou zakládány nové katolické rolnické spolky, výrobní a konsumní družstva. Tisícové vzdělaných a zámožných občanů stojí po boku duchovenstva a nelitují obětí, když jest potřeba přispěti něčím ku povznesení pracujících tříd.

§ 9. Kardinál Manning.

Když v roce 1892 veliký kardinál z Westminsteru zavřel navždy pro tento pomíjející svět svoje znavené oči, nastal všude zmatek a bědování; každé šlechetné srdce bylo zarmouceno nad ztrátou tohoto vznešeného pastýře, jehož dlouhá a slavná biskupská činnost vyprýštila z nezištné lásky k církvi Ukřižovaného a z neúnavné péče o chudé. Kardinál Manning vystoupil s takovou odvahou proti lakotnému kapitalismu a bojoval s takovou rozhodností za práva pracujících tříd, že mnozí příliš konservativní katolíci viděli v něm vtěleného socialistu. Žádal od státu prostřednictví mezi kapitálem a prací, hájil práva dělníka na zřízení povinného pracovního pojišťování, přimlouval se za zkrácení pracovní doby a stanovení nejmenší možné mzdy.

¹⁾ Směr národohospodářské politiky, zavrhuující každé zasahování státu do hospodářského života. Jméno má od Manchesteru, jenž byl v XIX. století sídlem politiky volného obchodu, jejíž střed se nazýval Manchesterskou stranou. Pozn. překl.

Dělník má býti placen nejen dle poměru nabídky a poptávky, nýbrž jako jiní úředníci dle užitku a důležitosti svých prací. Chrání-li stát práv soukromého majetku, musí důsledně chrániti také práv práce, neboť nic není v tak dokonalém smyslu majetkem, jako vlastní práce. „Kdyby záležel veliký cíl našeho života jen v tom, abychom kladli jeden loket plátna a vlny na druhý, a kdyby sláva Anglie nebyla jiná, než že rozmnožuje toto a podobné zboží za nejmenší cenu, aby tím zásobila všechny národy světa, pak zůstaňme klidni! Věříte-li však, že jest první naší povinností pečovati o to, aby kvetl v národě zdravý domácí život, aby ctěny byly pokoj a mravní čistota, povinnosti rodičův a dětí, a byly ceněny výše než všecko, co se za peníze koupiti může — pak pravím: tam, kde nekalý obchod s lidskou silou a s lidskou prací odcizuje otce i matku domácímu krbu, aby je učinil živými stroji, soumary, kteří před východem slunce vstávají a po západu slunce unaveni domů se vracejí, nejsou schopni ničeho jiného, než aby se nakrmili a ulehli, tam jest domácí život nemožný — a my víme, co tu máme činiti!“¹⁾

Není to nic jiného než katolickou vědou uznaná zásada, když kardinál Manning veřejně učí, že člověk v případě nejvyšší nouze má právě tak dobře právo vzíti si něco z cizího majetku, jako má právo existovati. Jeť prvním požadavkem přírodního zákona, aby člověk pečoval o udržení svého života; kdo mu v tom brání, jest jeho nepřítelem. Kdo hladem umírajícímu odpírá sousto chleba, zabijí ho. Tak byli, jak dokázal svého času arcibiskup Mc Hale, ubozí Irčané za hladu zcela oprávněni vzíti si z obilí, jež mělo býti odvezeno, aby bylo prodáno k užitku velkostatkářovu.

Neocenitelné služby, jež prokázal kardinál Manning dělnictvu loděnic v Londýně za jejich známé stávky, jsou ještě v živé paměti všech. Touto památnou příležitostí stal se Manning pro vždy populárním mezi katolickým i protestantským dělnickým lidem, když v téže době stala se patrnou malomoc kleru anglikánského.

¹⁾ „The Rights and Dignity of Labor.“

§ 10. Americký kardinál.

Veškeren dělnický lid Spojených Států bez rozdílu vyznání, strany i národnosti ví, že má místo v dobrém srdci kardinála J. Gibbonse, arcibiskupa v Baltimore. Veřejné přednášky a nesčetné spisy tohoto církevního knížete jsou svědectvím jeho upřímné a účinné lásky k dělnickému lidu Ameriky. Když se jednou zdálo, že svatá Stolica chce odsouditi vážený dělnický spolek, pospíšil kardinál Gibbons přes oceán do Říma, kde se mu podařilo zmařiti krok, který, kdyby byl býval proveden, byl by snad mnohé horlivé katolíky odvrátil od církve. Kardinál Gibbons má stále nejživější účast na moderním dělnickém hnutí a na sociální otázce vůbec.

Budiž tu se zadostučiněním konstatováno, že americký episkopát vůbec chová opravdové pochopení pro zájmy pracujících tříd. Dílo učeného a věhlasného biskupa z Peorie¹⁾ je toho novým živým dokladem.

§ 11. Lev XIII.

Církev jest největší spolek, největší bratrstvo na celém světě; jest nejvznešenější ze všech společností. Bůh sám jest původcem církve; církev jest zase původkyní křesťanské společnosti a křesťanské civilisace. Církev vdechnuvši v Kristu starému světu nového ducha a povznesši a ušlechtivši tak lidi, zachránila je před záhubou. I dnes ještě platí: Vraťte se zpět ke Kristu, chcete-li se navrátiti k pokoji a k harmonii sociálních poměrův. To jest základní myšlenkou všech nesmrtelných encyklik Lva XIII. V XVI. stol. byla zavržena mnohá tak osvědčená zásada, která až do té doby byla pravým kulturním činitelem, jako víra v Krista a jeho církev, nerozlučitelnost manželství, náboženská výchova, poslušnost k papeži jako božské autoritě ve všech duchovních věcech. Následkem toho byla vždy

¹⁾ Th. dr. J. L. Spalding, od r. 1877 první biskup Peorie, autor díla „Socialism and Labor“. Pozn. překl.

dále se šířící nevěra, rozloučení manželství, beznáboženské školy, zalíbení ve smyslných požitcích a ošklivost před prací a námahou. Jsa biskupem v Perugii přišel kardinál Pecci v úzký styk s ubohými dělníky. Ve svých pastýřských listech líčil nemilosrdnost podnikatelův a brojil proti vykořisťování dělnického lidu. Když potom vystoupil na papežský trůn jako Lev XIII., zalehla k jeho uchu ozvěna nářkův a starostí všech národův. Viděl jasně před sebou svět bohatství a svět práce; viděl, jak široké vrstvy jsou vydávány v šanc kolísání a náhodě světového trhu a jsou odvislé od nespravedlivě nabyté moci bohatých. Tu bylo dobré srdce velikého pastýře jako bolesti a vydalo s vroucností, jež pocházela ze srdce samého božského Vykupitele, podivuhodnou encykliku „o dělnické otázce“. Jak dojemná jsou slova, která pravil kdysi Spasitel k svým apoštolům: „Lito mi zástupu!“ Nikdy nedošla něžná láska Vykupitelova k chudým krásnějšího výrazu než právě v těchto slovech. „Ode dne, kdy Kristus vyřkl tato slova,“ praví kardinál Manning, „nebyl na této zemi slyšán hlas, jenž by s takovou láskou a něžností se obracel k těm, kteří tu trpí a jsou utiskováni, jako hlas Lva XIII.“

Veškeren dělnický lid přijal papežskou encykliku s vděčnou uctivostí a poznal v ní hlas božského pastýře. Tato encyklika stěží nalezne sobě rovné v celých dějinách církve. Se stanoviska literárního i filosofického jest nejlepším pojednáním o národohospodářských a eticko-křesťanských otázkách. Vznešené postavení spisovatele, jeho všestranná zkušenost a vysoká moudrost dodávají spisu značné morální ceny. Encyklika dělí se ve čtyři hlavní části: V prvním díle pojednává Lev XIII. o původu a organizaci lidské společnosti; ve druhém díle jsou odsuzovány podvrtné zásady socialismu, kdežto ve třetím jest voláno po moudrém zasažení státu v řešení sociální otázky; čtvrtý a poslední díl obírá se právy a povinnostmi dělnického stavu. Jednotlivé předměty jsou projednávány s takovou přesností a důkladností, že náležité ocenění jest možno i vzdělanému čtenáři jen po předchozím studiu. Jest proto nejisto, bylo-li by přímé rozšíření encykliky mezi lidem se žádoucím

úspěchem. S tím větším důrazem bych však nabádal své kněžské druhy, aby ji důkladně studovali a každoročně častěji se jí obírali. Můžeme se z ní více naučiti než ze všech ostatních podobných spisův a knih. Náš vynikající vůdce dělníků Karel D. Wright pravil: „Zdá se mi, že encyklika Lva XIII. o dělnické otázce stala se počátkem nového studia sociální otázky v naší zemi. Jest mým stálým ‚vademecum‘ a vím, že měla veliký vliv na uklidnění veřejného mínění.“ Jako zkušený stavitel nakreslil veliký Lev XIII. hlavní linie křesťanské sociální reformy. Provedení plánu přejal jeho slavný nástupce Pius X.

§ 12. Praktická naučení.

Obrazy, jimiž jsme jen zběžně načrtli hlavní vůdce katolické sociální reformy, mohou nám býti vzpruhou a vůdčí hvězdou našich vlastních sociálních povinností a úloh.

Jest potěšitelnou skutečností, že se v Americe řadí pod prapor socialismu jen málo katolíků, jakkoli mnozí z našich katolických dělníků vyrostli v takových názorech o státní autoritě, vlastnictví a osobních právech, jež nemají právě na sobě známky pravdy. Víme, že katolický lid jest s kněžími za jedno a že klerus jest chráněn před pomluvami a pletichami socialistův. Kéž by toto úzké spojení mezi knězem a lidem trvalo stále!

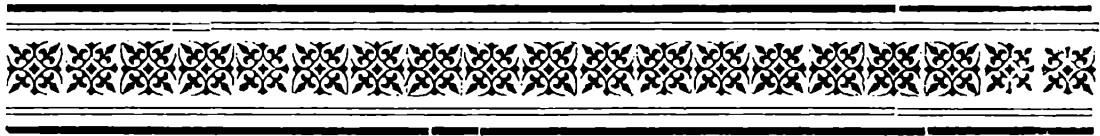
Naši mládeži musíme zachovati neocenitelný statek katolické výchovy. Pouze nádhernými kostely nerozšíříme království Božího na zemi. Lidské dítě má před Bohem více ceny než kámen a malta. Vystavme proto dobrou školní budovu, byť by se vyjíkala proti hrdé koleji na druhé straně ulice nepatrně a neúhledně. Skromný ten dům přinese státu a církvi více pozehnání než ony veliké školní paláce, ve kterých nemá místa hlavní činitel výchovy, křesťanské náboženství. Soustava našich národních škol bude jistě jedním z málo předmětů, které převezme socialismus do svého nového ráje. -- V mnohých odlehlých venkovských

farnostech jihu a západu, kde se nedostává prostředků k ustanovení sester a učitelů, shromažďuje farář kolem sebe dítky své farnosti, udílí jim sám základy vyučování a vštěpuje ducha zbožnosti v mladistvá srdce. Takový kněz jest zajisté Bohu příjemnější než mnohý učený professor na proslulé vysoké škole.

Naši katoličtí mužové mají se sestupovati ve spolky, které si váží náboženských povinností. Ve zpovědnici nalezneme více pokoje a uklidnění, než nám slibují socialistické plány. Každá korrupce v lidském životě má své kořeny v zanedbávání desatera přikázání. Mravní sesurování vede nutně také k hospodářskému rozvratu. Národ, který má desatero přikázání za svaté, jest nejšťastnějším ze všech. Lehce snáší muž těžké zkoušky, dovede-li se podvoliti Božímu řízení. Nejjistější cesta nejen k zamezení sociálního zla, ale také k zvětšení blahobytu, jest reforma srdce, ovládnání smyslných pudův a pobídka k pokroku ve ctnosti.

Učme se od velikých zástupců křesťansko-sociální reformy, býti stále přáteli a ochránci chudých. Víme přece, jak velice miloval chudé Kristus, s jakou něžností ujímala se jich povždy církve a je přijímala jako drahocenný poklad pod svůj ochranný plášť. Pravý křesťan nepřestává na tom, že utěšuje chudé v jejich bídě; otevře také rád svoji ruku a pomáhá, pokud jen může. Když udílí almužnu, činí to s laskavostí a ochotou, tak že chudý vidí, že se to děje z lásky ke Kristu, a odnáší si tak dvojitý prospěch, časný i duchovní. Ne máme hleděti jen na tělo; v každém těle přebývá duše. Nedejme se odstrašiti tvrdým zevnějškem, neboť laskavé dary pronikají až k duši. Skutky mluví k chudému zřetelněji než slova. Každé dílo, jež jest vykonáno ku blahu chudých, jest novým důkazem pro pravdu našeho svatého náboženství. Naše sirotčince a nalezince, naše nemocnice, polepšovny a invalidovny jsou živými svědky oné pravé lásky k lidem, jež plane v srdcích našich biskupů, kněží a nábožných laiků; jsou to díla, jež mohla býti v život uvedena jen s oddaností, která má svůj původ od Boha. Pokud budou kněží, jejichž ctí jest býti služebníky chudých a nemocných, potud budou při nich věrně státi zástupy

pracujícího lidu. Socialisté mohou potom volati: „Vaši kněží žijí vznešeně, starají se pramálo o vaše bídné postavení, lichotí jen bohatým a mocným!“ Kato-lický lid se tomu bude jen smáti a pomyslí při tom na ctihodného kněze, jenž jim ve své nevyčerpatelné lásce pomohl v dobách bídy, a bude velebiti Pána, že jim dal pastýře, který jest hotov obětovati život za ovce své.

Hlava VII.

Klamné theorie moderního života.

Pius IX. často vyslovil zásadu: „Třeba slovům vrátiti pravý význam.“ Tak se mi zdá, že člověk ani nemá v sobě náklonnosti pravdu poznati, jako mnohem spíše náklonnost ji převrátiti. Dědičný hřích zatemnil náš rozum a oslabil naše duševní síly tou měrou, že člověk nyní více ke zlu se kloní než k dobrému. Odtud to babylonské zmatení v označování pojmů, tato ustavičná touha překroutiti slova a zaměnití jejich význam, odtud ta porážka pravdy a triumf bludu! Jak se jen zneužívá dnes slov: náboženství, dobročinnost, civilisace, kultura, výchova, pokrok, právo, spravedlnost, láska, svoboda, rovnost, štěstí, zábava! Zlo, jež se tím způsobuje, jest nesmírné. Slovo „socialismus“ značí nyní přímou protivu toho, co vlastně znamená.

Tímto zmatením idejí zaviněná škoda zvětšuje se ještě téměř všeobecným snižováním vyšších stavů, všeobecnou korrupcí v politice, vlivem peněz, vždy více mizícím smyslem pro posvátnost majetku, uvolněním manželských pout a zanedbáváním rodinných povinností.

Těchto bodů chceme se nyní blíže dotknouti a při jednotlivých moderních heslech poněkud se pozdržeti.

§ 1. Výchova.

Rodiče mají od přírody právo na výchovu svých dětí. Toho práva nesmí jim upíratí nikdo, ani občanský soud ani násilí, leč by snad rodiče sami se stali neschopnými k jeho vykonávání.

Výchova dětí jest však nejen právem, ale také povinností rodičů; rodiče mají povinnost vychovávatí své děti k onomu vyššímu životu, který začíná tam, kde končí život pozemský, a k tomu cíli je vzdělávati. Člověk není jako zvíře, jež přichází a opět zachází; má nesmrtelnou duši a musí proto především k tomu býti naváděn, aby vedl náboženský a ctnostný život, by dosáhl svého posledního cíle: patření na tvář Boží.

Mnozí rodičové nejsou ovšem s to, aby udělili svým dětem takového duševního vychování a vzdělání sami; nedostává se jim buď času a prostředků, nebo náležité způsobilosti a metody. V tomto případě dosáhnou toho rodiče skrze učitele, a poněvadž by mnozí nemohli udržovati svým dětem učitele domácího, jest samozřejmo, že k vyučování množství dětí je třeba učitele veřejného. Tak jest veřejná škola přirozeným doplňkem rodičům příslušející povinnosti vychování.

Úloha školy záleží v tom, aby se poskytlo dětem ono vědění, jakého jim třeba k vyplnění jejich časného i věčného určení. Vyučování není tedy nic jiného než nutné doplnění výchovy; jest druhem výchovy, neboť vyučováním vychovává učitel svého žáka.

Když učitel v ustanovené době denní zastupuje místo rodičů, má všecko, čím uplatňuje svoji autoritu k dětem, činiti ve jménu rodičů, kteří mu svěřili na několik hodin svoje děti. Stát není vychovávacím ústavem; jeho úloha jest jen vyučování řídití potud, pokud prostředky a poměry jednotlivců na to nestačí.

Potud právo přirozené. Jest však ještě jiné právo, nadpřirozené, křesťanský řád, který zároveň s rodinou hledí svoje právo na školu uplatniti: církve Vykupitelova. Na tuto církev vložil Kristus zodpovědnost za výchovu lidstva, když pravil učedníkům svým: „Jděte, učte všechny národy!“ Jako dítě přirozeným zrozením náleží svým rodičům, tak náleží zrozením nadpřiro-

zeným, křtem, církvi. Proto zastupuje škola nejen rodinu, ale i církev. Věrna svému poslání byla katolická církev po celých devatenáct století vychovatelkou národů. Nikdy neustávala hlásati potřebu výchovy, jehož duchem jest náboženství Kristovo. Běře dítě do svých rukou, dříve než se zloba srdci jeho může přiblížiti, nese je do školy, kde vládne duch náboženský. Obraz Ukřižovaného na stěně, duchovní oblek učitelův, modlitby školní, vše upomíná malé dítě stále na Boha a božské věci, o nichž uslyšelo již při prvním probuzení se rozumu z úst něžné matky. Ona hodina v katolické škole jest sdělení nadpřirozené moudrosti. Jako zářivý obraz všeho dobrého a krásného stojí božské dítě před mladistvým srdcem žakovým. Ve vyučování dějepisu odhalují se mu moudré cesty božské Prozřetelnosti, jež všechno řídí a spravuje; tu vystupují veliké činy církve před mladistvou duší, hrdinství mučedníků, velkodušnost vyznavačů, čistota panen. Co se duch naplňuje poklady vědění, dospívá srdce v milosti a nevinosti.

Náboženství jest k správnému vedení života nezbytné. Bez náboženství není mravnosti, bez mravnosti není štěstí. Sám Jiří Washington zanechal nám ve své duchovní závěti toto ubezpečení: „Rozum a zkušenost poučují nás s dostatek, že bez náboženství mravnost obstáti nemůže. Celá kniha by neobsáhla všech vztahů, jež zaujímá k soukromému i veřejnému blahu.“

Děti se nevychovávali jako papoušci, které učíme mluvit. Staré říkadlo: „Buď dobrý, zůstaň hodný“ nevede samo k ctnostnému životu. Děti mají věděti, proč musí býti hodnými, mají si býti vědomy, že se ustavičně pohybují před očima všudypřítomného Boha. Musí býti přesvědčeny, že první povinností člověka jest Bohu sloužiti, že jest nejvyšším úkolem naším na zemi v Boha věřiti a v něho doufati, jej milovati a ho velebiti. Již záhy máme jim vštěpovati do srdce živou víru v nebe, kde spravedliví se radují ve věčné blaženosti, a v peklo, kde zlo jest ve věčném ohni trápeno a tráveno, zároveň s přesvědčením, že všechno vskutku tak jest, poněvadž to Syn Boží církvi zjevil. Musí býti přesvědčeny, že život bez Krista nezasluhuje, aby jej

člověk žil, a se vynasnažovati ve všem poznávati Boha a ve všem spatřovati jeho svatou vůli. Krátce, náboženství musí vniknouti do denního života a ovládnouti všechno myšlení a všechny úkony.

Jest křesťanská matka, jež by nesouhlasila s takovou výchovou svých milých dětí? Nevynasnaží se každá úzkostlivě, aby vštípila v dětské srdce první naučení ctnosti a zbožnosti, a aby byla ve škole dále pěstována a vzdělávána? Bude podceňovati školu, v níž každá vyučovací hodina jest prodchnuta náboženským duchem, jež sklání duše nevinných dětí pod něžné jeho Kristovo a vede je k nepomíjející lásce k Bohu, jedinému a nejvyššímu dobru?

Biskupové Spojených Státův, kteří byli shromážděni v roce 1885 na národním koncilu v Baltimore, vydali oběžník, který mimo jiné obsahoval tyto věty:

„Národní výchova byla stálým předmětem církevní péče. Její dějiny jsou dějinami výchovy a civilisace. Ji se podařilo v době, kdy se ještě náčelníci barbarů honosili svou nevědomostí, rozšířiti lásku k vědě, jež naplnila za krátko celou Evropu školami a univerzitami. Ona učinila z divokých kmenů ranního středověku civilisované národy.

„Též u nás shledáváme přes mnohé počáteční těžkosti a překážky téměř všude své školy, akademie, kolleje, za něž děkujeme obětem štědrých příznivců a které snesou srovnání s vyučovacími ústavami Evropy.

„Pravá civilisace vyžaduje nejen fysického a morálního blaha, ale také, a to právě tolik, povznesení náboženského smýšlení. Nechť se vezme národu náboženství a brzy zmizí také mravnost; až pak té nebude, zavládne tam, kde dříve kvetl hmotný blahobyť, zkáza; světlo rozumu bude potom sloužiti již jen k tomu, aby uvrhovalo lidi stále hlouběji do neřestí a bídy.“

Věda sama o sobě nečiní člověka lepším. Bez světla víry z jiného světa jest nejen obyčejná, ale i ta nejvyšší učenost nebezpečím a cestou ke zkáze. Pokud se výchova nespojí s náboženstvím, nebude mezi lidmi blahobytu ani štěstí. Náboženství jest ona atmosféra, v níž se šťastně vyvíjí duše i srdce; třeba tedy na ně

stále hleděti jako na hlavní prostředek vychovávací k dobru a kráse. Náboženství ze školy vymýtiti a je chtít omeziti toliko na kostel a dům znamenalo by vychovati generaci, jež shledává sice náboženství dobrým pro kostel a dům, ne však pro praktický život; ono však, jak všichni víme, má pronikati náš celý život a býti pravidlem veškerého našeho jednání a počínání.

Když tak potřebu náboženské výchovy vždy a vždy opět zdůrazňujeme, nemůže nám nikdo učiniti výtky úzkoprsosti a sektářství. Naše snaha je ta jediná, že chceme zachovati budoucímu pokolení křesťanskou víru a křesťanskou mravnost. Neobracíme se proti státu, naopak jest naší nejpoctivější snahou dáti státu lepší občany tím, že je učiníme lepšími křesťany. Také daleko jest nás odsuzovati šmahem naše moderní školy. Dovedeme zcela správně oceniti jejich výborná zařízení pro zdraví dítek a jejich podivuhodné vychovávací metody. Mnozí katolíci spolupůsobili příspěvky na jejich zařízení a mnozí z jejich vynikajících učitelů jsou příslušníky katolické církve. Přece však v příčině odloučení výchovy od náboženství nebudeme se svými nekatolickými spolubratry zásadně nikdy souhlasiti. Hledíme na své veřejné školy jako na nedostatečné pro katolické děti, poněvadž přihlížejí pouze ku vzdělání ducha, a výchovu srdce opomíjejí. Professor Morrison z Kalifornie má pravdu, když praví: „Je to vychovávací system, který zapomíná vychovávat.“

Mimo to není nyní u nás vládnoucí system bezkonfessijní školy s tou charakteristickou známkou snášelivosti a lidumilnosti americký, je to mnohem spíše cizí vynález. První školy, jež zřízeny byly od Puritánů v Nové Anglii v Severní Americe, byly školy farní. Vycházeli z názoru, že pokoj a štěstí národa závisí podstatně od nábožnosti — přesvědčení, jež učiněno bylo potom také základem při utvoření Spojených Státův.

Ačkoli jest nám tedy jako Angličanům a katolíkům nynější vyučovací metodu Spojených Států pro naši katolickou školní mládež zavrhnouti, nebráníme tím nikterak svým spoluobčanům, aby pro sebe použili onoho vychovávacího systemu, jež mají za dobrý, před-

pokládajíce ovšem, že nebudou žádati od nás pro něj podpory. Budeme pak přes to pokračovati dále v zakládání a vydržování takových škol, v nichž křesťanské náboženství zaujímá čestné místo a kde dívky jsou vychovávány k tomu, aby dosáhly řádné existence v tomto životě a blaženosti věčné v životě příštím.

Jest dosti takových, kteří — a to ne zcela neprávem — činí naši veřejnou školní výchovu zodpovědnou za všeobecný nepokoj a jitření v národě. Neboť není jejím cílem nic jiného než hmotný blahobyť, pokud možno největší zvýšení požitkův a co možno největší zmenšení útrap. „Tato výchova,“ praví Brooks ve svém znamenitém spise „Sociální nepokoj“, „roz-množila na jedné straně blahobyť, na druhé straně chudobu.“ Prostředky, jichž naše školní výchova užívá, jsou znamenité; zdali však všechny jen požehnání přinášejí, jest jiná otázka. Nevzbuzují se stále touhy, jež nikdy ukojeny býti nemohou? Nevyvolávají se ideje, které na této zemi nelze nikdy uskutečniti? V Německu bylo právě s důrazem poukázáno na nebezpečí té přehnané nadkulturní výchovy. Vlastní nebezpečí však nespočívá v ničem jiném než ve vyloučení náboženství. Nikde není za dnešní doby mládež lépe vyučována než právě v Německu, a přece jest protestantská jeho část klassickou zemí socialismu. Náboženská autorita ztratila tam všechnu moc nad národem, jenž se nalézá v ustavičném vření a kvašení. Bývalý říšský kancléř kníže Hohenlohe hleděl se zoufalstvím na toto jitření, když pravil: „Nevyhnutelný boj o existenci vede se právě s takovou prudkostí a bezohledností, že jest nám bezděky vzpomenouti si na fantastická vypravování o živočišstvu v předpotopní době. Člověk by věřil, že začátek dvacátého století nestojí ve znamení pokroku, nýbrž ve znamení zpátečnictví.“ V čem spočívá pravá toho příčina? — Protestantské náboženství jest v rozkladu; pravdy náboženské, jimž se ještě před padesáti lety učilo, jsou dnes ty tam; poslední zbytky pravd těch jsou rozmetány na všechny strany. Budoucí svět s nebem a peklem, věčnou odměnou a trestem jest již jen otázkou vědy. Zmizí-li však náboženství, co zdrží potom ještě lidi, aby se

nevrhali do bezohledného konkurenčního zápasu o životní potřeby? Dělník, jenž odhodil náboženství, pravil mi krátce: „Nyní, kdy jsou nám duchové s cesty, svaluje vinu za svoje nesnáze bezprostředně tam, kam patří — na nynější společnost a na ty, kteří jí stojí v čele.“ Není divu! Jest přece nevěřící bezbožecký socialismus logickým důsledkem popírání autority Bohem na této zemi stanovené; bude poslední a nejtěžší kapitolou dějin protestantismu. Povinností nás katolíků jest utvrzovati se navzájem ve víře. Držme věrně při arše naší spásy, při církvi katolické, abychom svým potomkům zachránili neocenitelný a nenahraditelný statek katolického vychování, abychom tak i mnohého jinověrce, jenž se snad z hrozící zátopy nevěry k nám chce utéci, mohli zachrániti.

Jest štěstím pro Ameriku, že se náš veřejný vychovávací řád postupem lépe upravil, než jak chtěli jeho představitelé. Mnozí z našich učitelů jsou křesťanského přesvědčení, mnozí docela stoupcí katolické církve, kteří bezděky vnášejí do vyučování ráz náboženský a svým povznášejícím chováním jsou živým příkladem křesťanské ctnosti, tak že na vychování dítek v mírné a řádné křesťany mají zdárný vliv. Přece však nikdo nepopře, že náboženský duch v Americe víc a více mizí. „Více než polovina našich dětí vyrůstá nyní bez všeliké náboženské výchovy.“ (Educ. Rev., březen, 1898.)

Zvláště zavržitelná jest za naší doby snaha, již všechny kolleje a školy více méně holdují, aby se co možno nejvíce rozšířily vědy všeho druhu a mládež aby se zlákala na učená povolání. Duševní práci pokládá dnes většina studentů za mnohem hodnější námahy než práci tělesnou. Přirozený následek této nezdravé touhy po studiích jest přeplnění učených povolání, na což se dnes tolik žehrá. Počet našich lékařův a právníků je tak veliký, že mnohým, když byli na svá studia vynaložili veliké summy, je těžko nalézti prostředky k slušné a čestné výživě.

Již často přišli ke mně řádní otcové a hodné matky a stěžovali si, že jejich prostředky nestačí na studie jejich synův, že se však přece vynasnaží, aby

jim zjednali pokud možno nejlepší vychování a snad nějakou hodnost nebo diplom vysoké školy. Jak často však jsou to pak právě ti graduovaní synové, kteří nejsou s to, aby našli svému „vyššímu“ vzdělání přiměřené postavení! Avšak není snad truhlář, kameník nebo kovář, který svému řemeslu rozumí, také vzdělaný a dobře vychovaný muž? Což se nabývá vzdělání jedině z knih? Není obratný mechanik rovněž tak úcty hodný jako právník u soudu? Kdy přijde konečně národ k poznání, že ta „knižní učenost“ jest nešťastnou hvězdou mnohých, že ideál pravého vychování nespočívá v slepé touze po penězích a zisku? — Poslouchejme proto stále hlasu církve katolické, jež jediná může nás poučiti, co jest účelem a úkolem vychování. Týž oheň, jenž jest léčivou silou, pokud ho správně používáme, stane se zlou mocí, nedovedeme-li jej udržovati v mezích. Právě tak jest správně pochopená výchova požehnáním, naproti tomu pochybená kletbou jednotlivce i celé společnosti.

§ 2. Rovnost.

Nesčíslné kořeny zla spočívají v klamném pojmání slova rovnost. Zatím co se označuje skutečný rozdíl mezi chudým a bohatým za hlavní zlo, dráždí se lid, který den co den se plahočí a namáhá, aby svůj bídný život prodloužil, lákavou možností vyrovnání sociálních protiv. Mallock připisuje zhoršení sociálního postavení především tomuto klamnému pojmání rovnosti, pravě: „Ono jediné jest vinno, že jest chudý nespokojen se svými poměry, které by mu v pravdě mohly býti cestou k štěstí; ono ho olupuje o naději, že se jeho životní poměry zlepší, navádějíc jej, aby spravedlivé nároky měnil v slepé požadavky, jež jsou schopny zcela jej zničiti a do neštěstí uvrhnouti. Tím se staví chudý již předem na pochybené stanovisko.“¹⁾)

¹⁾ Social Equality, p. 211.

Jak často bylo již ke klamnému výkladu zneužito věty: „Všichni lidé jsou si rovni!“ Nebudeme se tomu diviti, uvážíme-li, kolikrát již musilo sloužiti Písmo svaté k tomu, aby bylo oporou všelijakým převráceným, ba neslušným tvrzením. Jediné správný výklad věty „Všichni lidé jsou si rovni“ je tento: Všichni lidé jsou od přírody sobě rovni, nebo — jinak řečeno — všichni lidé jsou stejné přirozenosti, všichni mají téhož Stvořitele, téhož Otce v nebesích, všichni modlí se „Otče n á š“ a náležejí k téže lidské rodině, mají týž konečný cíl, k němuž směřují, týž společný řád, jemuž jsou podrobeni.

Každý člověk má právo, aby jako člověk žil a aby s ním jako s člověkem bylo nakládáno. Papež Lev XIII. hájí tento názor: „Rovnost mezi lidmi spočívá v tom, že všichni bez výjimky jsou povoláni státi se dítkami Božími. A jako všichni a každý jednotlivě k témuž cíli jsou stvořeni, tak mají také všichni a každý jednotlivě témuž řádu býti podrobeni a jednou dle zásluhy stejným způsobem býti odměněni nebo potrestáni. Všichni lidé jsou jedno jako bratří Kristovi. On zemřel, aby všechny vykoupil z poroby hříchu a věčného trestu, s ním jsou všichni povoláni nastoupiti v dědictví království nebeského. Požehnání a pomoc milosti je stanovena všemu lidstvu k volnému použití. Kristus zbořil všechny přehrady, jež dělily muže od muže a muže od ženy: ‚Tu není žid ani pohan, není služebník ani svobodný, není muž ani žena; neboť všickni vy jedno jste v Kristu Ježíši‘. (Gal. 3, 28.) Před Bohem není žena otrokyní mužovou, nýbrž jeho družkou; má týž cíl jako muž a může stejně jako on dostoupiti nejvyššího stupně dokonalosti a svatosti. — Vládu nad tvorstvem odevzdal Bůh všem lidem bez rozdílu mezi bohatým a chudým, mezi mistrem a otrokem, mezi vysokým a nízkým. ‚Tentýž Pán jest všech.‘ (Řím. 10, 12.) Jak vznešené jest postavení člověka! Jen vůči Bohu jest nižším, každému spolučlověku jest však důstojností roveň. Žádný člověk nesmí si snížení své lidské důstojnosti beztrestně dáti líbiti nebo k nějakému přirozenost jeho snižujícímu jednání svůj souhlas dáti. Běda těm, již ve své bezcitné lakotě se nestydí

nakládati s člověkem jako se strojem, jímž se dělají peníze, nebo ukládají dětem a ženám práci, která se pro ně nesluší! Běda těm, kteří nakládají s lidmi, jen aby vydělali peníze, zrovna tak jako s kapitálem a nespátřují v něm nic jiného než množství svalův a fysických sil! Běda zaměstnavateli, jenž nepopřeje dělníku ani času k vyplnění jeho náboženských povinností nebo jest příčinou, že zanedbává svůj dům a svou rodinu, přetěžuje jej nemírnými pracemi a dohání ho k pijáctví, ba dokonce i k šílenství! Běda mistru, jenž těží z bídy svých poddaných, zadržuje jim spravedlivou mzdu a nutí je buď pracovat nebo hladem mřít! Státní vězení by bylo jedině správnou odplatou takovým tyranům a vrahům dělníkův. Jakkoli však oni si nashromáždili celé milliony nespravedlivého majetku, nerůzní se přece nikterak od těch chudých dělníkův; neboť také oni jsou dítkami nebeského Otce, který pomstí každou ohavnost, a také na ně čekají, pokud nebudou činiti pokání, věčné tresty. „Aj, mzda dělníků, kterouž jste jim zadrželi, křičí: a křik jejich vešel v uši Pána zástupů, (Jak. 5, 4.), „Chléb nuzných jest život chudých: kdo jej odjímá, jest člověk krve“. (Sirach 34, 25.)“

Jakkoli lidé již od přírody — t. j. relativně — jsou si vespolek rovni, nacházejí se přece ve skutečnosti veliké rozdíly v rozdělování a provádění různých práv a povinností. Socialisté, kteří věří v absolutní rovnost všech lidí, žádají pro všechny stejná práva a stejné povinnosti, jakož i zrušení všech sociálních i politických rozdílův. Lev XIII. staví nezvratnou zásadu: „Lidská přirozenost má zůstatí, čím jest.“ Všecky lidi sociálně i politicky sobě na roveň postavití jest a zůstane nemožností. Lidská společnost nedá se uvéstí na úplnou hladinu rovnosti. Nerovnost jest zákon přírody, a proti přírodě bojuje se vždycky marně. Nerovnosti nacházejí se všude. Kde jsou dva tvorové, již by byli sobě rovni? Žádný obličej, žádný list se nepodobá zcela druhému. O světě duševním platí v tomto vztahu totéž, co o hmotném. Jako těla a jejich síly, tak různí se také vlohy a vědění. Stupně duchovní zdatnosti jsou právě tak mnohotvárné, jako

stupně tělesného zdraví, a tak rozličné, jako bohatství, nemoc a chudoba. Jak různá je také cena všech těch darů ducha i těla! Nejsou ti zdravé údy dražší než bohatství? Nejsou dobré zaživací ústroje lepší než mramorový palác? Pocituješ ztrátu peněz více než ztrátu svého zraku? Komu závidíš více: bledému boháčovu synu, jenž se veze v nádherném kočáře, nebo onomu veselému vlašskému hochu s ohnivýma očima a bystrou hlavou, jenž nuzně oblečen běží za vozem a prodává noviny? Bůh rozdělil všecko moudře dle určitého plánu, jakkoli toho slabý lidský duch velmi často nemůže pochopiti. Různost postavení jest přirozený a nutný následek našeho života — a jak pustá a nudná by byla země bez ní! Dary těla a ducha jsou od Boha tak rozděleny, že v různotvárném ústrojí života může je každý náležitě uplatniti a ono povolání si zvoliti, jež nejlépe odpovídá jeho fysickým i mravním silám. Nerovné rozdělení práva a autority má svůj původ od Boha, neboť „od něho pochází všechna moc na nebi i na zemi“. Ten, jenž všechno stvořil a svou prozřetelností řídí, tak to uspořádal, aby někteří na jeho místě na zemi vládli a ostatním byli představenými. „Není moci, leč od Boha.“ Musíme se podrobovati, již pro vlastní spásu; neboť posloucháme Boha samého, od něhož má všechna autorita svůj původ. Podrobujeme se řádné vrchnosti nestáváme se otroky svých spolulidí, neboť se tím podkládáme ne tak lidem, jako mnohem spíše Bohu samému. „Právě jako zařídil Všemohoucí, aby v nebi kůry andělů v postupném pořádku po sobě následovaly a aby v církvi různé funkce a moci na jednotlivé osoby byly přenášeny, aby nebyl každý apoštolem nebo učitelem nebo prorokem, rovněž tak zřídil v občanské společnosti různé stupně a různé rozdělení důstojenství, práv a moci.“ (Lev XIII.)

Ve své podstatě není přirozenost lidská k ničemu méně nakloněna než k vyrovnání všech rozdílův. Skutečnost činí požadavek rovnosti přímo směšným. Každý pokus jednotlivé údy společnosti vedle sebe spořádati narazí na odpor. Jediné v náboženských společnostech, kde závazná moc církve může zavésti stejnoměrnost

a stálost, byla by taková rovnost až k určitému bodu možnou. Co se však týče širého světa, kde nevědomost a sobectví vládne, bylo by srovnání lidí, které by se snad dnes šťastně povedlo, zítra jistě opět zmařeno. A právě my Američané, kteří více než jiní rozhlašujeme heslo svobody a rovnosti, máme zvláštní přirozenou náklonnost k nerovnosti. Jak úzkostlivě jsme se vysnažili vyniknouti nad jiné, zakládati kluby, v nichž jen málo vyvolených může býti zastoupeno, a vynalézati školy, v nichž by naše děti byly připravovány k jistým „vyšším postavením“. A což teprve naše tajné spolky se svými velmistry, sultány a jinými vysokými hodnostáři! „Ještě žádný národ,“ poznamenává Brooks, „neprojevil takové záliby v nerovnosti, jako my.“ Všimněme si jen dále, jak žádostivi jsou lidé vlastního kupé na drahách nebo zvláštní místnosti v hotelu. Kde je tu jenom stopa snahy stavěti se na stejný stupeň se spolucestujícími? A přece jsou všechny tyto příznaky důkazem ne snad pro nevzdělanost, nýbrž pro civilisaci. Čím více se individuální charakter nebo osobnost člověka vyvinuje, tím více se odděluje od ostatních, tím větší jest jeho převaha nad spolulidmi; on poznává, že prameny nerovnosti nevyvěrají z lidí samých, nýbrž že příroda, nebo mnohem spíše Bůh, Tvůrce přírody, nás nerovnými učinil.

Jak mohou přes to věhlasní a znamenití mužové neschvalovati přítomných hospodářských poměrův a volati po spravedlivějším rozdělení? — Neodsuzuje se tu nerovnost sama o sobě, nýbrž ona křiklavá protiva, jež se nám jeví, srovnáme-li stav chudých s postavením boháčův. Nenaříká se na chudobu, ale na chudinství; ne na kapitál, ale na ukrutnost a bezcitnost kapitalistův. Spravedlnost se žádá, ne lidumilství, mzda za práci, ne almužna, práce, ne zahálka: dělnému lidu se má dostati spravedlivého podílu na bohatství, které on vydělal. Také mají míti všichni prostředky a volnou cestu k rozvinutí svých Bohem jim daných schopností, aby na těle i na duši se mohli dále vyvíjeti. Vdané ženy a děti mají býti osvobozeny od tovární práce, pracovní hodiny mužů mají

býti zkráceny, zdravotní pravidla zavedena. Nejsou to neoprávněné požadavky. Pomysleme jen, že v Nov. Yorku žije ustavičně asi 20.000 souchotinářův. Do ložnic více než poloviny veškerého obyvatelstva nevejde za celý rok ani jediného slunečního paprsku. Dle statistických údajů Jakuba Riisa jest v nájemných domech velikého Nového Yorku ještě přes 300.000 tmavých bezokenních světnic. Více než 20.000 dětí, z nichž třetina nedosáhla ještě desátého roku, jest nyní zaměstnáno v továrnách. „V Pensylvanii můžeme viděti, jak celá armáda mladistvých dělníků jest zaměstnána v uhelných dolech, naplněných mraky dýmu, jež údery kladiv ustavičně do výše se zdvihají. Sta z těchto dělníků může míti sotva něco přes jedenáct let.“ (Brooks.) V Londýně žije 100.000 chudých a nemajetných; mimo to prodává 80.000 žen tělo i duši za mrzký peníz.

Zde máme tedy do očí bijící rozdíly a nerovnosti: na jedné straně nesmírné bohatství, na druhé neuvěřitelnou bídu; zde nadbytek všech statků, tam nedostatek nejnnutnějších potřeb životních — stav, jenž jest ohavností v očích Boha a proti němuž by lidské pokolení se všemi prostředky do boje táhnouti mělo, stav, který jest možný jen tam, kde křesťanský duch vymizel a společnost k pohanství se navrátila.

Ve svém pojednání „Sociální rovnost“ klade vynikající anglický filosof William Hurrell Mallock tuto důvtipnou otázku: „Co řekneme při pohledu na hlad a bídu svých nuzných spolulidí? Co řekneme o bídných, zdraví škodlivých příbytcích a skrýších, v nichž sta našich opuštěných bratří svůj život trávití musí?“ A sám odpovídá: „Řekneme: Není třeba naříkati na nerovnost, ale na bídu. Smutné postavení chudých nespočívá v nedostatku, který se jeví u přirovnání s bohatými, nýbrž v nedostatku, jenž se ukazuje vzhledem k nejjednodušším požadavkům životním. Co záleží na tom, živí-li se jeden holoubaty nebo bažanty, druhý jen boby a slaninou? To jediné jest jen při tom smutné, že jeden hýří v bohatých hostinách, zatím co druhý nemá vůbec, co by jedl. Také na tom mnoho nezáleží, bydlí-li jeden v paláci a druhý v chatrči;

jest si jen stěžovati, že jeden má zdravý dům, druhý však jen nezdravý, nákazy plný barák. Mělo by se o to pečovat, aby i ti nejchudší z našeho lidu byli konečně řádně nasyceni a ošaceni a v lepších obydlích ubytováni, a vidělo by se brzy, že chudý za normálních poměrů může býti právě tak šťasten jako bohatý.“

Chudé budeme míti vždy, ale úplně nuzných a nahých by již nemělo býti. Nerovnost se najde všude a ve všech dobách. Chudoba a starost jsou neodvratným údělem lidstva. Nerovnost v důstojnosti a majetku, chudoba, nemoc a jak se všechny ty zkoušky životní jmenují, nejsou o sobě zlem; neboť nemohou člověku brániti, aby i přes to byl šťastným a spokojeným. Veliký blud socialismu spočívá v tom, že myslí, že štěstí společnosti závisí jedině na rovnosti všech jejích údův a že lidské štěstí jest podmíněno pouze bohatstvím a sociálním postavením. Zkušenost učí opaku. Štěstí můžeme naléztí právě tak dobře v chatrči jako v paláci. Kdo nejméně potřebuje, jest šťastnější než ten, jenž toho má nejvíce. Peníze a štěstí jsou dvě zcela rozdílné věci. Je to pouhá domněnka, že štěstí vyplývá z bohatství. Kdybyste zjednali člověku vše, o čem sní socialisté, nepřiblížili byste ho ani o krok jeho cíli, ani byste ho tím neučinili skutečně šťastným. Jest všeobecně známo, že mnozí z našich millionářů trvají v neustálých obavách a úzkostech, kdežto mnohý chudý dělník, jenž mu pomohl vyzískati jeho bohatství, žije šťastně a umírá smrtí plnou míru a naděje.

Bohatství a sláva, uhlazené mravy, vkusný oděv, příjemný zjev, umění obratně řečniti, schopnost utvořití si vědecký a umělecký úsudek nemají o sobě skutečné ceny; neboť nevedou-li k Bohu, jsou cestami ke zkáze. Majetek nezmenšuje hryzení zlého svědomí ani nezmirňuje věčných trestů. Bezpodmínečná odevzdanost do vůle Boží jest jediná cesta k časnému i věčnému štěstí. Před Bohem, nejvyšším dobrem, jsou si všichni lidé rovni, a každý, kdo mu slouží, jest schopen získati si onoho dobra. Konečně jest každému ve světě určena k provedení jistá úloha, tak že

i v tomto ohledu s lidé vespolek různí. Přejde den odplaty, kdy všem stejnou měrou bude odměřeno.

Svatý Pavel užil ve svém prvním listě ke Korinthským (7, 31.) tohoto krásného obratu: „Praeterit enim figura huius mundi“ — „Pomíjí způsobu tohoto světa.“ Apoštol bere tu výrazy s jeviště, na němž se výstupy neustále střídají. Herci se objevují a hrají přikázanou jim úlohu. Jeden jest generálem, druhý králem, opět jiný jest žebrákem, pijanem nebo šaškem; všem jest jedno společné, že jsou herci. Jakmile opona spadne, hra skončí a obleky a masky se odloží, herci odcházejí z divadla jeden jako druhý; onen, jenž nosil korunu, jest právě tak člověkem jako ten, jenž hrál otroka. — Právě tak to bude, až se jednou hra tohoto života skončí, opona spadne a všechno se objeví ve své pravé podobě. My všichni jsme herci na jevišti života. Bůh přidělil každému určitou úlohu: jeden má obchod, druhý jest mechanikem, tento jest kupcem, onen nádeníkem, tento knězem, onen lékařem, tento jest mužem, onen ženou; jeden jest silný a má krásnou postavu, druhý jest nemocen a znetvořen. Každý má svoji určitou úlohu a jest v zájmu všech, aby ji dobře hrál. Všichni pracují pod týmž mistrem a za tutéž mzdu. Nebylo by to bláznovstvím, kdyby byl herec pyšným na svou papírovou korunu, své dřevěné žezlo nebo svůj pozlacený meč? Nebo kdyby se cítil poníženým, že si musí na jevišti dát líbiti potupu nebo i popravu? Není však právě tak zpozdilé a nerozumné, když někdo z nás křesťanů se tolik dá ovládnouti marnostmi tohoto světa, domýšlivostí a sobectvím, že se zdá, že hledí na život pozemský jako na konečný cíl, jakoby jeviště, na němž hraje, potrvalo na věčnost a opona nikdy nespada? Není to zpozdilé připoutávati své srdce k věcem, jež zanikají a střídají se jako výstupy na jevišti, věci, které ani v sobě ani pro věčnost nemají snad ceny? Náš pravý a jediný cíl spočívá v tom, poznávati vůli Boží a dle ní jednati, a v tomto vznešeném snažení mohou si býti rovni všichni lidé vespolek, neboť v něm mají všichni stejnou záruku nejvyšší blaženosti. Co se však štěstí pozemského týče, dospěl jsem za svého triadvaceti-

letého kněžského působení mezi chudými i bohatými k poznání, že mnohem více pravé radosti lze nalézt u těch, kteří si svůj chléb těžkou prací musejí vydělávati, než u těch, kteří v bohatství a nadbytku hýří. Náš počestný dělnický lid nemá času na vyrazení a hříčky tohoto světa; netrápí se všemi těmi malichernostmi společné etikety ani věčně se měnícími pošetilostmi módy a rozličných zábav; neunavuje se nesmyslnou honbou po cti a vyznamenáních. Zpravidla jsou obyčejní lidé šťastni při své práci a v kruhu své rodiny, a poněvadž žijí více obecnému blahu veškerenstva, jsou také mravně lepší než oni, kteří obětují čas a peníze, námahu a všechno úsilí jedině tomu, aby ukojili své nepřirozené touhy po slávě a lesku, prostopášnostech a všelikých výstřednostech.

§ 3. Svoboda.

Vedle slova rovnost jest ještě jedno, jehož se právě tolik zneužívá. Zdá se, že krásné to slovo „svoboda“ pozbylo již za našich dnů zcela svého pravého významu a že se velmi často zaměňuje s nevázaností, pravým to opakem svobody. Za našich dnů, kdy se každý tak rád honosí hrdým heslem svobody, tak velice se pravý pojem „svobody“ překrucuje a znetvořuje, že Lev XIII. byl nucen vydati zvláštní encykliku „O lidské svobodě“, aby vrátil slovu jeho pravý význam a objasnil zásady pravé svobody.

Svoboda jest nejvyšší přirozený dar, jehož se člověku dostalo, je to jeho šlechtický diplom, jimž se mu přiznává právo řídit se „vlastním rozumem“. Nedovedeme si ani představití člověka bez svobody; je to nejvznešenější, co Stvořitel tvorům udělil; pouze anděl a člověk ji má.

Jako božský Vykupitel obrozením lidské přirozenosti a udělením svých milostí povznesl lidskou svobodu, tak ji chránila a o ni stále svědomitě pečovala také církev. Každá rozumná bytost jest svobodná právě proto, že jest rozumná, neboť přirozená svoboda předpokládá užívání rozumu. Svoboda není pouze schop-

nost po něčem se snažiti, nýbrž schopnost snažiti se právě po tom, co člověk seznal snažení hodným. Poznávání a chtění určují proto svobodu, jež není nic jiného než rozumem řízená mohutnost snaživá.

Dokonalou svobodu má jedině Bůh, poněvadž jedině on má dokonalý rozum a dokonalou vůli. Rozum člověka je tak dalece nedokonalý, že nepoznává všeho, co by poznávati měl, právě tak jako také jeho vůle nesnaží se po všem, po čem by se snažiti měla; a jako jeho rozum k bludu, tak jeho vůle ke zlu jest nakloněna. Nedokonalost lidské svobody spočívá dle toho v možnosti zlého se domáhati a bludu podléhati, tedy ve schopnosti voliti mezi dobrem a zlem, mezi bludem a pravdou. Poněvadž však svoboda u Boha vylučuje každou nedokonalost, proto nemůže také Bůh ani zlého voliti. Čím více se člověk přibližuje Bohu, tím více se přibližuje také svobodě; čím více se stává Bohu podobným, tím svobodnějším se též stává. Člověk jest svoboden, pokud Boha jest poslušen, stává se však otrokem, jakmile se Bohu zpronevěřil. Kdo neuznává Boha svým svrchovaným pánem, upadá v otroctví toho, jenž se ho zmocnil násilím, právě když se Bohu vzpíral. Sv. Tomáš poznamenává k místu evangelia Janova (8, 34.): „Každý, kdo páše hřích, jest služebníkem hřichu“, toto: „Každá věc se posuzuje dle toho, k čemu jest dle své přirozenosti určena. Jedná-li tedy člověk na podnět moci, jež jest mimo něj, jedná ne ze sebe, ale na popud něčeho jiného, jinými slovy, jedná otrocky. Člověk však jest dle své přirozenosti rozumný. Jedná-li tedy dle svého rozumu, jedná ze sebe, t. j. jest svoboden. Když naproti tomu hřeší, nejedná dle svého rozumu, nýbrž pod vlivem něčeho jiného: jest otrokem hřichu.“

Tuto pravdu znali také pohanští filosofové, když pravili: „Jedině ctnostný muž jest svoboden.“

Lidská svoboda potřebuje světla a posily shůry, aby jednání řídila k dobrému a zlého se zdržovala, neboť „jinak jest svoboda naší záhubou“ (Lev XIII.) Především jest nutný zákon, přesně stanovené pravidlo, aby lidé dle něho řídili své jednání a mohli poznávati, co mají konati a čeho se varovati. Ačkoli

člověk od přírody jest svoboden, musí přece zákonu se podrobovati. Právě protože jest svoboden, nesmí postrádati určité normy. Přírodní zákon, který jest vštípen duchu každého člověka, tvoří vlastní pravidlo, které nám k dobrému ukazuje a od zlého nás odvrací; je to takořka výron božského zákona. Božská pomoc, zvaná milostí, jest nám zabezpečena k osvětlení našeho rozumu a k posílení vůle, aniž by tím byla nějak zkracována naše svoboda. Lidskými zákony ukazuje se nám přírodní zákon ve svých různých případech a přizpůsobuje se praktickým poměrům. Každý lidský zákon musí míti základem zákon božský; neboť aby byl skutečným zákonem, musí se srovnávati s požadavky přírody. Věčný zákon jest jedinou a poslední normou lidské svobody. Svoboda jest moc konati, co jest správné, nikoli však volnost konati vše, co se člověku líbí. Svoboda lidské společnosti nespočívá v tom, že může každý dělati, co by chtěl, nýbrž v tom, že všichni, zákonodárce i poddaný, vrchnost i občané, mohou řídití svoje jednání oním věčným zákonem, z něhož teprve vyplývají zákony země a jehož jsou jen konkrétním upotřebením.

Tím, že katolická církev, věrna svému poslání, stále a všude hlásala pravdu, byla mocnou ochránkyní svobody. Neboť pravda jest nejlepší ochranou a nejlepší zárukou svobody, dle slov: „Pravda osvobodí vás.“ (Jan 8, 32.) Jednorozený Syn Boží mluví k nám prostřednictvím církve. Učení církve jest slovo Boží. „A budou všichni poučováni od Boha.“ (Jan 6, 45.) Hlásáním zákona Božího, jenž jest zákonem svobody, prohlásila církev bratrství veškerého člověčenstva a oznámila s Apoštolem, že v budoucnosti nebude ani žida ani pohana ani barbara ani Skytha, nýbrž že všickni budou bratřími našeho božského Vykupitele. Církev zrušila otroctví a rozšířila civilisaci mezi národy, odstranila moc tyranů, nevinné a slabé vzala ve svoji ochranu, zavedla úctu a poslušnost k řádné autoritě a vymezila přesně hranice lidské autority v oboru světském i církevním. Tím se stala církev katolická vsutku baštou k ochraně soukromé i veřejné svobody ve světě. Za jak šťastného by se tu měl pokládati

každý, kdo jest čítán mezi její dítky! — „A tak, bratří, nejsme synové děvky, ale svobodné.“ (Gal. 4, 31.)

Kristus nás učinil svobodnými, když nás vykoupil od tížícího jha dvou ukrutných tyranů — nevědomosti a hříchu. Pokud jeho víra osvěcuje můj rozum a jeho láska rozněcuje mé srdce, potud jsem svoboden, neboť náležím jemu a žádný tvor v nebi ani na zemi ani v pekle nemá moci nade mnou: Jsem svoboden. Žádný člověk a žádná vrchnost nemůže mne oloupiti o moji svobodu. Mohou mne trápiti, mohou mne mučiti a trýzniti, dát vězniti a hladověti, mohou mne připraviti o mé přátele, moje jmění, ba i o můj život; jen jedno se nemůže nikdy státi: aby mne někdo ohrožoval v mé svobodě. Pokud sloužím Bohu, zůstávám králem. Jsem svoboden, poněvadž mne Kristus svobodným učinil. Žádnému člověku nejsem jako člověku poddán a žádného neposlouchám proto, že jest člověkem. Ve vši lásce a věrnosti prokazují však úctu a poslušnost těm, které Bůh oděl svou autoritou. Poslušnost k řádné autoritě jest poslušností k Bohu; neboť není autority na této zemi, leč která jest od Boha. Poněvadž pak jest autorita něco božského, proto nemůže ani moc občanské správy pocházeti od národa. Výrazy jako „národní suverenita“, „nadvláda většiny“, „svrchovaná vůle a autorita národa“ jsou dílem špatně pochopeny, dílem nesmyslny. Ovšem že může národ vyvoliti ze sebe muže, jehož potom Bůh autoritou obdařil; ale nemůže mu dáti, čeho nemá: moci a autority.

Oni, kteří zavrhnou božskou autoritu a prohlašují osvobození od každého božského zákona, nahrazují svobodu nevázaností, čest hanou, dobro zlem; jediným měřítkem jest rozkoš a radovánky, čímž se dokořán otvírají dveře potupnému tyranství dychtivé a odbojné luzy. Lidské pokolení musí veřejně uznati Boha svým Tvůrcem. Bůh stvořil člověka jako společenskou bytost; jeho svatá vůle je to, která nás pojí ve společnost, jež musí býti poslušna jeho moci a autority. Čím vážněji pojímá společnost vyznávání svého náboženství, tím větší jest svoboda a tím skvělejší je také blahobyť občanův. Proč? Protože rozum a zkušenost nás s do-

statek poučují, že bez náboženství není mravnosti, bez mravnosti blahobytu a svobody.

Věrná a oddaná úcta k Bohu jest nejsvětější a nejvyšší povinností člověka. Není úplné svobody náboženské. Nezávisí to od libovůle jednotlivcovy věřiti, čemu sám chce, a ono náboženství si zvoliti, které se mu líbí; on má přijmouti, co Bůh zjevil, a jest zavázán Boha uctívati způsobem, jenž jest mu milým. Ze všech těch různých náboženských forem má si zvoliti onu, kterou Bůh ukazuje a kterou dle různých známek snadno lze poznati. Nemůže však nikdo proti své vůli býti nucen přijmouti pravé náboženství, neboť, jak poznamenává sv. Augustin, nemůže člověk „žádným jiným způsobem věřiti než svou svobodnou vůlí“ Je-li však někdo tak zatvrzelý, že odpírá pravé víře a vydává tak svoji duši v záhubu dle slov Vykupitelových: „Kdo neuvěří, bude zavržen“ (Marek 16, 16.), není to svoboda, nýbrž snížení se duše pod jármo hříchu.

Třeba se tu ještě zmíniti o svobodě, která tak často jest velebena jako sláva pokroku a civilisace, totiž o svobodě svědomí, svobodě slova a svobodě tisku. Tyto všechny nemohou býti zrovna považovány za skutečné dobrodiní pro společnost; neboť neužívá-li se jich s mírou a moudrou zdrželivostí, jsou prameny mnohých zel. Právo jest duchovní moc, která jest přírodou dána pro pravdu a spravedlnost. Každý má právo zasvětití své duševní schopnosti šíření pravdy a spravedlnosti; jest mu volno všude a veřejně říci pravdu a brániti bludu a k tomu také používati tisku; ale nikdy nemá práva hlásati blud, rozšiřovati lži, vydávati bezbožné a nemravné spisy, vysmívati se náboženským pravdám, Bohu se rouhati, duchy másti a celý národ do mravního nebezpečí vrhati. Taková svoboda by nebyla ničím jiným než neomezenou zvůli, která si zrádně osobuje jméno „svoboda“ a která má býti vzdalována základu každého státu; neboť kde vládne nevázanost, nemůže obstáti pravá svoboda.

Jak nestoudně se zneužívá svobody tisku a jakou zpustlost způsobuje v soukromém i veřejném životě!

† Učený biskup Spalding, jenž není znám nadsazováním, dává ve svém díle tuto zdrcující charakteristiku o zlu

tisku: „V těchto publikacích nacházíme vedle slepých tvrzení nemotorné generalisování, obranné řeči s nevědeckým, nečestným opíráním se o polovičaté pravdy, strojené pochvalování vedle lživých pohan veřejných úřadův, frivolní projednávání nejvyšších a nejsvětějších věcí — všechno ve formě osvíceného rozumování a ve slohu, hodícím se pro lidi, kteří snad nemají času něco důkladě studovati. A tato zpola lidská, zpola bestiální nečistá literatura, která se kolportuje z velikých měst do každého jednotlivého příbytku, dopadá na ducha a srdce národa a odnímá mu všechn literární vkus, všechnu víru v ctnost a všechnu bázeň před Bohem, tak že člověk počíná již zoufati, je-li vůbec ještě možno duševní a mravní obrození.“¹⁾ Každý, komu jde o pravou svobodu, měl by vystoupiti proti takovému zneužívání a vyhlásiti neústupný boj bezuzdné svobodě slova a tisku. Má-li pravdu židovský romanopisec Zangwill, nenazývá-li toto moderní plahočení se jinak než „slintáním, třestěním a běsněním“, pak má pravdu také P. Tabb, praví-li, že naše moderní literatura není zhusta nic jiného než „špína, pochybnost a zoufalství“ Jaké dobrodiní prokazuje národu tato činnost, která hromadí a vykládá ve veřejných čítárnách knihy, jež měly býti do kamen naházeny, dříve než přišly do rukou naší mládeže a v ní roznítily oheň neblahých žádostí? Špatná četba jest příčinou povrchnosti a olupuje srdce o klid. Jediné náboženství nás učí, jak se máme radovati ze svobody a jak jí máme užívatí.

¹⁾ „Socialism and Labor.“

Hlava VIII.

Šťastná domácnost.

Domácnost jest základem soukromého i veřejného blahobytu. Muži bez domácnosti schází životní základ lidského štěstí. V domácnosti spočívá podstatná síla národa; kde schází, tam musí národ spěti ke zkáze. Staří Římané, jejichž vláda byla mistrným dílem moci a síly, přísahali při Penatech, bozích domácího krbu; milovali a pečovali o rodinný život. Jakub Riis praví: „V domácím životě tkví naše mravní síla, na něm se zakládá naše občanská i politická svoboda, z něho vykvétá ctnost, mužná síla a pravé občanství.“ Mnohá naše sociální zla a nepořádky třeba odvoditi od zanedbávání domácích povinností.

Každé dítě spatří dle zařízení Božího světlo života v rodině; má právo na lásku a péči své matky. Kdyby mu měla býti matka odňata, zaujme jiná žena její místo, neboť dítě nemůže vyrůstati bez milující péče ženy.

Co rozumíme domácností? Domácností rozumíme spojení muže a ženy posvěceným poutem manželství, aby žili spolu se svými dětmi ve vlastním příbytku. Otec, matka a dítě, kteří bydlí pohromadě v domácí pospolitosti, jsou obrazem božské Trojice. Všechno, co se nachází v domě, má býti čisté a spořádané. Jakub Riis poznamenává k nouzi o byty v našich městech: „Za peníze prodáváme černocho do otroctví a za peníze necháváme hynouti svého bílého bratra ve špině. Ve svém hladu po bohatství zapomínáme na všechno

ostatní a, klanějíce se zlatému teleti, nepomýšlíme, že všichni lidé jsou bratři.“ Za posledních let vydalo se v Novém Yorku 11·5 % daní na výživu chudých, nebo lépe řečeno, na podporování chudinství — a břemeno stává se stále větším. To vrhá ostré světlo na náš moderní domácí život! A přece by bylo dosti prostředkův, aby se zřídily lepší příbytky. Na štěstí jest však počet radostných domácností ještě dosti veliký. Kde ty kvetou, tu pocítují lidé málo potřeby zakládati kluby, trávit večery při hraní v kuželky a mařiti čas schůzemi a jinými společenskými zvyklostmi. Spolkový dům není s prospěchem pro vývoj domácího života. Bylo by lépe, aby zmizely u nás všechny spolky, než aby pro ně zpusťla byť jen jediná domácnost.

Až dosud mluvil jsem o domácnostech jen s přirozeného stanoviska. Žijeme v křesťanském světovém řádě. Naše domácnosti byly Vykupitelem posvěceny a k důstojnosti křesťanské pospolitosti povýšeny. Svým pozemským životem ukázal Kristus šťastnou domácnost na této zemi. Třicet plných let svého krátkého a svatého pozemského života meškal v domácím kruhu rodinném. Dům, ve kterém přebýval náš Pán, byl chudý dům, práce a starosti neustupovaly od jeho prahu a přece jest dům v Nazaretě nejvznešenějším obrazem šťastné domácnosti.

Do každého domu náleží matka, její smrt přináší opuštěnost a smutek. Jedině matka může učiniti dům pravým domovem. Především musí však Bůh přebývati v srdcích těch, kdož náleží k rodině. Malý oltář s obrazem Ukřižovaného nebo Matky Boží měl by v každém křesťanském domě býti zřízen a květinami a světly ozdoben — oltář, před nímž by se údové rodiny klečíc spojovali k společné modlitbě.

Tři sloupy, na nichž spočívá šťastná domácnost, jsou: hodný otec, zbožná matka a poslušné děti.

§ 1. Otec.

Hlava rodiny má krásné jméno „otec“. Božským zařízením zaujímá první místo v rodině a zastupuje místo Boží; proto je také jeho autorita něco božského

a nemůže se jí vzdáti ve prospěch ženy. Jeho moc není moc tyрана nebo despoty: jen proto řídí své a vládne nad nimi, poněvadž je miluje a chce je chrániti. V jeho ruce spočívá štěstí domu. První snaha ženatého muže musí směřovati k tomu, aby měl vlastní domácnost. Kus země a malý dům na ní jest lepší než nejvýnosnější hotel. Bůh pomáhá těm, kteří si sami umějí pomáhati. Buďte šetrni, volal bych k vám rád, šetřte svých peněz, nepromrhávejte jich za mar-nivé radovánky a za zbytečné věci. Dům, jež může někdo nazývati svým, má větší význam než největší vymoženost módy a pohodlí. Otec má vždy milovati místo, na němž žije jeho žena a jeho děti, a trávit tam všechn čas, který mu zbývá po práci. Z domu se má co nejméně vzdalovati, a volá-li jej povinnost jinam, má stále s veselou a radostnou tváří se tam vraceti. Když starosti a neúspěch pronásledují tě při práci, zaplaš s čela mráčky, než překročíš práh svého domu. Vracíš-li se domů, přicházej jako otec, na jehož obličej se zrači klid a na jehož rtech pohrává veselý úsměv. Děti by těžko rozuměly tvým nářkům a ne-mohly by ti pomoci. Posad' se vesele ke stolu a po-jídej skrovné jídlo, jež ti tvoje žena připravila; na-slouchej nevinnému žvatlání svých dítek a dávej jim na jevo, že rád při nich meškáš. Teprve když jest čas, aby děti šly na lůžko, když všichni společně vykonali svou večerní modlitbu a malí již dřímají — pak posad' se k své milované manželce a svěř se jí se svými starostmi a nadějemi; její něžné lásce můžeš všecko svěřiti a ona ti dodá odvahy a přispěje ti svou radou. Manžele, miluj svou manželku jako Bůh miluje svou církev! Nezapomeň, co jsi slíbil před oltářem. Střez ji jako oko v hlavě, neboť znamená pro tebe více než všechny statky světa. Přehližej její malé chyby. Není anděl a má stejně jako ty své vady. Je-li tvoje žena poněkud hovorná, pomysli, že není jediná, jež ráda mluví. Přenech jí vládu v kuchyni, dej jí dosti peněz k vedení domácnosti, žádej, aby ti vždy ze svých vydání skládala účty. Máš právo věděti, zač byly tvoje peníze vydány. — Kdo má věrnou a pra-covitou manželku, má v ní neocenitelné bohatství.

„Kdo má ženu dobrou, má základ jmění: pomoc podle něho jest, i sloup jako odpočinutí.“ (Sirach 36, 26.)

Křesťanský manžele, zavři svoji manželku do nejvnitřnějšího srdce svého. Přináší do tvého života více světla než čest a vyznamenání. Je ti darem Božím: „Dům a zboží dáno bývá od rodičův: ale od Hospodina toliko dána bývá manželka opatrná.“ (Přísl. 19, 14.) Ukaž jí svůj zájem pro všechny její práce, svoji vděčnost za všechna její namáhání. Život hospodyně není lehký. Snáze jest peníze vydělati, než jich moudře užívati. S těmi několika dollary, které jí týdně nebo měsíčně dáváš, musí obstarávati celou domácnost. To dovede jen žena s vrozeným jí praktickým smyslem. Ty vykonáš svou denní osmi- nebo desetihodinovou práci; tvoje manželka má však co dělati po celý den, od časného rána až do pozdního večera musí vařiti a umývati, čistiti, šiti a spravovati. Její práce poskytuje málo změny, jest věčně jednotvárná. Není proto divu, že dobrá, stará hospodyně nepřeje si odplatou ničeho jiného, než aby si mohla „jednou klidně usednouti a odpočinouti, čistě se obléci a vypíti si šálek čaje“.

V domě, kde nevládne střídmost, nebude nikdy přebývati štěstí. Býti manželkou pijákovou jest osud politování hodný. Jeho dům jest pravým peklem. Jak úzce souvisí sociální otázka i v mravním i v hospodářském ohledu s otázkou střídmosti, tak závisí také štěstí rodiny podstatně od zdržlivosti otcovy. Nemiluje-li ničeho jiného než opojný pohár: jak může pak přebývati v jeho domě pokoj a štěstí? Jen dům muže střizlivého může býti šťastným domovem.

§ 2. Hospodyně.

Povolání ženy zaujímá mezi národohospodářskými problémy naší doby vynikající místo. Mnozí tvrdí dokonce, že sociální otázka jest dnes v podstatě ženskou otázkou. Když plní žena za součinnosti všech krásných schopností těla i duše své Bohem určené poslání a jako královna, která pořádá vše s vkusem a zručností, stojí v čele domácnosti, pak skrývá se v domě

ono občerstvující kouzlo, jež naplňuje radostí všechny, kteří v něm přebývají, a chrání je před pokušeními zlého světa. Aby byla žena vzorem hospodyně, nemusí chodit na universitu, a bylo by velikou chybou domnívati se, že žena nemůže býti pravou oporou a družkou mužovou, pokud mu není rovna i vzděláním a učeností. Aby mohla míti blahodárny vliv na manžela a požívala u dětí autority, k tomu nepotřebuje stejné výchovy jako muž; naopak většina mužů nepřeje si učených žen. Učenost nesluší vždy ženě; její jemný cit učeností nezíská zhusta ničeho, ba ztrácí často onu charakteristickou skromnost, která tolik sluší ženám. Diplomované ženy, literátky a sčtělé dámy nejsou většinou ideály ženského stavu. Byť i naprostá nevzdělanost děvčete odpuzovala, je to přece mnohem více srdce, na něž se tu hledí, než hlava; jinými slovy: člověk chce dobrotu, a ne učenost.

Jaké je to vychování, jež připravuje důstojně naše dcery k důležitému úřadu křesťanské hospodyně? Dobrá škola, nebo, když to rodičům možno, učebný běh na nějakém ústavě; především však základní znalost náboženského katechismu, který by měly všechny znáti od začátku až do konce. Rovněž má mladá žena čísti spisy o náboženských základních pravdách, znáti obřady mše sv. a udílení svátostí, evangelia pro neděle a svátky a biblické dějiny. Tak zvané vyšší ženské vzdělání bývá přepychem, který snad může býti na místě u dcer bohatých rodičův. Vzdělání ženy v malbě a skulptuře není většinou ničím jiným než mařením času. Mnohé stěny našich společenských místností jsou zohyžděny „malbami“ žen, že jest často pravou mukou dívati se na všechny tyto produkty a pronášeti o jejich „kráse a malebnosti“ svůj úsudek. Jen jedno odvětví umění mělo by v ženské výchově zaujímati vynikající místo: hudba, ježto přináší veselost a radost do rodiny. Zpěv a hudba konejší srdce a tvoří novou mysl. Co se konečně týče veřejných záležitostí, měla by se žena o ně starati málo nebo vůbec nic; noviny a nebezpečné romány nevidím rád v rukou žen.

Je to politování hodnou skutečností, že práce jest považována od mnohých žen za něco nízkého. Lidé

v Evropě doslechnou od amerických cestovatelů mnoho rozkošného o životě žen v Americe. Již často jsem byl tázán, je-li pravda, „že ženy ve Spojených Státech nepracují a nedělají nic jiného, než že se strojí, zasedají k hostinám a schůzkám, zpívají, hrají na klavír a dávají se obsluhovati od mužův, synův a bratrův“ Jest něco pravdy na tomto zvláštním mínění některých Evropanův o počínání si amerického světa dámského. Mnohé ženy našich zámožných rodin pokládají za na nejvýše ponižující a nedůstojné umývati nádobí, šiti nebo spravovati, loupati brambory, vařiti oběd, zemetati nebo stláti postel. Jaký však jest následek takového zavrhování domácí práce? Služky samy nakazí se tímto vyhýbáním se práci. Kdyby domácí paní nebo její dcera se snížila a ve vši lásce a přívětivosti přiložila také sama ruku k dílu, pak by záhy bylo lépe, a služebnictvo by se nechtělo rovnati panstvu konajíc jen tolik, kolik právě jest nutno.

I když jest rodina dosti bohata, aby mohla míti služebnictvo, není tu ještě důvodu, proč by neměly dcery býti účastny domácích prací. Služebnictvo se přece nenajímá pouze proto, že někdo nerozumí vaření a vedení domácnosti. Každá hospodyně, ať jest chudá nebo bohatá, musí z domácích prací znáti alespoň tolik, aby mohla míti řádný a mcudrý dohled na veškeré služebnictvo. Proto má také v dcerách budití zájem pro domácí život, nejen pro umravňující a výchovné jeho přednosti, ale také pro tělesný vyvoj. Ženě je tělesný pohyb potřebný. Není divu, že moderní výchova vynalezla všechny možné sportovní cviky, aby líné údy našich slečen přišly ve školách v pohyb. Doma by byla nejlepší příležitost k tělesnému pohybu a přispívala by také jistě k tělesnému vývoji. Bezděčná tělesná práce jest lepší než umělá námaha. Matka ať učí své dcery pomáhati při vaření, zemetání a čištění, a vycvičí tím jejich svaly mnohem souměrněji než umělec při vyučování tělocviku a sportu.

Apathie k domácí práci došla tak daleko, že mnohé ženy, které si musí svoji denní výživu vydělávati, raději pracují ve skladištích, kupeckých krámech a továrnách, než v nějaké soukromé domácí službě.

Proč? Protože si chtějí raději zachovati samostatnost a nakládati volně se svým vlastním časem, než podřizovati se jiné paní. Ale podřizování se není žádným zneuctěním. Není zajisté docela nic opovržení hodného, pracuje-li někdo na rozkaz jiného, aby si tak vydělal svoji mzdu. Proč by se neměla jedna žena podřizovati druhé k témuž cíli? Je to snad něco neslušného, pečovati o dítky nebo vařiti obědy vznešené rodině? Nejsou ženy v kupeckých krámech a továrnách vystaveny většímu utiskování než v počestném domě? I když jest práce tvrdá a ruce námahou a zimou ztuhlé, křesťanská žena bude ve svém náboženství vždy nalézati útěchu, bude si připomínati ruce Vykupitelovy, z lásky k nám proražené, a kříž, na němž byly hřeby přibity.

Dobrá hospodyně bude také stále, především však v kuchyni, vzorem čistoty, bude si umývati často a pečlivě ruce, nositi čisté šaty a chrániti se každé nečistoty. Neuloží nikdy ničeho pro pozdější potřebu v zimě nebo v létě, aby toho nebyla pečlivě vyčistila a opravila; neboť v okamžiku, kdy toho člověk potřebuje, nemá obyčejně času teprve to řádně spravovati. V jejím domě nehází se nic nedbale na podlahu, židli se neužívá za stoly a stolů za židle. Jakmile snad něco spadne na zem, zdvihne se to bez odkladu, a když se něco rozleje, vysuší se to hned a povstalé snad skvrny se vyčistí. Krátce, ať jest věc sebe nepatrnější, neujde její ostražitě péči; ví dobře, že ve velikém stroji jest nejmenší kolečko právě tak důležité jako největší. Všcchno lněné a ložní prádlo a všechny předměty v domácnosti potřebné chová stále v nejlepším pořádku, tak že může kdykoli vzíti, čeho právě potřebuje. Nerada vidí i nepatrný prášek na rímse nebo pavučinu v rohu. Ve všem miluje jednoduchost a vše má uspořádáno tak, jak toho vyžaduje pravá krása a útulná domácnost. Také nepromrhává manželovi peněz za všelijaké zbytečné pamlsky a sladkosti, nekazí jimi dětem žaludku vědouc, že jednoduchá výživa jest nejzdravější stravou a že není člověku třeba lahůdek, nýbrž výživných látek, aby nabyl nových sil.

Je-li střídmost důležitým činitelem v sociálním životě, musí se kázati nejen v hospodách, ale již v ku-

chyni a musí se jí zvykati při rodinném stole. Ne ony ženy, které konají ve veřejnosti veliké přednášky o hnutí střídmosti, ale ony, které zůstávají doma, umějí připraviti řádný oběd a učiniti dům všem milým a příjemným, jsou našimi pravými apoštoly střídmosti. Čisté talíře a mísy na bílém ubrusu, vedle toho jasné jako křišťál sklenice s čistou vodou, chutný chléb a čerstvé máslo, vonný čaj: jak vábné je to vše i v nejchudší dělnické chatrči! Tu by nikdo nezáviděl bohatému kapitalistovi, jenž v nejproslulejší kavárně města sedí u stolu až dlouho do noci.

Úctu a vážnost mějme ke křesťanské hospodyni, jež zná a plní věrně své povinnosti! Jest snad chudá a nízká, ale jest požehnáním pro rodinu i pro všecko lidstvo. Pilná hospodyně v čistých, byť i ošumělých šatech, se starším kloboukem a obnošenými střevícemi jest úctyhodnější než nejjemnější vzdělaná dáma, jež v sametu a hedvábí a plna klenotů maří čas neúčinnými návštěvami, planým dopisováním a nečinnou zahálkou všeho druhu. „Oklamatelná jest milost, a marná jest krása: žena, kteráž se bojí Hospodina, tať chválena bude.“ (Přisl. 31, 30.)

§ 3. Dítě.

Mezi nepřístojnostmi, jež se vyskytují v dnešních společenských kruzích, jsou mnohé, které se dají uvést na přestupování čtvrtého přikázání Božího. Přikázání to obsahuje příslibení časného blaha, kdežto přestupování jeho má býti hned na tomto světě trestáno. „Cti otce svého i matku svou, abys dlouho živ byl na zemi, kterouž tobě dá Hospodin Bůh tvůj.“ (2. Mojž. 20, 12.)

Naši rodičové jsou zajisté našimi největšími dobrodinci na zemi. Nikdo na světě nevykonal pro tebe tolik, jako tvůj otec a tvá matka. Kdo může vypověděti starosti matky a oceniti všechnu tu námahu, již vynaložila k ošetřování a vychování, k výživě a ošacení svých dětí? Tobiáš připomenul svému synu neúnavnou lásku jeho matky, když mu pravil: „Synu můj, v poctivosti míti budeš matku svou po všecky

dny života jejího: neboť pomněti máš, jaká a jak veliká nebezpečnost trpěla pro tebe v životě svém.“ (Tob. 4, 3 n.) Jistý katolický missionář ze severozápadní Kanady vypravoval mi jednou, jak ukrutně nakládají mnozí indiánští kmenové se starými rodiči a jak je úplně opouštějí, když zruší ležení a táhnou jinam. Takové jednání není jenom pohanské: jest proti přírodě samé a snižuje člověka pod zvíře. U evropského tažného ptáka čápa můžeme pozorovati, jak jest o něho pečováno, když sestaral, peří ztratil a nemůže již dobře létat; mladí ptáci jej hlídají, přinášejí mu krmě, chrání ho před nebezpečím a přenášejí jej, když třeba, na bezpečné místo. Bylo by tu možno, aby opustilo dítě své rodiče, když sestarali a zeslábli? „Synu, ujmí se stáří otce svého a nezarmucuj ho v životě jeho: a zemdlí-li na rozumu, odpusť a nepohrdej jím v síle své.“ (Sirach 3, 14 a n.)

Dobře vychované děti pohlížejí na své rodiče jako na něco svatého a vysoko nad nimi povzneseného; nejsou jim nikdy příčinou ani nejmenšího úmyslného zármutku, nemluví nikdy o jejich chybách a nestrpí naprosto, aby někdo v jejich přítomnosti o otci nebo o matce neuctivě mluvil. Poslouchají rodičů v uctivosti a lásce a snaží se vyhověti jejich přáním, snášeti trpělivě jejich libůstky a nestydí se především nikdy za jejich stav nebo nižší původ. Dobré děti, které vychováním nabyly vzdělání, slávy a bohatství, mají pomyslit, co psáno jest v Písmě sv.: „Pamamatuj na otce i matku svou, když uprostřed velikomocných stojíš, aby se snad nezapomenul nad tebou Bůh před obličejem jejich, a abys navyklostí svou zmámen, netrpěl pohanění, že bys raději se byl nenarodil, a abys dní narození svého nezlořečil.“ (Sirach 23, 18. a 19.) Král Šalomoun ve vši vznešenosti své choval se k své matce stále s láskyplnou uctivostí; kdykoli k němu přišla, aby snad něčeho žádala, sestoupil, aby ji pozdravil, dolů s trůnu a zval ji, aby se usadila po pravici jeho. Blahoslavený Tomáš Morus, slavný kancléř anglický z doby Jindřicha VIII., prokazoval svému otci zajisté největší úctu a lásku, když docházel denně ke královskému soudnímu dvoru, kde otec jeho za-

stával nižší úřad; tam chtěl kancléř každého jitra ve skvostném úředním oděvu pokleknouti před svým otcem a vyprositi si jeho požehnání, než se odebral do svého kancléřského paláce.

Děti mají si stále býti vědomy, že rodiče zastupují u nich místo Boží, a nemají proto nikdy bez jejich svolení vstupovati v manželství. Jen kdyby jim chtěli rodiče neprávem brániti ve volbě povolání, jsou v této věci dítky sprostěny povinnosti poslušnosti.

Jest bohužel mnoho neposlušných a zlých dětí, které mají pro své rodiče sotva dobré slovo nebo přivětivý pohled. Co si pomyslí jednou takové děti, až se zavře hrob nad mrtvolou otcovou a matčinou? Trapné hryzení svědomí bude je soužiti po celý jejich život a otravovati všechny jejich pozemské radosti a potěšení.

Běda těm, kteří se tolik proviňují, že vztahují svoji ruku proti rodičům! „Kdo by udeřil otce svého neb matku, smrtí ať umře.“ (2. Mojž. 21, 15.)

Každý rodičům způsobený zármutek přinese neštěstí: „Proklet jest od Boha, kdo k hněvu popouzí matku.“ (Sirach 3, 18.)

Děti však, jež rodiče milují a ctí, budou se těšiti v tomto životě obzvláštní ochraně Boží a v onom životě věčné blaženosti. „A jako kdo poklady shromažďuje, tak jest ten, kterýž ctí matku svou.“ (Sirach 3, 5.)

§ 4. Manželům.

Každý rok církve, když slaví 28. prosince památku mučednické smrti nevinných dětí, opakuje s evangelistou Matoušem (2, 18) prorocství Jeremiášovo: „Hlas v Rámě slyšen jest, pláč a kvilení mnohé: Ráchel plačící synů svých; a nedávala se potěšiti, poněvadž jich není.“ Dle stálé víry církve byla tato svatá nevinátka na prahu svého života k zachránění božského Dítěte pohřížena v moře utrpení, aby byla prvními mučedníky a aby v témž okamžiku dosáhla koruny i palmy zároveň. „Slyšíme hlasité volání a pronikavé výkřiky žen, které všechny hrůzou zachváceny kvílí

jako ptáci v lese, když jestřábem poděšení ulétají; s nářkem a vzlykáním matek mísí se srdcervoucí pláč nevinných dítek, jež smrti za obět krvácejí.“ (W. Faber.) I dnes vládne ještě takové hromadné zabíjení nevinných dítek — jakkoli neslyšíme vzdychání matek a sténání dětí — hromadné vraždění, které ještě ukrutnější jest onoho za krále Heroda, neboť zabíjí nejen tělo, ale také duši, dopravujíc nekřtěné děti na věčnost a jest, jak praví Roosevelt, pravou „sebevraždou ple-mene“. Nejen zmaření probouzejícího se života v devíti narození předcházejících měsících jest těžkým hříchem proti pátému Božímu přikázání, ale každý vědomý čin nebo úmysl umělým způsobem zabrániti vývoji lidského života jest zločinem proti přírodě, který Bůh těžce trestá. Účinnou vůlí muže a ženy dosažená „malá rodina“ jest nemravnost tělo i duši k zkáze vedoucí. Manželé, kteří zasahují v práva božské Prozřetelnosti umělým bráněním plození, přestupují Boží přikázání, maří účel, ke kterému jest manželství ustanoveno, zne-svěcují pouta manželská a jsou součinní na mravní, tělesné i duševní zvrhlosti lidského pokolení.

Malá rodina jest vždy známkou náboženského úpadku. Kde jest náboženství ve vážnosti, tu jsou domy plny veselých dětí; kde náboženství vymizelo, tu péče, jež by náležela dětem, se věnuje koním, psům a kočkám. Nedostatek důvěry v božskou Prozřetelnost, která s otcovskou péčí se stará o všechny, vzbuzuje v mnohém strach před velikou rodinou. Hlavní příčinou ošklivé neřesti jest však nízké nazírání na lidský život a slepé oddávání se rozkoším a smyslnostem světa.

Nezapomeňme, že posledním cílem národa jest duchovní a mravní blahobyť, ne pouze materiální a fyzické blaho. Nebudeme velikým národem, budeme-li míti největší stroje a železnice, nejsilnější vojsko a loďstvo, nejbohatší země a doly, ale tehdy, budeme-li míti nejznamenitější muže, nejlepší ženy a nejšťastnější rodiny. „Onen národ jest nejbohatší,“ dí J. Ruskin, „jenž chová největší počet šlechtných a šťastných lidí.“

Žena, která se chce vyhnouti obtížím porodu, snižuje sebe samu. Největší úlohou ženy jest roditi děti

a býti tak pomocnicí Boží, jenž jí svěřil bytost, která mu ze všeho jest nejmilejší: člověka. Mateřství jest nejkrásnější korunou ženy. Maria, vznešený obraz celého ženského pokolení, ukazuje se nám lásky nejhodnější a nejkrásnější s božským Dítětem v náruči. Starý zákon vypravuje nám mnoho o vysoké úctě, jíž požívala dítkami požehnaná matka u Hebraeův; bezdětnost byla u nich považována za potupu. Každá křesťanská žena dovede oceniti důstojnost mateřství a jest odhodlána, když třeba, obětovati zdraví, ano i život, aby darovala život dítěti. Opovrhuje nepřirozenými a nevědeckými radami lékařův, jimiž má býti uchráněna nebezpečnost mateřství, neboť ví, že její život jest v rukou Božích, že jedině Bůh dává a odnímá život, že on jest Stvořitelem dítěte, jež pozdravují proto otec i matka jako nebeského hosta. Chudoba a nemoc nesprošťují povinnosti mateřství; Bůh se stará o všecko, co žije na zemi. Náš chudý, hluboce náboženský lid stěžuje si zřídka na velikou rodinu a důvěřuje více v Boha než v pozemské bohatství. Ano velmi často přijímají lidé chudí sirotky za své soudice, že „kde jest živobytí pro devět, jest ho také dosti pro deset“. Před nedávnem četl jsem o jednom strážníku, který za své obchůzky našel před prahem jistého domu veliký papírový balík; zdvihl jej a našel v něm novorozené dítě. Bez dlouhého rozmýšlení vzal dítě s sebou domů, kde ležel v kolébce jeho prvorozený syn sotva den starý, a pravil k své šťastné manželce: „Drahá, Bůh nám poslal toto dítě, živme a vychovávejme je jako své vlastní.“ Jak šlechetné je toto jednání chudých u přirovnání k oněm vysoce civilisovaným dámám, které psíkům dávají přednost před veselým dítětem!

Někteří bezbožní lidé mi snad namítnou: „Jest přece lépe míti málo dětí a je dobře vychovati, než míti celé hejno dětí, které člověk potom zanedbává.“ Co to znamená: „Děti dobře vychovati?“ Jest snad dobrá výchova možna jen v přepychu a hojnosti? Každý ví, že by bylo zločinem proti mravnímu charakteru dítěte, odpověděti tuto otázku kladně. Právě jako labužnictví kazí zdraví, tak ničí smyslné požitky tělo i duši. Nej-

lepší výživou dítěte jest silný a jednoduchý pokrm chudých; hrubý šat jest nejlepším oděvem. Prostopášnosti a rozkošnictví oslabují tělo i ducha. V koleji jsou obyčejně nejhorší ti jinoši, kteří mají po ruce nejvíce peněz. Muž vychovává se jen ve škole proti-venství a strádání.

Mimo to jest chlapci nebo děvčeti vždy lépe, vyrůstá-li uprostřed více bratrův a sester, než je-li sám, od otce i matky hýčkán a vychováván v malého, nadutého a domýšlivého darebu, který jest na obtíž a trnem v oku všem hodným dětem. Kde má také „jedináček“ nabýti příležitosti k samostatnosti a k probouzení lásky k bližnímu? — Kéž nikdy nestanou se o katolické ženě pravdivými slova, jež napsal J. C. Ferald ve své knize „The New Womanhood“ (Nový York 1894, p. 303):

„Neblahá vychovávací methoda vkrádá se pod povrch našeho společenského života. Vražednice nevinných dětí kupují si pěkné domy s přepychovým zařízením, velejemné šaty, a místo co by se styděly, chlubí se ještě svými činy. Naše pokročilé Američanky vypínají se jako tetovaní, péry ozdobení náčelníci Modokův, zdobíce se pásy z kůže — svých vlastních nezrozených dětí! Kde jest ve společnosti předmětem kritiky rodina s s množstvím radujících se dětí, omezení pak rodiny pokládá se za něco dosažení hodného, tu musí býti otevřeně přiznáno, že jsou tu nejjistější známky úpadku.“

Hlava IX.

Nejrychlejší a nejjistější cesta ke štěstí.

Bůh stvořil člověka ke štěstí. Ustavičná touha jeho srdce po štěstí pochází z božského pramene všeho dobra. Všechno snažení a konání člověka směřuje k tomu, aby učinil šťastným sebe i ty, jež miluje. Přejde-li na pravou cestu a používá-li Bohem mu poskytnutých prostředků, dojde již v tomto životě jisté blaženosti, blaženosti ovšem, jež není s to, aby dokonale a trvale uspokojila jeho duši, která jej však přece činí veselým a radostným na pozemské pouti a poskytuje mu blahé naděje, že všechna jeho přání jednou tam nahoře, ve věčné vlasti nebeské, dojdou splnění. V žalmu 127. se praví:

„Blahoslavení všickni, kteříž se bojí Hospodina a kteříž chodí po cestách jeho.“

Bázeň Boží a úcta k jeho svatému jménu staly se bohužel za našich dnů řídkými. Bázeň Boží není nic jiného než báti se Boha urážeti a pozbyti jeho milosti a lásky. Úcta k Bohu, jeho svatému zákonu a od něho ustanovené autoritě jest základem všeho společenského řádu. Neboť „nižádná vláda neobstojí bez tohoto základu“, praví Jiří Washington. Kdo se bojí Boha, plní jeho přikázání. Pramenem této svaté bázně jest láska; kdo miluje Boha, miluje také jeho přikázání. Kdo se však Boha bojí a plní jeho přikázání, bude šťasten.

„Nebo z práce rukou svých jísti budeš: blahoslavený jsi a dobře tobě bude.“

Blaženost nespočívá ve velikém bohatství, nýbrž v šťastném majetku, jež si kdo pílí rukou svých vydělal. Veliká bohatství pocházejí často z dědictví nebo z nějakého nečistého pramene. Zní to snad poněkud tvrdě, když cituje svatý Jeronym starou průpověď: „Boháč jest buď lupič nebo dědic lupiče.“ Ale jakési zrnko pravdy jest v tom přece. Jeť vždy něco radostného ve vědomí, že jsme si pokrm, jehož požíváme, šaty, které nosíme, a dům, v němž přebýváme, sami vydobyli; toto vědomí činí nás šťastnými a máme pocit jisté neodvislosti.

„Manželka tvá jako vinný kmen plodný po bocích domu tvého. Synové jako mladistvé olivovní vůkol stolu tvého.“

Mnozí jsou vyvoleni k vznešenému stavu panenství a zasvěcují se stále službě Boží. Tito nemají pozemských potomkův, jsou však otci a matkami ve vyšším, duchovním smyslu. Hlásáním slova Božího a starostlivou péčí o chudé, nemocné a sirotky zrodí si mnohé duchovní děti a mohou říci s apoštolem: „V Kristu Ježíši skrze evangelium zplodil jsem vás.“

Veliké množství lidí jest však určeno k životu manželskému. Při volbě manželky nemá se mladý muž dávat vésti touhou po bohatství ani zlými žádostmi; jedneji spíše dle rady, kterou udělil anděl Boží Tobiašovi: „Vezmeš pannu s bázní Boží, milostí synů více nežli chlípností veden jsa.“

Žena, která si zachovala čisté srdce, bude jako úrodná réva, jež rozpíná svoje větve po zdech domu, matkou veliké rodiny — matkou, která řídí domácí život a jejíž starosti jsou zasvěceny domácímu štěstí.

Hejno dětí, jež Bůh posílá — neboť jedině on jest dárce života — bude dobře vychovávatí a učiti báti se Boha a kráčetí po cestách jeho příkázání. Jako olivový strom zastiňuje květiny a úrodné křoviny, tak budou rodiče dívati se dolů na šťastné děti, které se s nimi každodenně shromažďují k témuž Bohem požehnanému stolu a jejichž radostí jest býti s nimi.

„Aj hle, takt bude požehnan čiověk, kterýž se bojí Hospodina.“ Jemu požehná Pán ze Sionu, svoji milost a lásku vyleje na něho. Krátké jsou dni našeho života

a plné utrpení a zkoušek. Než kdo se svatou bázní a úctou vzhledá k Pánu, požívati bude pokoje a těšiti se bude dlouhému životu, bude viděti děti svých dětí a na konci života svého bohat dobrými skutky a v lásce těch, pro něž pracoval, rozloučí se s tímto světem.

Kdo se bojí Boha a vede ctnostný život, smí směle říci se starým Tobiášem: „Neboj se, synu můj; chudý sice život vedeme, ale mnoho dobrého míti budeme, jestliže se báti budeme Boha a jestliže odstoupíme od všelikého hříchu a budeme-li dobré činiti.“ (Tob. 4, 23.)

Seznam jmen a věcí.

- Aeneas Silvius, 79.
Alexandrie, 65.
Alžběta, 87, 88.
Amerika, 9, 15—16, 28, 106, 108, 115, 117, 122, 137.
anarchismus, 29, 83.
Anglie, 53, 69, 71, 72, 73, 75, 77, 78, 85—89, 105.
Anjou, 87.
Aristoteles, 26.
atheismus socialismu, 20—22.
Augustin sv., 100, 130.
Australie, 45.
autorita, 129.
Averling dr., 21.
Balmes J., 81.
Baltimore, 5, 114.
Barnaba, 80.
Bartolomějská noc, 85.
Basilius sv., 65.
bázeň Boží, 145.
Bebel, 14, 19, 20.
Belgie, 103, 104.
Berlín, 82, 101.
Berwich-upon-Tweed, 77.
bible, 34, 82.
blahobyt, 64, 67.
Blanc L., 27.
Boston, 28, 55.
bojkott, 56.
Brabantsko, 76.
bratrstva, 63.
Brentano L., 69, 71, 73, 90.
Brooks J. G., 16, 57, 58, 116, 122, 123.
Buckle, 84.
Cantu C., 66.
Carnegie, 53.
Cathrein, 19, 101.
cechy, 63, 67, 69—78, 82, 89—90.
civilisace, 62—63.
Cobbett W., 85.
Compers, 28.
Cromwell, 86.
Decurtius K. dr., 103.
dělnická otázka a křesťanství, 94.
děti nevinné, 141—142.
dítě, 132, 139—141, 144
dobročinnost, 65.
Döllinger dr., 84, 92.
domácí práce, 137.
domácnost, 43—44, 132—144.
Donoso Cortes, 36, 37.
Doutreloux Msgr., 104.
Droste-Vischering, 92.
Eduard VI., 86, 88, 89.
Engels, 20, 28.
Erasmus Rot., 78, 85.
Exeter, 73.
Faber W., 142.
Fabiola, 65.
Fall River, 5.
Ferald J. C., 144.
Flandersko, 76, 78.
Fourier Ch., 27.
Francie, 85, 103.
Františkáni, 79.
Frýburk, 99.
Fulda, 18.

- George H., 19.
 Gibbons J., 5, 106.
 Goldstein D., 18, 25.
 Greyová Johanna, 89.
 Grossmann R., 21.

 Hadley, 16.
 Hale Mc., 105.
 Hall, 21.
 Hallamshire, 76.
 Hamburk, 71.
 Hannoverský dům, 87.
 Harmel L., 103.
 Harnack, 82.
 Harvard, 45.
 Hebraeové, 143.
 Heine, 19.
 Heiter dr., 21.
 hesla socialismu, 15.
 Hillquit, 28, 29, 30.
 Hinkmar, 71.
 Hitze dr., 99—100, 101, 103.
 Hohenlohe, 116.
 hospodyně, 135—139.
 hřích, 36—39.
 hudba, 136.
 Hurter B., 66.

 charita, 65, 93.
 Chicago, 21, 48.
 chudinství, 44, 122, 133.

 Illinois, 53, 54.
 individualismus, 14, 64, 83, 91.
 Ireland J., 5.
 Irsko, 69, 105.

 Jannet Cl., 103.
 Janssen J., 67, 79, 80, 85.
 Jeronym sv., 146.
 Jindřich VII., 79.
 Jindřich VIII., 86, 87, 88—89,
 140.
 Johannité, 65.

 Kalvín, 83.
 Kanada, 140.
 kapitál, 27—28, 46—49.
 kapitalismus, 21, 50, 96, 104.
 kartely, 27.
 katolická církev, 22—25, 63 až
 66, 79, 89, 102, 113, 118, 128.

 Ketteler V. E., 17, 18, 92—98.
 klerus, 18, 99, 108.
 kluby, 90, 122, 133.
 kněz a sociální otázka, 17, 18,
 108—110.
 Kolín, 71.
 kommunismus, 26, 33, 41, 45.
 kosmopolitismus, 64.
 křesťanská demokracie, 17.
 křesťanská láska 66.
 křesťanství, 10, 19, 20, 21, 22,
 63, 79, 80, 88, 96, 97, 100.
 Křižovníci 65.

 Lassalle F., 14, 27, 95.
 Laurent F., 81, 84.
 Lehmkuhl, 101.
 Le Play, 103.
 Lev XIII., 16, 17, 18, 32, 33,
 39, 40, 42, 47, 59, 61, 83, 84,
 90, 97, 106—108, 119, 120,
 121, 126, 127.
 lidumilství, 66, 122.
 Liebknecht 14, 18, 20.
 lichva, 79—80.
 Londýn, 71, 75, 76, 77, 86, 89,
 105, 123.
 Lovaň, 5, 103.
 Lubek, 71.
 Luther, 81, 82.
 Luttich, 102, 104.

 Mallock W. H., 47, 118, 123.
 manchesterská theorie, 104.
 Manning, 15, 43, 46, 104—105,
 107.
 manství, 68.
 manželství, 134, 135, 142—144,
 146.
 Marie, královna anglická, 89.
 Marx K., 14, 19, 21, 27, 28.
 materialismus, 9, 21.
 mateřství, 143.
 matka, 132, 133, 139, 146.
 Mermillod, 102.
 Meyer H., 45.
 Mittchell J., 48, 50, 51, 53, 54,
 56.
 moc církevní a světská, 22—23.
 Mohuč, 98.
 „montes pietatis“, 79.

- Morrison, 115.
 Morus Tomáš, 26, 140.
 Moufang dr., 98, 99.
 mravouka křesťanská, 63.
 de Mun, 103.
 Münster, 92.
 mzda, 47—48, 74, 86, 87, 89,
 94, 99, 101, 103.
- náboženství, 15, 19—25, 39, 46,
 71, 72, 113, 114, 115, 130.
 nacionalismus, 64.
 náhradní dělník, 56.
 Nazaret, 133.
 Nebukadnezar, 7.
 Německo, 18, 20, 75, 77, 78,
 79, 81, 82, 83, 85, 91, 92,
 101, 116.
 nemocnice, 65.
 nevo'nictví, 68.
 Nitti, 95.
 Norimberk, 79.
 Northumberland, 89.
 Nová Anglie, 115.
 Novalis, 80.
 Nový York, 48, 56, 123, 133.
 Nový Zeeland, 45.
- obchod, 78—80.
 O'Donovan Rossa, 28.
 Ostia, 65.
 otec, 132, 133, 135, 139.
 otroctví, 82, 96, 128.
 Ovidius, 87.
 Ozanam, 66.
- Pachomius sv., 65.
 panenství, 146.
 pařížská kommuna, 28.
 Pavel sv., 125.
 Pecci, 107.
 Penaté, 132.
 Pensylvanie, 123.
 Peorie, 5, 106.
 Périn Ch., 103.
 Perugie, 80, 97, 107.
 Pesch, 101.
 Pius II., 79.
 Pius IX., 111.
 Pius X., 10, 108.
 Plantagenetové, 87.
- Plato, 18, 26.
 Poland F. V., 16.
 posvěcení chrámu, 77.
 povinnosti dětí k rodičům, 139
 až 141.
 pozemkový majetek, 43—44.
 práce, 27, 33, 38, 46—49, 64,
 66, 67, 94, 105, 136—137.
 práce, její zákonitá ochrana,
 58—59, 101, 103.
 pracovní den normální, 54.
 pracovní doba osmihodinová,
 53—54.
 pracovní síla, 54.
 pracovní spolky (trade-unions),
 28, 51, 52—57, 97.
 právo vlastnické, 34, 42—45.
 proletariát, 80.
 protestantismus, 41, 81, 83—84,
 91, 101—102, 116.
 Providence, 5.
 příkázání, 68
 Puritáné, 115.
- Rae dr., 14, 45, 47, 54, 101.
 Rakousko, 68.
 reformace, 62—67, 69, 81, 90.
 Rhode Island, 5.
 Ricardo, 14.
 Riis J., 123, 132.
 Riley, 74.
 Rock C., 72.
 Rodbertus, 14, 27, 83.
 rodiče, 139, 141.
 rodina malá, 142—144.
 Rogers Thorold, 86, 87, 88, 90.
 Rolewink W., 66.
 Roosevelt, 142.
 Rousseau, 26.
 rovnost, 118—126.
 rozluka církve od státu, 22.
 Ruskin J., 142.
- řády mužské, ženské, 65.
 řády rytířské, 65—66.
 Řím, 65, 106.
 Římané, 132.
- Sayward, 55.
 sebevražda plemene, 142.
 sekularisace, 69.

- selská válka, 82.
 selský stav, 67—69.
 selští dělníci, 68—69.
 Schall, 20.
 Skotsko, 83.
 Smith T., 77.
 „Socialist Labor Party“, 28, 29.
 „Socialist Party“, 29.
 socialistický tisk v Americe, 29—30.¹
 Somerset, 89.
 Sorge F. A., 28.
 Spalding J. L., 5, 44, 52, 58, 106, 130, 131.
 Spojené Státy Severoamerické, 5, 15, 16, 21, 27—30, 44, 46, 53, 58, 59, 84, 114, 115, 137.
 spojování statků, 44.
 sport, 137.
 spravedlnost, 24, 122.
 Stang Vilém dr., 5.
 stát, 19, 22—23, 42—44, 95, 98—99, 101, 104—105, 107, 112.
 státní forma, 23—24.
 stav blaženosti, 35.
 stávka, 16, 43, 47, 50—52.
 Stimmen aus Maria-Laach, 101.
 Stöcker dr., 101.
 Stolberg, 65.
 stroj, 8, 57.
 střední stav, 27.
 střídmost, 135, 138—139.
 St. Simon, 27.
 Stuartovci, 87.
 studie, nával na ně, 117—118.
 suverenita národní, 129.
 svépomoc, 95.
 svoboda, 35, 81, 126—131.
 svoboda slova, 130.
 svoboda smýšlení, 84.
 svoboda svědomí, 130.
 svoboda tisku, 130—131.
 svoboda živnosti, 73—74.
 Šalomoun, 140.
 škola, 15, 112—118.
 Španělsko, 78.
 štěstí, 124—126.
 Tabb P., 131.
 tělesná práce, 46—47.
 Templáři, 65.
 Thompson K. D., 20, 21.
 Todt, 101.
 Tomáš Aquinský sv., 64, 99, 100, 127.
 tovární práce žen a dětí, 59 až 61, 98, 122.
 tovární práce provdaných žen, 60—61, 100, 122.
 Trithemius, 80.
 trusty, 27, 58.
 třicetiletá válka, 85.
 učnost ženy, 136.
 úrazy v továrnách, 58.
 úroky, 68, 79.
 utrpení člověka, 31—39.
 Vídeň, 74, 79.
 volby, 59.
 Voltaire, 22.
 výchova, 15, 33, 108, 112—118, 136, 143.
 výchova ženy, 136.
 výrobní sdružení, 97.
 výtěžek, jeho dělení, 46.
 Washington J., 113, 145.
 Westminster, 104.
 Willoughby, 59.
 Winchester, 75.
 Wright D. K., 113, 145.
 zákon přirozený, 95—96, 127 až 128.
 Zangwill, 131.
 zdravotní pravidla, 123.
 Zikmund, 74.
 Zlatoústý Jan sv., 65, 100.
 Zoticus sv., 65.
 „železný zákon mzdy“, 27.
 žena, 134, 135.
 žena, její vzdělání, 136.
 Ženeva, 83.
 ženská otázka, 135.
 život pozemský, 125.

Obsah.

	Str.
Čtenáři . .	5
Předmluva	7
Hlava I.	
Povaha a cíl socialismu	13
Hlava II.	
Dějiny socialismu. Jeho rozšíření ve Spojených Státech Severo-amerických	26
§ 1. Všeobecné dějiny	26
§ 2. Socialismus ve Spojených Státech	27
Hlava III.	
Sociální problem: Zlo a jeho léky	31
Hlava IV.	
Ne socialismus, nýbrž sociální reforma	41
§ 1. Veřejné právo vlastnické .	42
§ 2. Kapitál a práce	46
§ 3. Stávka	50
§ 4. Pracovní spolky	52
§ 5. Člověk a stroj	57
§ 6. Tovární práce žen a dětí	59
Hlava V.	
Sociální stav před protestantskou reformací a po ní	62
§ 1. Před protestantskou reformací	63
a) Život rolníka	67
b) Živnostenské cechy	69
c) Obchod	78
§ 2. Po protestantské reformaci .	81
Hlava VI.	
Katolické hnutí a sociální reforma	91
§ 1. Biskup Ketteler	92
§ 2. Dr. Moufang	98

	Str.
3. Páter Hitze	99
4. Stimmen aus Maria-Laach	101
5. Protestantské hnutí	101
6. Kardinál Mermillod	. 102
7. Dr. Kašpar Decurtius	. 103
8. Francie a Belgie	. 103
9. Kardinál Manning	104
10. Americký kardinál	106
11. Lev XIII.	106
12. Praktická naučení	108
Hlava VII.	
Klamné teorie moderního života	. 111
1. Výchova .	. 112
2. Rovnost .	. 117
3. Svoboda .	126
Hlava VIII.	
Šťastná domácnost	. 132
1. Otec	133
2. Hospodyně	. 135
3. Dítě 139
4. Manželům	. 141
Hlava IX.	
Nejrychlejší a nejjistější cesta ke štěstí	. 145
—————	
Seznam jmen a věcí	. 149